

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2010

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2010

SUMAR

aprilie

2010

4 Supărarea
lui Mihai Viteazul
G. CĂLINESCU

5 Român, România –
de când?
I.-A. POP

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

10 Cu bisturiul
pe front
Retragerea din Crimeea
V. CORDUNEANU,
I. CHIRCA

17 Amăgitoarea
lume a dosarelor
de Securitate
Cazul Corneliu Bogdan
C. NIȚULESCU

21 Când doi se bat...
alții câștigă
Sfârșitul confruntării
dintre Imperiul German
și Papalitate
D. FALCAN

25 Haiducii
din Baker Street
la Dunărea de Jos
În ajunul intrării
României în război
M. RETEGAN

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

30 Povestea ouălor
de Paști
G. ROȘU

EXCLUSIVITATE

33 Memoria zidului
Documente
din Arhiva STASI
H. STREHLOW

37 Arde Sibiu
Revolta din 1556
M. PAKUCS

DICTIONAR ISTORIC

40 Zairizarea
Congoului
V. IONESCU

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

45 1857, din Paris:
vești bune
pentru unioniști
G. FILITTI

48 Ruinele
războiului
și edificiile tratatului
Pacea de la Versailles
reinterpretată
I. BULEI

magazin istoric

Anul XLIV – serie nouă – nr. 4 (517)

aprilie 2010

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Henric al III-lea, rege al Angliei între 1216-1272, și-a petrecut o mare parte a domniei luptându-se cu puternicii baroni ai regatului. De înțeleș deci de ce nu a putut răspunde apelului Papei de a-l ajuta în confruntarea cu Imperiul German

2 Portret din 1770 al țarului Petru I (1672-1725), cel către care s-au îndreptat speranțele deșarte ale principelui Dimitrie Cantemir în tentativa de a scăpa de suzeranitatea Imperiului Otoman

3 Războiul Crimeii (1853-1856) a constituit un moment important pentru a aduce în atenția Marilor Puteri problema unirii Principatelor Române. Prin Tratatul de Pace încheiat la Paris, Marile Puteri instituiau garanția colectivă asupra lor. Tot atunci s-a hotărât convocarea Adunărilor ad-hoc. În imagine, o scenă de luptă din timpul războiului, înfățișând un asalt al cavaleriei britanice

4 Momentul primirii reginei Isabella și a fiului ei Ioan Sigismund de către sultanul Soliman I (1520-1566), într-o miniatură de epocă. Revenirea Isabellei în Transilvania a determinat reacția locuitorilor orașului Sibiu, care nu doreau să reajungă sub dominația Porții

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Adrian Dumitru,
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat

Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

DE VORBĂ CU MIHAI-VITEAZUL

24 septembrie [1933]

Trecând aseară pe lângă statuia lui Mihai-Viteazul, când piața era pustie și nu se mai auzeau decât fluierile prelungi și consecutive ale sergenților de stradă, am rămas surprins de neorânduiala din jurul soclului, de urmele de violare evidentă a terenului. O groapă în chip de șanț izola celebra statuie de caldarâmul înconjurător și mormane de lemnărie și moloz prevesteau lucrări necunoscute. Pe când mă întrebam ce putea să însemne asta, Mihai-Viteazul, care a vorbit în atâtea reviste de vară, mi-a vorbit și mie, la o oră când orice este cu puțință.

– Mă duce, nu vezi?

– Unde? — întreb eu uimit.

– Nici eu nu știu unde!

– Cum, zic eu indignat, ani de zile te-am știut aci. Când treceam la școală, tu-mi făceai semne cu mâna de aci, când eram la Universitate, flirtam sub oblăduirea ta; ani de zile am luat trăsură și automobil la stația de lângă tine și m-am servit, într-un cuvânt, de tine ca un punct de orientare în viață. Și acum să pleci de aici? Nu se poate!

– E mai bine așa.

– De ce?

– Crezi dumneata că statuile n-au nevoie de liniște, că n-au și ele un suflet, o expresie a sentimentelor sub epiderma grea de piatră? Ei bine, m-am săturat. Vreau să mă retrag undeva, în singurătate, în afara luptelor politice, căci e dureros a-ți spune: Eu care toată viața m-am îndeletnicit cu războiul și cu ceea ce azi chemați politică externă, sunt acum mereu amestecat în discordiile politicii interne. Mă doare gâtul, mă dor picioarele, pe cal îl doare coama, ai înțeles?

Cum eu dădeam semnele celei mai mari nedumeriri în fața acestei ciudate declarațiuni

GEORGE CĂLINESCU

de ordin sanitar, Mihai-Viteazul continuă cu glas sumbru:

– De la Coriolan Drăgănescu și până azi, viața mea statuară e un vecinic chin moral și fizic. Vrea Forțu urcarea salariilor, se urcă pe mine și-mi țipă în urechi. Vrea Nisipeanu să-l scoată de la Văcărești, se urcă pe mine. Debitorii urbani se atârnă de picioarele mele, studenții se suie în capul meu, naționaliștii pe mine, partidele pe mine, toată nația pe mine. Vai de mine și de mine. De era zece mai, pe mine! Să fii silit să împărtășești toate opiniile cele mai contradictorii, să fii luat ca exponentul tuturor elucu-

brațiilor! Vreau să fiu liber, să-mi gândesc în tăcere gândurile mele misterioase, cu statuia lui Ștefan cel Mare sau a lui Brătianu.

De curând făcuseră în jurul meu un fel de baracă, un pridvor de lemn cu coloane. Credeam că au să mă acopere, să mă apere de invazii. Acum văd însă că n-a fost nimic. Ieri am citit peste umărul unui trecător, în gazetă, că vor să mă mute. Să mă mute, că nu mai pot sta locului! Și apoi, calul meu, turnat după imaginea cailor de altădată, tremură sforăitor sub mine din cauza automobilelor, încât mi-e teamă că într-o bună zi are să mă răstoarne cu capul pe asfalt. Locul meu e la câmp deschis, unde miroase a fân și a râu, pe unde pot trece cumva turci sau unguri, nu în blestemata voastră duhoare de benzină.

Până să bag de seamă, Mihai-Viteazul își propti pintenii în armăsar și făcând o săritură formidabilă de pe soclu o luă la trap înspre biserica rusească, umplând de tropote tăcutele străzi.

Azi dimineață l-am găsit însă nemișcat la locul său. Puterea obișnuinței!

(*Gâlceava înțeleptului cu lumea*, vol. I, Editura Minerva, 1973)

PASTILA DE CUVINTE

52 Lingvistică la metru

M. SALA

54 Zăbava stambuliotă a principelui Cantemir

V. ȚVIRCUN

B.N.R. – 130 DE ANI

59 Omagiu lui Carada, la Craiova

C. PĂUNESCU

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

66 Testamentul reginei ghilotinate

G. CIOTORAN

HOOVER INSTITUTION

68 O conferință a lui Brutus Coste despre importanța Europei Centrale și de Est

EVENIMENT

71 8-9 mai. Frumoasă-i viața de soldat... la Muzeul Militar Național

H.V. ȘERBĂNESCU

RUBRICI

62 În București, acum 50 ani

67 Telex

70 Pentru biblioteca dumneavoastră

9; 74; 75 Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

A 18-A EDIȚIE A SIMPOZIONULUI DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ „CRISTIAN POPIȘTEANU“

76 Bancnotele și monedele Băncii Naționale a României 130 de ani de istorie

Numele unei țări și al unui popor sunt uneori la fel de importante ca și existența propriu-zisă a țării respective și a poporului în cauză. A se vedea cazul recent al unui stat din Sud-Estul Europei („Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei”), care încă nu se poate numi oficial cum dorește el însuși și cum a decis propriul parlament

(Macedonia). Numele unei țări face oricum parte din identitatea ei și, de cele mai multe ori, tacit, îi modelează destinul. Cel puțin cu România așa s-a întâmplat.

România, în granițele actuale, există, din punct de vedere al dreptului internațional, de la 1946-1947, când Conferința de Pace de la Paris a consfințit situația postbelică. România contemporană denumită și „România Mare” s-a format însă la 1918, când Vechiului Regat i s-au alăturat Basarabia (la 27 martie/9 aprilie), Bucovina (la 15/28 noiembrie), Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul (la 18 noiembrie/1 decembrie). Această Românie de după Primul Război Mondial a fost recunoscută pe plan internațional în anii 1919-1920, prin cea de-a doua Conferință de Pace de la Paris. România, ca nucleu al statului modern, s-a constituit însă în intervalul 1859-1866, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și la începutul domniei principelui Carol de Hohenzollern. Numele de

Harta publicată în 1816 de Dimitrie Philippide, pe care apare numele România

România s-a folosit pentru prima oară în mod oficial cam tot atunci (1862-1866), pentru teritoriul rezultat din unirea Țării Românești (Oltenia și Muntenia, fără Dobrogea) și Moldovei (partea central-apseană – cu zona de la Nordul Gurilor Dunării –, fără Bucovina și fără cea mai mare parte din Basarabia). Constituția de la 1866 a consacrat statornic numele de România, pe care cucerirea, proclamarea și recunoașterea independenței (însoțite de alăturarea Dobrogei la statul român, în 1878), ca și instaurarea regatului (1877-1884), l-au impus definitiv. În mediile străine însă, pentru încă o vreme, s-a mai apelat la numele de Valahia și la acela de valahi, cu variantele lor din diferitele limbi.

Datorită acestei constituirii târzii a statului român modern și a impunerii denumirii oficiale de România abia în a doua parte a secolului al XIX-lea, mulți autori străini au rămas derutați în legătură cu dualitatea numelui de Valahia-România și valah-

român. S-a spus și s-a scris adesea că numele de România a fost „inventat” sau folosit pentru prima oară de către un autor grec, Dimitrie Philippide, pe la 1816, când el publica la Leipzig lucrările *Istoria României și Geografia României*, referindu-se în linii mari la spațiul vechii Dacii traiane. Unii au crezut sincer că toponimul de România a apărut

realmente *ex nihilo* la începutul secolului al XIX-lea, din rațiuni artificiale și în spirit naționalist modern. În legătură cu această convingere se află și o alta (amintită mai sus), curentă și acum în anumite zone ale spiritualității europene: valahii au fost o populație difuză, dispersată și neprecizată în Evul Mediu, cu mai multe ramuri și componente. Dintre anumiți valahi, s-ar fi format în epoca modernă, odată cu nașterea de tip modern, românii. Cu alte cuvinte, valahii și românii ar fi două popoare (etnii) predominant romanice, aflate în succesiune: întâi ar fi fost vlahii și apoi românii. Lăsăm aici la o parte „ipotezele” tendențioase, cu substrat politic, legate de diferențele dintre vlahi/valahi și volohi sau dintre moldoveni și români, fără nicio bază științifică, produs al propagandei rusești și, mai ales, sovietice, însușite și perpetuate până astăzi de anumiți „mercenari” politici, nostalgici comuniști și setoși de putere.

Demolarea teoriei diferenței dintre valahi și români

DESPRE NUMELE ROMÂNILOR ȘI AL ȚĂRII (ȚĂRILOR) LOR

IOAN-AUREL POP
Academician

În mai toate lucrările de istorie medievală și modernă timpurie românească apar foarte des, ca sinonime, numele de vlahi (cu variante) și români.

Nu am fi făcut această „precizare” dacă, relativ recent, în Germania, la München, într-un prestigios institut de cercetări, unde se vorbea despre unguri și români, nu aș fi auzit o remarcă, pentru mine uluitoare, anume că numele de valah este potrivit pentru strămoșii românilor până prin secolul al XVIII-lea, după care se poate folosi și numele de român, necunoscut anterior și care-și făcea cam atunci intrarea în istorie. „Specialistul” voia să sugereze cumva că valahii și românii erau două popoare distincte și succesive (deși înrudite), cam în genul în care erau romanii și italienii, și că nu era indicat să le confundăm și să le amestecăm numele. La întrebarea noastră umilă dacă nu cumva erau nume paralele și concomitente pentru unul și același popor, așa cum erau numele de ungur și maghiar, aplicate

vecinilor dinspre Apus ai românilor, ni s-a spus scurt că nu, fiindcă ungurii sunt un popor vechi cu două nume, pe când românii – evident – erau un popor nou!

Nu am putut replica atunci în chip adecvat, din varii motive, în fața unei asemenea copleșitoare „erudiții”, deși argumente pentru replică erau destule, grăitoare și la îndemână.

Ni s-a părut că era vorba despre o opinie stranie, izolată și care nu merita prea multă atenție.

Totuși, am constatat cu surprindere că ea se insinua și în alte cercuri, deopotrivă spre Apus și Răsărit, după cum cereau anumite interese sau după cum dictau ignoranța și prejudecățile. Despre numele de România, judecățile celor mai mulți oameni de cultură sunt și mai tranșante. Conform acestora, numele țării noastre ar fi o creație absolut nouă, fără niciun fel de rădăcini și, mai ales, fără o serioasă justificare istorică. De aceea, facem și aici și acum această precizare.

Numele de România s-a încetățenit în vremea lui Alexandru Ioan Cuza (stânga) și Carol I, amintind de originea romană a românilor, atestată de Columna lui Traian

istoria „așezării locuitorilor în această țară“, de către împăratul Traian, din ai cărui vechi coloniști se trag românii, care „păstrează numele de romani“, „obiceiurile“ și „limba“ romanilor.

Păstrarea numelui de rumân/român, derivat din latinescul *Romanus*, pentru a denumi din interior singurul popor romanic din Sud-Estul Europei, este tulburătoare și a fost prilej de numeroase comentarii de-a lungul timpului. Se pot găsi multiple explicații ale acestui fapt, între care se află în mod cert această izolare a romanicilor, proto-românilor și apoi românilor în mijlocul unor populații și popoare alogene, neromane (slave, turanice, fino-ugrice). În tot acest timp, popoarele romane occidentale erau mai multe și vecine între ele, ceea ce a dus și la nevoia de a se diferenția, de a se/le distinge între ele.

Termenul de vlah are o origine destul de obscură, dar majoritatea specialiștilor sunt de acord că el provine de la numele unui trib celtic romanizat – *Volcae* –, fiind apoi preluat în latină, greacă, slavonă și ulterior în limbile vernaculare, cu sensul de comunitate latinofonă, vorbitoare de limbă neolatină. Singurii vorbitori de limbă neolatină în Evul Mediu în zona central-sud-est europeană fiind românii (ignorăm aici intenționat micul popor dalmat – între timp dispărut din Balcani, vecin cu italienii și situat oricum departe de românii nord-dunăreni), termenul de vlah (cu variantele sale) a ajuns de la finele mileniului I să-i denumească

pe români. Cu alte cuvinte, dată fiind inexistența unui alt grup neolatin la Dunărea de Jos și la Carpați, slavii, ungurii, grecii și celelalte popoare au ajuns să se refere la români (priviți drept românici) ca fiind vlahi. Faptul, cum spuneam, nu este neobișnuit, dar este tulburător, fiindcă cele două etnonime *român* și *vlah* – înseamnă în esență același lucru, anume moștenitor al latinității, al romanității.

Într-un fel, se poate spune că numele de vlah este o traducere a termenului de român. Dacă se pornește de la diferența dintre *populus romanus* și *lingua latina* (adică dintre denumirea poporului roman și a limbii sale), atunci se poate și nuanța: în timp ce termenul de român trimite în primul rând la originea etnică romană, la descendența din romani,

termenul de vlah se referă prioritar la limba latină, la uzul acesteia. În ambele cazuri însă, numitorul comun este Roma și perpetuarea amintirii sale. Firește, termenul de rumân/român este mult mai puțin atestat în sursele vechi, ceea ce este perfect natural: străinii nu aveau nevoie să-l folosească, din moment ce ei aveau altul pentru a denumi poporul respectiv, pe de o parte, iar elita românilor, având ca limbă de cultură slavona, utiliza și ea în scris termeni adecvați acestei limbi, derivați tot din vlah, pe de altă parte. Când s-a trecut însă la uzul limbii române, din secolul al XVI-lea începând, în textele românești apare doar termenul cu care se denumeau românii înșiși, adică rumân/român. Totuși, faptul că românii foloseau în Evul Mediu denumirea de *rumân* pentru a se numi pe sine și că exista dualitatea vlah-român sunt realități menționate în Occident încă din secolul al XIV-lea. Astfel, o descriere a lumii, probabil de origine toscană (dintr-un manuscris de la Biblioteca Apostolica Vaticana, pusă recent în valoare pentru istoriografia română), spune că, în jurul anului 1314, în „provincia“ (termenul de *provincia* se referă probabil la împărțirea lumii creștine – catolice – în „provincii ecleziastice“ de către curia papală) numită *Ungaria*, care era *reame* (regat, structură politică), trăiau, în afară de unguri, și românii: „In quella medesima provincia sono i Rumeni e i Valacchi, e quali sono due grandi generazioni e anno reame e sono paghani“. Prin

Ștefan Báthory

s-a făcut în chip mai mult decât convingător în istoriografia română, încă din secolul al XIX-lea, cu teoretizarea cea mai serioasă în secolul trecut, prin lucrările lui Nicolae Iorga, Gheorghe Brătianu, Șerban Papacoste, Adolf Armbruster, Vasile Arvinte, Eugen Stănescu, Ștefan Ștefănescu, Stelian Brezeanu și ale altora. Cu alte cuvinte, s-a demonstrat pe temeiul izvoarelor, că românii, încă din Evul Mediu, au avut două nume, unul dat lor de străini (rezultat al alterității, al contactului cu „celălalt”, cu străinul), dar nefolosit și, cel mai adesea, necunoscut de ei, și altul dat lor de ei înșiși, acesta fiind numele de sine (rezultat al conștiinței de sine). Primul nume este cel de *vlah*, cu toate variantele sale (*valah*, *valach*, *voloh*, *blac*, *oláh*, *vlas*, *ilac*, *ulah* etc.), iar al doilea este cel de *rumân/român*, și el cu anumite variante, mult mai puține decât precedentul. Ignorăm aici noțiunile de „rumân” și „rumânie”, folosite în Evul Mediu și în prima parte a epocii moderne pentru a desemna categoria socială a țăranilor dependenți, respectiv, starea de dependență a șerbilor din Țara Românească, întrucât reprezintă o chestiune colaterală în raport cu tema de față.

Situația nu este deloc ieșită din comun, dimpotrivă, ea se întâlnește la multe popoare: ungurii (cum le spun străinii) se denumesc

pe sine *magyarok*, grecii sunt cunoscuți și ca *eleni*, polonezii se cheamă și *leși* sau *lengyelok*, germanii sunt și *nemți*, *Allemands*, *tedeschi*, *németok*, dar ei se numesc pe sine *Deutschen*. Un sârb este/era pentru un maghiar *rác*, un slovac este/era *tót*, un italian *olász*, un român *oláh* etc. Numele acestea tradiționale, de olász și de oláh, date de unguri italienilor și, respectiv, românilor, demonstrează indubitabil perceperea înrudirii celor două popoare romanice de către conștiința colectivă maghiară. Paralelismul dintre români și maghiari este cel mai grăitor, întrucât ambele popoare erau denumite distinct de străini și purtau, prin urmare, duble nume încă de la începuturile lor ca popoare deplin constituite în Europa Central-Sud-Estică, adică din secolul al IX-lea încoace. Este absurd a

susține că ungurii erau constituiți în secolul al IX-lea, iar românii nu, din moment ce sursele indică tocmai contrariul.

In privința românilor, mărturiile vechi, încă din secolele XIII-XIV, arată clar această dualitate. Autorii străini arată fără putință de tăgadă că, deși exista în mediile externe europene și chiar extra-europene numele de vlah, românii se numeau pe sine rumâni, de la latinescul *Romanus*, în amintirea Romei, a cărei denumire au conservat-o peste secole. Este de reținut faptul că, așa cum au arătat Șerban Papacoste și Adolf Armbruster, unii dintre români au avut inclusiv în Evul Mediu conștiința romanității lor, adică acea convingere că ei veneau de la Roma, că se trăgeau din romanii, militari și coloniști,

ajunși la Dunăre și la Carpați, în Moesia și Dacia, odată cu stăpânirea impusă de unii împărați din primul secol al erei creștine, apoi de Traian și perpetuată de urmașii lui. Această idee poate fi urmărită de la împăratul (țarul) Ioniță Caloian, al bulgarilor și românilor, în corespondența sa cu Papa Innocențiu al III-lea, din jurul anului 1200, și până spre jumătatea secolului al XVI-lea, când călugării de la mănăstirea Dealu, de lângă Târgoviște, îi relateau padovanului Francesco della Valle și însoțitorilor săi,

Papa Clement al VI-lea

Microarhiva Magazin istoric

Ion Chirca (1916-1991) a considerat util pentru cei care vor veni după el să le povestească viața pe front a unui medic ajuns, în Al Doilea Război Mondial, până în Cehoslovacia. A apelat la fiica sa, care a notat cele povestite, așa încât în arhiva familiei a rămas narațiunea despre lagărul de la Crăciunești, relatată în numărul trecut al revistei, dar și cea despre dramatica retragere a trupelor române și germane din Peninsula Crimeea, din aprilie-mai 1944, pe care o prezentăm în continuare.

Ca și în cazul lagărului de la Crăciunești, cititorul Magazinului istoric este familiarizat cu tema, prin amintirile altor participanți la acele momente (Magazin istoric, nr. 7, 8/1992 și 4/1998). Este și motivul pentru care, imediat ce am intrat în posesia notelor medicului timișorean, puse mie la dispoziție de doamna Lygia Chirca, soția sa, m-am gândit să mă adresez redacției.

Multe epoei naționale și-au găsit ilustrarea în filme românești reușite, atunci când subiectele au intrat pe mâna unor scenariști și regizori talentați. De data asta – și cred că la sfârșitul lecturii îmi veți împărtăși gândul – urmărim o poveste de o vizualitate crudă, frustră, care parcă așteaptă nerăbdătoare ecranizarea.

Medicul Ion Chirca

Vali CORDUNEANU,
Directorul Muzeului Presei „Sever Bocu“, Jimbolia

RĂZBOIUL DIN CRIMEEA

ION CHIRCA

Sosit la Odessa [în septembrie 1943], de unde se trimiteau zilnic trupe și ofițeri în Crimeea, ne-am asociat o serie de medici umani, veterinari și farmaciști și, prin diverse metode, am evitat timp de o lună trecerea în Crimeea. Sesizat, Ministerul de Război, personal generalul Capitanovici, a venit cu două avioane „Junkers“ și, după o razie, a strâns 40 de medici și farmaciști, pe care i-a repartizat în cele două avioane și, fără nicio pază, am fost trecuți în Crimeea. Din cauza zborului la joasă înălțime și a golurilor de aer ni s-a făcut rău, așa încât la aterizare aproape că nu ne mai recunoșteam.

Am fost transportați, cu camioane, la Centrul Militar de la Simferopol. De acolo am fost trimis în linia întâi, dar nu la Regimentul 3 Artilerie, ci la Regimentul 23 Infanterie din aceeași divizie.

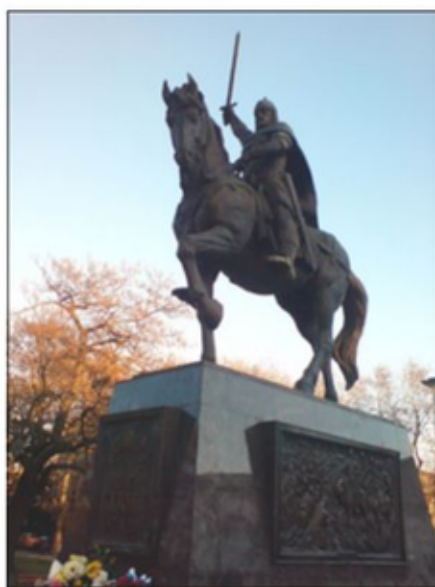
Am avut trei sanitari adăpostiți într-un buncăr, sub pământ. La un metru de peretele buncărului era o bombă de avion neexplodată. Nu erau lupte violente, iar între cele două linii era un singur izvor cu apă potabilă, unde se întâlneau soldații ruși cu cei români; aici se făceau diverse schimburi. Țigările „Antonescu“ [„Mareșal“ – n.n.] erau foarte căutate. Acolo nu se trăgea. În liniile sovietice erau

mulți soldați care știau românește și care făceau propagandă sovietică.

Din cauza frontului staționar, au ajuns să se cunoască rușii cu românii. De multe ori rușii apelau la un român, pe nume Vasile, care cânta la vioară atât cântece românești, cât și rusești și pe care-l strigau la megafon: „Vasile, cântăți!“ și Vasile apărea. În clipa aceea războiul înceta. Se auzea strigând, pe tot frontul „Ne strileai“ (Nu trage!), iar Vasile urca pe marginea șanțului și cânta atât românește, cât și rusește. După cam o oră Vasile obosea și luptele se relau.

A venit o iarnă cumplită, cu furtuni de zăpadă, tipic ste-

urmare, autorul din Peninsula Italică știa la începutul secolului al XIV-lea că cei pe care occidentalii îi numeau valahi se chemau pe sine români (*rumeni*), că aveau anumite structuri politice organizate (*reame*) referirea se face la două dintre ele, prin termenul de „generații” și că nu erau „creștini”, mai precis „creștini adevărați” sau catolici. Mai sunt exemple în epocă, adesea din mediul franciscan, când credincioșii bizantini erau numiți, pe lângă „schismatici”, și „eretici” sau chiar „păgâni”. Aceeași dualitate de etnonime, de această dată în limba latină, apare într-un cunoscut document al Papei Clement al VI-lea, de la 1345, în care românii sunt chemați *Olachi*

Statuia lui Ioniță Caloian, din Plevna

Romani. De asemenea, într-un act emis de Ștefan Báthory la 6 iunie 1574, credința ortodoxă transilvană este numită, în chip surprinzător,

romana religio, probabil după maniera autorilor umaniști de a arhaiza, adică de a denumi popoarele după strămoșii lor (reali sau imaginari) din Antichitate. Astfel, „religia română” a devenit „religia romană”, într-o țară ca Transilvania, în care, în mod frecvent atunci, în loc de termenul de ortodox, se folosea cel de valah. În numeroase mărturii de epocă, inclusiv decizii ale Dietei Transilvaniei, locuitorii țării sunt caracterizați sub aspect religios drept „Christiani” (ungurii, sașii și secuii) și „Valachi”, fiind evident faptul că un etnonim (*Valachus*) era utilizat spre a defini apartenența la o confesiune (ortodoxia). ■

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 mai 2010, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– În ce zone din țară se decorează ouăle de Paști cu ornamentele calea-rătăcită și coroana regală?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna februarie 2010 este:

Qaidu și Baidar

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Sidonia Ocnărescu**, din **Călimănești**, jud. Vâlcea.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2010.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, O.P. nr. 1, C.P. 15-702, sect. 1, București

... și sovieticii recuceresc orașul în aprilie 1944

camentele pierdute de o ambulanță.

După câțiva kilometri, drumul se înfunda. Acolo am dat peste un general cu câțiva ofițeri. I-am întrebat ce este de făcut. Mi s-a răspuns că fiecare face ce crede, pe răspundere proprie. Menționez că pe drum am mai luat șase soldați. Drumul fiind înfundat, am coborât din căruță și am mers pe jos peste câmp, spre Sud, pentru a evita vârful de atac al tancurilor sovietice. Ajunși într-un sat tătar, am fost primiți de un tătar, care ne-a asigurat că în caz de pericol ne va scula din somn. Pe la ora 5 dimineața tătarul ne-a trezit, deoarece se auzeau tancuri. Ne-am îndreptat atunci spre Sevastopol. Pe drum am fost obligați să traversăm linia ferată ce ducea la Sevastopol, ocolind mereu zona periculoasă. Am observat că la capătul fiecărei linii erau plasate bombe. Calul a refuzat să treacă. Atunci am coborât și, luând calul de căpăstru, am trecut linia ferată fără nicio problemă. Ajunși în șosea am văzut o drezină cu trei soldați nemți, venind spre Sevastopol, care explodau bombele, distrugând ambele capete de linie.

Așa am ajuns la Simferopol, unde am asistat la scene oribile. Un pod a fost aruncat în aer, iar trenuri întregi au fost prăvălitate peste podul dărâmat. În oraș – foc și vin, care curgea și pe străzi; oameni beți.

Ne-am dus la spital cu gândul să găsim pe cineva. Spitalul era gol, răniții fuseseră evacuați. În curtea spitalului a apărut un camion românesc cu doi șoferi beți. Ne-am suit în camion, să ajungem coloana care se retrăgea. Amenințați cu pistolul de dr. Anghelescu, șoferii au renunțat la pradă (voiau să fure niște cauciucuri de la un camion răsturnat) și astfel am ajuns coloana care se retrăgea încet și cu pauze. Am mers pe lângă coloană, până când, la intrarea în Sevastopol, eram pe niște tunuri mari nemțești trase de un tractor.

Sevastopolul e un oraș așezat pe aluviuni provenite din apa mării. Era complet distrus, arăta jalnic. Am crezut că ne îmbarcăm și plecăm în țară. Dar nu era niciun vapor. Flămânzi, de trei zile nemâncați, am fost informați că Divizia 10, din care făceam și noi parte, se strângea în portul Bohemka. În ziua de Paști, ajunși în satul Bohemka, am fost prinși de bombardament, cu „katiușa”, un dispozitiv ce arunca 32

de obuze cu explozie demoralizantă. Senzație oribilă.

Ambulanța diviziei și dr. Anghelescu (care era mai vechi pe front) au plecat la Capul Herson, unde s-au îmbarcat pentru țară. Din restul diviziei s-a format un batalion condus de maiorul Bratu și unde, ca medic, am fost numit eu. Am refuzat să plec cu batalionul în linia întâi. Atunci, generalul Dumitrescu, comandantul diviziei, ne-a strâns pe toți și ne-a spus că dacă nu mă supun mă împușcă. M-a rugat și maiorul Bratu, care era de pe lângă Săliște, și generalul, care ne-a promis că vom sta numai trei-patru zile, până când se organizează Divizia 90 infanterie germană.

Am plecat din nou pe frontul situat pe un mic deal la malul mării. Frontul era liniștit, dar zilele treceau, iar noi rămâneam pe loc. În cea de-a 11-a zi, un sergent (învățător, în viața civilă) a venit la mine să mă consulte, ca fiind cel mai logic din unitate. El propunea să plecăm din linia întâi, pentru că generalul și-a călcat promisiunea. Problema se punea: ce facem cu maiorul și sublocotenentul, pentru că pe ei i-ar fi împușcat pentru dezertare. Cu acordul lor, ser-

Infirmerie pe front

● Foarte căutatele țigări „Mareșal“ ● Când soldatul Vasile cântă și românește, și rusește, armele tac ● În stepă lopata se înfige în fața adăpostului, altfel nu mai găsești intrarea ● Un milion de soldați aflați în ofensivă te lasă cu macaroanele calde pe masă ● Lecția de limbă germană se întrerupe ● Indicația generalului: fiecare face ce poate și cum crede ● Un camion cu doi șoferi beți și cauciucuri

de furat ●

Țintind să

o b ț i n ă

„Crucea

de Fier“,

colonelul

o b l i g ă

oamenii

să rămână pe loc

● Atacă batalionul de femei și o

armată de păduchi ● Trei luni aceiași ciorapi ●

O bombă rusească provoacă naufragiul ● După ce fac salutul

hitlerist, nemții se împușcă între ei și se aruncă în mare ● O torpilă scufundă

„Totila“ ● 22 km străbătuți pe o scândură ● Din 9.000, doar 82 salvați ●

Declarat mort și venit să-și ridice solda

Trapele române intră în Odessa în octombrie 1941...

pelor rusești. În timpul iernii, dacă ieșai din adăpost, trebuia să înfigi lopata la intrare, altfel riscai să mori înghețat, pentru că nu-ți mai găseai adăpostul.

Regimentul a mai primit un batalion, la care medic era dr. Mișu Anghelescu, fostul meu coleg de facultate, cu care mă mai întâlneam la o partidă de șah, blestemând uneori bombardamentele rusești, care ne umpleau tabla de șah cu pământ.

A început primăvara, iar într-una dintre zile am asistat la lupte aeriene de peste șase ore. Nici rușii, nici românii nu au tras niciun glonț; toți erau pe marginea șanțului, în alertă. Noaptea eram atacați de avioane, care aruncau bombe peste noi. Am scăpat de ele făcând gropi la distanță, pentru derută, acoperite rar cu

scânduri și luminate cu feștile. Peste aceste gropi avioanele aruncau bombe și plecau, iar uneori noi trăgeam și cu gloanțe trasoare.

Când primăvara s-a instalat bine, a început ofensiva sovietică, cu un milion de soldați. Timp de patru zile și nopți s-a tras continuu cu mitralierele înroșite, iar când muniția s-a terminat, am plecat urgent din linia întâi, lăsând macaroanele calde pe masă și cartea deschisă la lecția 32 de germană.

Sosiți în linia a doua, cu efective reduse, am făcut un singur post medical, împreună cu dr. Anghelescu. Aici ne-am dat seama că șansele de scăpare sunt reduse, mai ales că șoferul de la ambulanță a anunțat că nu mai vine și că comandamentul s-a retras la

Simferopol. În aceste condiții, am repartizat cei opt sanitari la câte un cărucior „Mestrovici“ – cărucior cu un cal, pentru transportul unui rănit. Seara ne-am făcut rugăciunile și am fixat câte doi sanitari de pază. Noaptea, pe la ora trei, am fost sculați de pază cu vorbele: „Vin rușii!“

Noi, cei doi doctori, împreună cu un sanitar, ne-am urcat într-o căruță și am plecat, ieșind din încercuire. Pe drum am alertat și regimentul de artilerie. În zori am ajuns la depozitul Armatei, unde mai mulți soldați au ridicat mâinile în semn de predare, pentru că trei camioane cu ruși echipați cu mitraliere i-au somat. Noi am sărit din căruță și am intrat într-o baltă; dar n-au mai tras în noi și așa ne-am continuat drumul. Ajunși la șosea ne-am ghidat după medi-

...și însemne sovietice pe clădirile orașului

culc lângă scara de acces. Am reușit să dorm câteva ore, fiind frânt de oboseală. Pe la ora 5 a dimineații, un zgomot infernal și o zguduitoră puternică au scuturat vasul.

Aviația rusă a lansat între altele și o bombă, care a lovit vasul și care a aprins păcura din sala mașinilor. Fiind lângă scară, primul gest a fost să urc pe punte. Am asistat la un tablou oribil. Vaporul avea și multă muniție, de aceea au fost și mulți răniți. Am văzut oameni disperati, smulgându-și părul de pe cap sau alții care au albit pe loc. Un altul dansa cu intestinele unui soldat mort lovit de schije; era un vacarm teribil.

Am făcut echipe să aruncăm muniția în mare. Totuși, o parte a început să explodeze din cauza focului. Câțiva dintre ofițerii care au cheuit în cabine au murit arși de vii, din cauză că suflul creat de explozia bombei a îndoit ușile, iar cei dinăuntru nu au mai putut ieși. Aviația rusă a plecat și tot poporul din cala vasului a ieșit pe punte. Totuși, o mică parte dintre soldați n-a mai putut ieși, pentru că, din cauza aglomerației, s-au rupt scările. Cum vaporul nu mai putea fi

salvat, comandantul neamț, împreună cu doi ofițeri au sărit în mare. Puntea s-a împărțit în două: de o parte românii, de cealaltă nemții.

In partea germană s-au format vreo 20 de echipe de câte doi, între care intrau pe rând nemții și, după

un salut hitlerist, se împușcau, iar cei doi îi aruncau în mare. În partea românească cei care mai erau valizi cărau muniție din depozit și o aruncau în mare. Flăcările au ajuns până la punte, iar exploziile erau tot mai frecvente. Curând, împreună cu sanitarul, am golit două lăzi care aveau mănere din funie. Apoi am legat cele două lăzi. Când am fost gata, am fost lovit puternic în ceafă de un neamț, care a luat lăzile și a sărit cu ele în mare. Eu am leșinat și când mi-am revenit am simțit o durere cumplită în cap. Mi-am dat seama că nu mai am nicio șansă de a mă salva. Nu știam să înot și, chiar dacă aș fi știut, până la cel mai apropiat țărm (Crimeea) erau vreo 80 km. Pe de altă parte, pe toți cei care au sărit în mare valurile îi izbeau de vapor și îi omorau.

Vaporul a avut doi colaci cu plasă cu o capacitate maximă de câte opt oameni. Când au fost lansați în mare, sute de oameni au sărit măcar cu un deget să se prindă de colaci. Toți s-au înecat. Marea era plină de cadavre.

În această situație, mi-am aruncat bocancii, banii și tot ce am avut în buzunare.

Mi-am ținut numai un stilou Mont-Blanc și livretul militar. Am aruncat și servieta și mi-am spus rugăciunile să mor creștinește și, cu gândul la părinți, am așteptat sfârșitul. Starea de tensiune nervoasă nu se poate descrie. Să-ți aștepti moartea fără nicio șansă de salvare este cel mai greu lucru. Îmi părea rău de mama, care era cardiacă. Sanitarul s-a lăsat greu convins să arunce geanta sanitară, unde avea o mașină de cusut manuală, dar avea și cinci cămăși pe el. Am intrat într-o stare de apatie, cu o inhibiție profundă.

După aproximativ două ore a revenit aviația sovietică. După două ture, din escadrilă s-a detașat un avion care a lansat o torpilă. Ne uitam ca proștii cum vine torpila spre vapor. Când a izbit vaporul, toți am căzut și s-a format o gaură mare, în care a pătruns apa. Toți au fugit în capătul opus, care ardea. Am rămas pe loc numai patru. Sanitarul stătea lipit de mine, iar vaporul se scufunda încet. La început, apa a ajuns până la genunchi, apoi până la brâu.

Infanterist român

Trupe române se îndreaptă către Caucaz

gentul le-a luat armamentul celor doi ofițeri și a preluat comanda. Ne-am deplasat cu toți în spate, la 16 km, în linia a doua. Abia după trei zile s-a descoperit acțiunea noastră. Imediat a venit colonelul Ardelean, care ne-a amenințat că ne împușcă pe toți. La comanda sergentului, zeci de arme s-au îndreptat spre colonel, care s-a făcut palid. A doua zi, două camioane cu băuturi străine și-au depus marfa în fața liniei frontului. Soldații au pus băuturile în șir, dar nicio sticlă nu a fost atinsă. Văzând că acțiunea nu a avut efect, nu ne-au mai dat de mâncare. Am rezistat nouă zile după care ne-am dus din nou în linia întâi. Am aflat că, după ce generalul Dumitrescu a plecat în țară, colonelul Ardelean și-a luat angajamentul că va menține trupele pe front cu condiția să i se acorde „Crucea de Fier”.

După nouă zile am fost băgați în punctul cel mai fierbinte al frontului. Aici eram trei medici într-un cort și nu primeam mâncare, pentru că nu se putea veni până în linia întâi. Flămânzi în continuare, beam câte trei-patru ceaiuri pe zi, din frunze de stejar, pregătite pe un dispozitiv cu tablete de alcool.

Eram plini de păduchi. În fiecare ochi al puloverului își avea domiciliul cel puțin un păduche. Îmi amintesc că într-o zi am fost atacați de un batalion de femei. Ai noștri n-au știut despre ce este vorba și s-au speriat, dar și-au revenit și mitralierele au rezolvat situația.

După zece zile s-a rupt frontul, iar noi am fugit. Ne-am retras în ultimul punct de uscat numit Capul Herson. Se vorbea de o plecare ordonată. Maiorul Bratu s-a dus la comandamentul german pentru a primi autorizația de plecare cu ziua, ora și vasul pe care urmează să fim imbarcați. După câteva ore, maiorul Bratu s-a întors disperat, pentru că batalionul nostru nu primea autorizația necesară, fiind considerat batalion dezertor. Disperați, am hotărât ca în zori să ne postăm pe malul mării, pregătiți pentru orice eventualitate, să uzăm chiar și de forță.

Înainte de luminatul zorilor, întregul batalion s-a instalat în patru puncte de imbarcare, câte o sută în fiecare punct. Pe la ora zece a venit un batalion german, care dorea să evacueze punctele, pentru că acolo ei aveau ordinul de imbarcare. Noi am refuzat și a început un război între noi și nemți. În acest conflict cu nemții eu am sărit într-o groapă

plină cu bălegar. Noroc că la malul mării am reușit să mă spăl. Toți îmi spuneau că voi fi foarte norocos. Menționez că în Crimeea am slăbit 22 de kg și nu m-am descălțat timp de trei luni, iar ciorapii erau făcuți praf.

Peste noi cădeau obuzele rusești. I-am respins pe nemți, iar între timp au apărut și bacurile, pe care le-am ocupat rapid. Până când să vină nemții cu întăriri, noi eram plecați. Două bacuri nu s-au mai întors spre Crimeea, plecând spre Constanța. Alte două bacuri, în care eram și eu, ne-au dus în larg să căutăm un vapor, care nu se putea apropia prea tare de țărm, de frica artileriei și a avioanelor rusești. Abia pe la 11 noaptea am dat de vapor.

Vasul se numea „Totila” și era un vas de transport, fără armament la bord, de captură, din portul Nikolaev. Pe vas eram aproximativ 9.800 de oameni, dintre care jumătate erau români și jumătate nemți. Ne-am regăsit cu ofițeri din linia întâi, care ne-au invitat în cabine să bem că am scăpat teferi. Eu eram așa de obosit, încât am preferat ca, împreună cu un sanitar din Novaci, să intru în cala vasului și să mă

Patrulă românească pe litoralul Sevastopolului...

După două zile, fără evenimente, a apărut portul Constanța. S-a declanșat o bucurie de nedescris. Ajunși în port, am fost informați că, dintr-un efectiv de peste 9.000 de oameni, de pe „Totila” au scăpat 82.

Aici am primit haine noi, fără centură și bocanci, fără șireturi, nr. 44 (eu port 40). Un tânăr medic sublocotenent anunța în gura mare că toată lumea va intra în carantină, pentru deparazitare. A fost mare senzație, știindu-se condițiile de salvare și peripețiile prin care am trecut. A venit la noi un șofer, care ne-a întrebat dacă nu vrem să mergem în oraș. De comun acord cu cei doi cavaleriști, am acceptat. Ne-am urcat, toți patru, într-un autobuz și am plecat. Pe drum șoferul ne-a întrebat: „Unde să vă las?”. Răspunsul a fost: „La cel mai elegant hotel”. Omul s-a ținut de cuvânt și, la debarcare, ne-am luat rămas bun, mulțumindu-i. Maiorul de cavalerie nu scotea nicio vorbă și nu și-a schimbat hainele civile.

Intrând în hotel, am avut surpriza de a da cu ochii de generalul care ne-a părăsit pe front. Nu l-am salutat și, târându-mi bocancii, m-am dus la recepție. Am dat cu pumnul în masă (nu știu de ce) și am cerut o cameră. Generalul Dumitrescu a intervenit, dar hotelierul a spus că nu are liber, dar poate la hotelul de vizavi. A fost rugat să meargă cu noi personal. La celălalt hotel, alături de recepție era o sală de restaurant, unde nu

erau decât un maior și un căpitan la masă. Auzind că cerem camere, maiorul a făcut scandal. Atunci maiorul nostru civil a sărit la cel ce făcea scandal, scuturându-l puternic. Am sărit să-i despărțim și auzind că „civilul” este tot maior și, relatându-i situația noastră, și-a cerut scuze, ne-a dat două camere și ne-a poftit la masă. Am mâncat zdravăn și nu ne-a trebuit prea mult vin ca să vedem viața mai roz. Sosiți în cameră, n-am putut dormi în pat. Culcați pe dușumea, cu o pătură pe noi, am adormit bușean.

A doua zi am mers la comandament să ne dea bilet de tren. Un căpitan, destul de tăfnos, ne-a trimis jos în port să primim bilete. Sosiți în port, am întâlnit un căpitan medic neamț, pe care l-am cunoscut pe front și care își pierduse o mână. I-am povestit sumar tot ce s-a întâmplat și, aflând că n-am bani, mi-a dat 80 de mărci.

Aici, din port ne-au trimis din nou în oraș. Revenind la același căpitan, ne-a spus că nu poate da fiecăruia bilet. Atunci, nu-mi dau seama cum, sărind după birou, l-am izbit

de perete. A venit din biroul alăturat un maior, căruia i-am spus de naufragiu și că noi nu mai avem unitate militară. Imediat am primit fiecare bilet gratuit pe tren.

Amiaza am petrecut-o într-un restaurant, unde am mâncat. Acum aveam bani. Dintr-o sticlă de vin am băut doar un pahar, în schimb sanitarul s-a binedispus. În gara Constanța m-am despărțit de sanitar. Mergeam în direcții opuse. Odată urcat în tren, m-am întâlnit cu o mulțime de ofițeri, o parte din linia întâi, o altă parte de pe vapoarele care ne-au văzut pe scândură în mare. Un căpitan mi-a oferit să-i fiu oaspete la Călărași, unde era sediul Regimentului 23 Infanterie. A trebuit să le povestesc toate întâmplările. Sosiți la Călărași, m-am prezentat la Regimentul 23 Infanterie. Aici am cerut să mi se dea solda (salariul) pe ultimele trei luni. Casierul – de altfel, foarte simpatic – mi-a spus că nu îmi poate da nimic, pentru că acum trei luni am fost declarat mort. I-am spus: „Bine, dar eu trăiesc”. Mi-a răspuns: „Da, dar eu vă plătesc după acte, nu după prezență”.

M-am resemnat, dar mi-au schimbat bocancii și mi-au dat centură și am primit o foaie de drum, până la Sebeș-Alba. Am cerut așa, pentru că nu voiam să mă duc direct acasă la Lonea, comuna Petrila, unde erau părinții mei, deoarece mi-a fost frică de șocul ce l-aș fi provocat. Mama ar fi putut face un accident cardiac. ■

Adevărul doveditor că tânărul medic a fost pescuit din mare, după naufragiu

(Va urma)

**„Totila”, un vas de transport
pe care autorul a trăit clipe dramatice**

În clipa aceasta o explozie puternică, provocată probabil de presiunea apei intrată în vapor, a făcut ca puntea să sară în aer. Odată cu valul următor a venit spre noi o scândură mare (cam de 4 m/40 cm) de care ne-am agățat și, ridicând picioarele, am fost luați de valuri în mare. Ne-am aranjat unul la un capăt, celălalt la capătul opus. Primul val mi-a luat șapca [boneta – *n.n.*] de pe cap. Fiind pe scândură, am fost mitraliați de aviația sovietică, dar nu ne-a lovit niciun glonț. Cu fiecare val eram sălțați, valurile fiind de dimensiunea unui bloc cu două etaje. Eram așa de obosit, încât parcă m-aș fi lăsat să mă înec, dar fiecare vârf de val te izbea așa de tare, încât te trezea. Mereu mă gândeam că dacă sanitarul, care avea 51 de ani, rezistă, eu de ce să nu rezist? O singură dată sanitarul a spus: „Până când mai mergem așa?” Nu i-am răspuns. Am parcurs cu scândura 22 km, timp de cinci-șase ore, lucru constatat de ofițerii vaporului care ne-au salvat.

Când disperarea noastră a ajuns la un punct maxim, a apărut un vapor. Ne-am dat toată osteneala și am urlat cât am putut amândoi. Am fost văzuți, au semnalizat cu luminile, dar nu ne-au luat. Așa

s-a petrecut și cu vaporul următor, abia al treilea vas ne-a aruncat colaci de salvare. Sanitarul s-a prins de colac, dar eu nu mi-am putut desface mâinile de pe scândură. Am avut noroc că

valurile fiind mari, m-au săltat până sus. Doi tineri m-au prins de mâini și m-au tras. Sanitarul nu mai contenea să strige: „Doctorul meu, doctorul meu!” După aproximativ cinci minute, m-am prăbușit. M-am trezit abia a doua zi, pe la ora 10.

După ce am leșinat, m-am dus în cabina comandantului și m-au întins pe un pat. Nu știau dacă am murit sau nu. Pe vapor nu mai era decât un sanitar neamț. Vasul era un mic vapor de război și era condus de doi sublocotenenti. Mi s-a spus că pe parcursul șocului meu am mai fost atacați de aviația sovietică. Au tras cu toate armele și cu tunuri anti-aeriene. Eu nu știu nimic. Sanitarul neamț a fost rănit la un deget. Din sfert în sfert de oră, sanitarul neamț intra în cabină să vadă dacă mai trăiesc. Către dimineață am avut un frison puternic. Sanitarul a ieșit pe punte și a anunțat că sunt în viață.

A doua zi am fost scos pe punte, pentru că nu mă puteam ține pe picioare. Era o zi frumoasă, cu mare liniștită. Sanitarul neamț mi-a oferit porția lui de mâncare, dar nu am putut mânca nimic.

Au venit cei doi comandanți să mă roage să pansăm câțiva răniți aduși cu un hidroavion. M-am deplasat cu ajutorul unui scaun în cala vasului și, împreună cu sanitarul meu, am rezolvat răniții. Am început încet-încet să mișc picioarele, pentru că, după o baie de cinci sau șase ore, în ziua de 10 mai 1944, pe o mare furtunoasă, n-am mai putut să-mi mișc picioarele. Am stat pe punte la soare și, la fiecare transport de răniți aduși cu un hidroavion, am început să mă deplasez sprijinit.

Între timp am aflat că acest vapor a mai pescuit doi ofițeri veniți pe scânduri: un sublocotenent de cavalerie, cu comandantul lui, un maior, care era profund șocat. Întrucât au ajuns numai în chilofi, ofițerii de pe vapor le-au dat haine civile și pantofi.

Eu, profitând de faptul că tratam răniții pe vapor, aduși de un hidroavion, am rugat pe cei doi comandanți să-mi elibereze o adeverință referitoare la cele petrecute. Mi-au eliberat adeverința „Becheinigung”, în care se afirmă că am fost pescuit din mare, după naufragiu de pe vaporul „Totila”. Am cerut această adeverință pentru a dovedi credibilitatea celor expuse mai sus.

Temutele katiușe

...și autorităților canadiene

ocupat funcții de conducere au fost anii 1976-78, când a fost consilier în cadrul Direcției III Relații. A ieșit la pensie în 1982.

Într-o Notă a U.M. 0625 (Contraspionaj), aprobată la 5 noiembrie 1976, se preciza că „întrucât Corneliu Bogdan a fost semnalat cu unele legături suspecte în străinătate, rugăm a se aproba verificarea sa”. În fapt, nu era o situație ieșită din comun ca un diplomat revenit de la post să fie verificat. Bogdan lucrase nouă ani în S.U.A., unde, ca ambasador, întreținuse numeroase relații. La sfârșitul anului 1975 și în prima parte a anului 1976 au apărut semnalări că CIA îl studia prin apropiați ai lui Bogdan, precum George Sherman (director în Departamentul de Stat), E. Wilson (director la Camera de Comerț) ș.a. Ca fapt divers, potrivit dosarului, se afla în relații apropiate cu H. Kissinger (consilier pentru securitate națională și secretar de Stat în Administrațiile Nixon și Ford) și asistentul său, H. Sonnenfeldt. Existau și semnalări primite prin rețeaua informativă: în decembrie 1975, o sursă a

U.M. 0625 informa că Bogdan fusese trimis în judecată de autoritățile statului Illinois pentru că ar fi coordonat o afacere cu vinuri, fiind pasibil de plata a 75 milioane dolari drept despăgubiri. În ianuarie 1976 o sursă a primit o scri-

soare de la Judith Lebovits din S.U.A. (n. în 1922 în Cluj și emigrată la sfârșitul anului 1947), în care se arăta că „ambasadorul Bogdan a început să spună niște lucruri negândite [...]; Bogdan va cădea din cauza imprudenței” (acesta i-ar fi relatat o serie de aspecte petrecute la ambasadă și în țară).

Un alt motiv pentru care i s-a deschis Dosar de urmărire informativă (D.U.I.) era faptul că fiica soției din prima căsătorie, Svetlana, înaintase o cerere Consiliului de Stat pentru a i se aproba căsătoria cu avocatul american Christopher Gales Hoge (care făcuse numeroase intervenții la persoane influente din S.U.A. pentru sprijin în acest sens). Cu respectivul avea un copil din 1974 și menținea contacte cu Ambasada S.U.A. din București, pentru o soluționare favorabilă a cazului său. În iulie 1977, potrivit dosarului, ministrul de Externe G. Macovescu (un apropiat al lui C. Bogdan) a întocmit din proprie inițiativă o Notă cu propunerea de a i se aproba Svetlanei stabilirea în S.U.A. prin căsătorie, cu care N. Ceaușescu a fost de acord. Svetlana urmase studii de

filologie în S.U.A. în anii 1967-72 și i se acordă un spațiu important în filele dosarelor.

După revenirea din misiune, Ștefan Andrei (șeful Secției Relații Externe a C.C. al P.C.R.) îi spusese lui C. Bogdan că va ocupa postul de director al Direcției Cultură și Presă din M.A.E., însă nu a primit decât postul de consilier la D.R. III (care se ocupa și de S.U.A.), neavând mapă de documente secrete sau sarcină precisă. Întocmea o serie de sinteze privind politica internațională, folosite uneori pentru conferințele ținute în străinătate de către șefii misiunilor diplomatice ale României.

Potrivit unei note informative, în anii de care practic ne ocupăm (1976-78) era considerat „cel mai activ lector al C.C. al P.C.R. din M.A.E.”, deplasându-se frecvent în județe pentru a ține conferințe. În perioada aceea, conform unor informații, a fost numit profesor la Academia „Ștefan Gheorghiu”. De precizat că o serie de oficiali străini se interesau de situația sa, precum ambasadorul S.U.A. la București Harry Barnes jr. (care informa Departamentul de Stat la sfârșitul anului 1976 că permanențizarea legăturilor cu Bogdan va fi îngreunată de autoritățile române) sau subsecretarul de Stat al S.U.A. Philip Habib (care insistă într-o discuție cu un diplomat român la Bagdad, în mai 1977, să i se precizeze dacă este cert că Bogdan se bucură de atenția conducerii M.A.E.). De asemenea, într-o Notă de interceptări cu tehnică operativă din 3 august 1977 se sublinia că Barkai

DIPLOMATUL CORNELIU BOGDAN ȘI SECURITATEA

Corneliu Bogdan prezintă scrisorile de acreditare președintelui american Lyndon B. Johnson...

CIPRIAN NIȚULESCU

În Arhiva C.N.S.A.S. există numeroase dosare de urmărire (alături de cele de rețea) întocmite de către organele de Securitate diplomaților români. Printre ele se află și cele care aparțin lui Corneliu Bogdan – unul provenit de la structurile informative externe (dosar S.I.E. 54735), iar altul aparținând Direcției a III-a Contraspionaj a D.S.S. din anii 1976-1978 (dosar I 235748).

Rolul lui C. Bogdan în M.A.E. încă din primii ani ai regimului comunist reiese și dintr-o afirmație pe care i-ar fi făcut-o Iosif Chișinevschi Ghizelei Vass în 1950: „Acolo e Bogdan, care nu știu cine e și ce e el, pentru că s-a întâlnit aici cu [lipsă text – n.n.] și cu Rajk [ministru de Interne, apoi de Externe al Ungariei în anii 1948-1949, executat prin spânzurare în decembrie 1949 – n.n.] și cu alți străini [...], trebuie schimbat.”

În documentele Securității se menționează că s-a născut la 5 noiembrie 1921, în București, numele său real fiind Grunberg. A absolvit liceul în 1940, iar în anii 1940-1944 a frecventat două școli pentru evrei. În 1948 a întrerupt cursurile Școlii Politehnice, în 1959 a terminat Institutul de Relații Internaționale din București, iar în 1965 a obținut un doctorat în istorie. Era membru al PCdR din 1941. Vorbea engleza, franceza și

rusa. A îndeplinit două misiuni permanente la Washington: consilier de legăție în 1951-1953 (în dosar apare varianta 1951-54) și ambasador în anii 1967-1976, iar în Centrală a ocupat posturi de director al Cabinetului și Cifrului în 1948-1949, apoi pe spațiile Europa Occidentală și America (1949-1951; 1953-1955; 1961-1967; 1978-1982). A fost și șef al Direcției Presă (1955-1961). Singura perioadă în care n-a

Lumea (cu „manifestări dușmănoase“), ing. Octavian Opris (cu intenții de evaziune). Mai mult, o altă fiică a sa, Olga, solicitase în decembrie 1977 aprobarea de a se stabili în Canada prin căsătorie cu Vladi Novack, de origine română (idee la care va renunța în mai 1978).

Ceea ce surprinde este faptul că lui Corneliu Bogdan i se reproșă, în propunerea de îndepărtare din M.A.E., faptul că nu ar fi informat despre întâlniri cu persoane străine, când în același D.U.I. sunt și copiile notelor prin care el informa, oficial, despre acele întâlniri. Dosarul mai conține și relatări olografe, semnate „Bucur“, despre convorbiri cu ziaristul american John Wallach, corespondent al trustului de presă „Hearst“, întocmite la sfârșitul lui martie 1978. De asemenea, în Dosarul de urmărire informativă al diplomatului Ovidiu Ploscaru (aflat la post la Washington în anii 1970-78) există două note informative semnate cu numele conspirativ „Rățoi“ (scrisul lui Corneliu Bogdan fiind ușor de recunoscut) din octombrie-noiembrie 1979, privindu-i pe Pompiliu Verzariu și Nicolae Lungociu, americani de origine română. Ulterior, a avut numele conspirativ „Roman“, așa cum rezultă dintr-o notă informativă din aprilie 1981 privindu-l pe diplomatul Gh. Dima, specializat pe spațiul America Latină.

La 18 mai 1978 dosarul de urmărire informativă se încheie, propunându-se „luarea unor măsuri în interes operativ“ și menținerea lui Bogdan în evidența generală. Din 1 mai 1978 fusese numit director al

O fotografie din tinerețe

Direcției V Relații din MAE (America de Nord și Sud).

În anii '80 s-a aflat cu siguranță sub urmărire, în acest sens stând dovadă câteva documente. În dosarul provenit de la S.I.E. există o Notă nedată, care se încheie cu precizarea că „organele de stat avizează negativ; când au fost misiuni ale acestuia indicate – subliniere în text – n.n.) a primit aviz pozitiv“. Nota semna și că soția sa Emilia avea mama în Basarabia și un frate la Kiev. Primul soț, Petre Gonciaruc, de origine ucraineană, fusese șeful Contraspionajului din S.S.I. (1947-1951), D.G.S.S. (1951-1953) și Direcția de Informații a Armatei (după 1953). Într-o Adresă a U.M. 0195 (Contraintformații externe) către U.M. 0503 din 18 mai 1988 se preciza, printre altele, că Bogdan se afla în relații apropiate cu influentul rabin Arthur Schner din New York, de la care ar fi încasat importante sume de bani pentru intervențiile sale în privința emigrării evreilor, existând indicii (potrivit afirmației avocatului John Vintilă, din martie 1977) că ar avea un cont de 1 milion de dolari. Se nota că „unitatea

noastră nu deține date din care să rezulte natura relațiilor dintre Corneliu Bogdan și «Canalia» [I.M. Pacepa – n.n.], însă se cunoaște că în perioada în care a fost ambasador în S.U.A. trădătorul a efectuat mai multe misiuni pe acest spațiu“. Se mai menționa că la 8 august 1978 (la câteva zile după dezertarea lui Pacepa), U.M. 0920 (D.I.E.) atrăgea atenția că agenți ai CIA se deplasaseră recent la Ciudad de Mexico, propunând unui funcționar superior din cadrul Secretariatului Relațiilor Externe al Mexicului să-l invite pe Bogdan în vizită oficială în acea țară, CIA căutând modalități de realizare a legăturii într-o terță țară.

Stim din lucrarea *Dosarul Brucan*, publicată în 2008 la Editura Polirom, că U.M. 0625 cerea într-o adresă către U.M. 0672, din decembrie 1987, să fie luate „măsuri de prevenire a pătrunderii în toate ambasaderele și consulatele occidentale din București“ a lui S. Brucan, C. Bogdan și Mariana Celac. În lucrarea amintită se mai precizează că în zilele Revoluției din decembrie 1989, generalul Aurelian Mortoiu, șeful Direcției Contraspionaj din D.S.S., a dat ordin (înainte de arestarea sa, la 31 decembrie 1989) să fie distruse dosarele unor oponenți ai regimului, precum S. Brucan, C. Bogdan, M. Malița, D. Mazilu, M. Botez, M. Mitran (diplomat la Washington în anii 1970-75, numit ministru adjunct în acele zile) ș.a. Între 28 decembrie 1989-1 ianuarie 1990 (când a decedat) C. Bogdan a fost secretar de Stat și purtător de cuvânt al M.A.E. ■

Shlomo, prim-secretar al Ambasadei Israelului din București (și rezident al Mossad), avusese o întrevedere cu Dan Pattir, consilier al prim-ministrului Menahem Begin – care a vizitat România la 25-30 august 1977. Acesta a fost interesat și dacă C. Bogdan era evreu și care era situația sa. Barkai Shlomo a afirmat că Bogdan era de profesie inginer și că „este tânăr și are încă putere, dar numai până mâine“, spunând că în M.A.E. „se merge pe linia scoaterii puținilor evrei care au mai rămas“.

La sfârșitul lui iulie 1977, când dosarul trecuse în faza a II-a, conform ofițerului, se întocmea un Plan de măsuri în D.U.I. „Bucur“ (numele conspirativ de urmărit), care cuprinde, printre altele, necesitatea recrutării unui informator din anturajul său (la birou lucra

cu două persoane, surse ale D.I.E.), a unei combinații informative prin care să fie determinat să „se demaște“ dacă era „element dușmănos“, iar la acțiunile protocolare „să nu-l pierdem din vedere nici un moment“. Informațiile obținute prin rețeaua informativă erau coroborate cu cele din Notele T.O. (interceptări telefonice la domiciliu: martie 1977-ianuarie 1978 sau convorbiri înregistrate la hotel „Intercontinental“ în aprilie-mai 1978). De menționat că în primăvara lui 1977 C. Bogdan a avut o întrevedere cu generalul N. Doicaru, șeful D.I.E. Interesant este faptul că într-o Notă-Raport din 29 iulie 1977, care redă relatările colonelului Octavian Neda de la Serviciul „D“ al D.S.S. (fost șef al rezidenței din S.U.A.), acesta își exprima intenția de a-l folosi (cu aprobare P.C.R.) pe C. Bogdan în acțiunile pe linia Serviciului „D“, „indiferent că va lucra în continuare în Ministerul Afacerilor Externe sau se va transfera la revista *Magazin istoric*“, și nu admitea ideea ca acesta „să se preteze la a furniza informații americanilor sau altor servicii de spionaj (indiferent de sursa acestor informații sau dacă ele sunt pentru dezinformare)“. Conform dosarului, la data aceea purta discuții cu conducerea revistei amintite pentru angajare sau colaborare.

În vara anului 1977, ofițerul care răspundea de

Rabinul Arthur Schneier

D.U.I. „Bucur“ a propus dirijarea sursei „Barbu“ (Silviu Brucan), aflată în legătura unui alt ofițer de Securitate, pe lângă Corneliu Bogdan. Unul dintre șefii care au văzut nota a respins, foarte supărat, o asemenea propunere, atrăgând atenția superiorului ofițerului.

Printr-un Raport din 7 noiembrie 1977, semnat de șeful Direcției a III-a, general-locomotenent Gh. Moga, și o Notă din 22 decembrie 1977, semnată de ministrul de Interne I. Coman (cu însemnarea marginală „05.01.1978. Retur de la Tov. Ștefan Andrei“, dar fără vreo notă a acestuia), se propunea îndepărtarea lui Corneliu Bogdan din M.A.E. Generalul Moga mai semnase o dată o Notă similară, ce îi fusese returnată cu indicația să revadă și să regândească propunerea. Printre argumentele invocate pentru îndepărtarea din M.A.E. figura și precizarea că după revenirea în țară, Bogdan întreținuse relații neoficiale cu cetățeni străini (oameni de afaceri, publiciști), iar în anturajul familiei se aflau persoane suspecte, precum Cornel Răducănu – șef de secție la revista

Fotografie realizată de filaj a fetei Olga

Bătălia de la Montaperti a fost atât de crâncenă, încât apele râului Arbia s-au înroșit

Guelfii și ghibelinii

Ulterior, lucrurile s-au complicat pentru papalitate. În 1194 împăratul Henric al VI-lea al Germaniei, care deținea și titlul de rege al Italiei (de Nord), a devenit, prin căsătoria cu prințesa normandă Constanța, rege al Siciliei. Din acel moment, posesiunile papale aflate în centrul Italiei se găseau sub dubla amenințare a puterii imperiale. Regatul Siciliei cuprindea insula cu același nume și Sudul Peninsulei Italice, până în preajma Romei. În acel mod, disputei teologico-politice – deja existente – i s-a adăugat o componentă teritorial-militară, care a făcut ca întreaga Italie să devină câmpul de bătălie între guelfi și ghibelini, adică între partizanii absolutismului papal și cei ai autorității imperiale.

Ghibelinii își datorau numele castelului Weiblingen, proprietatea familiei imperiale a Hohenstauffenilor, în timp ce guelfii își revendicau denumirea de la familia ducală bavareză a Welfilor, adversara declarată și constantă a autorității imperiale.

La prima vedere, conflictul dintre sacerdoțiu și imperiu părea inegal. Hohenstauffenii își întindeau autoritatea de la Bremen și Lübeck, la Marea Baltică, până la Palermo, în Sicilia. În timp ce Papa se vedea, adeseori, confruntat cu rezistența propriilor supuși, locuitorii Romei,

fiind obligat, nu o dată, să se refugieze în afara zidurilor Cetății Eterne.

În realitate, nici puterea împăratului nu era atât de mare pe cât și-ar fi dorit-o, nici prestigiul Sfântului Scaun atât de scăzut pe cât părea. Principii germani se aflau într-o permanentă stare de revoltă față de coroana imperială, obligându-l pe însuși marele Frederic al II-lea (1212-1250), probabil cel mai carismatic, cultivat și competent suveran al Imperiului German (*Magazin istoric*, nr. 4/2004), „stupor mundi” (minunea lumii), cum fusese denumit de către contemporani, să le recunoască imensele privilegii (1232), ca preț al sprijinului împotriva Papei Grigore al IX-lea (1227-1241).

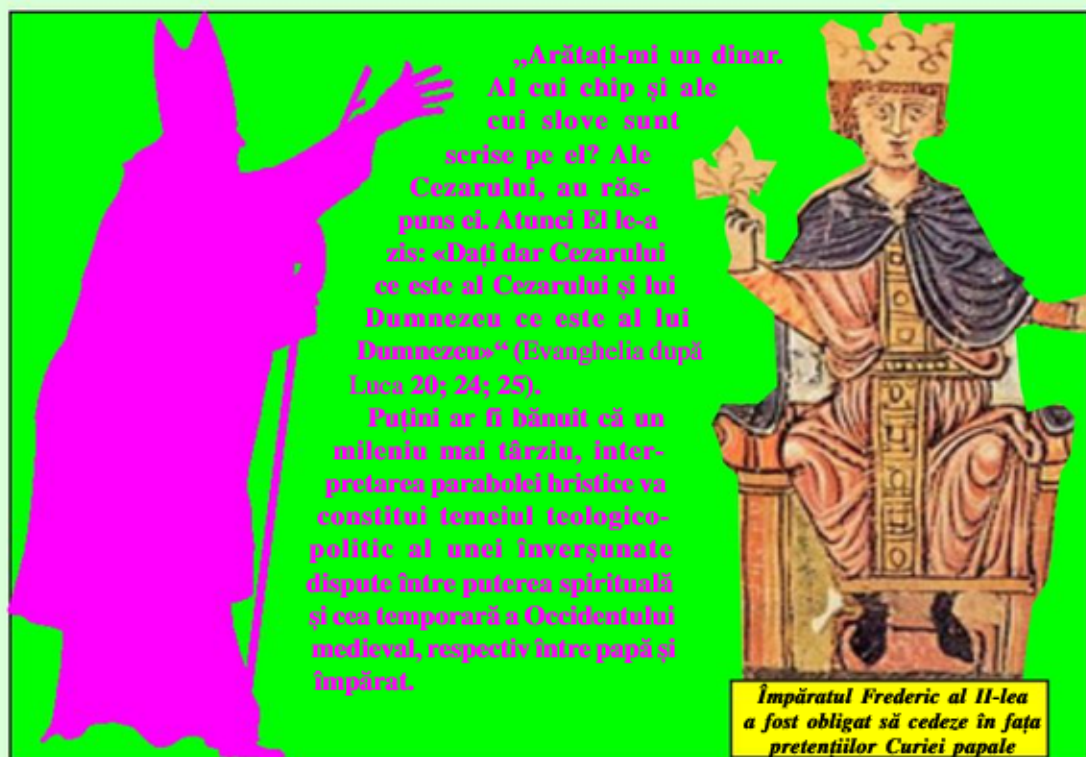
Pe de altă parte, orașele din Nordul Italiei, formal supuse împăratului, își urmăreau propriile aspirații de autonomie comunală, trecând dintr-o tabără în alta, în funcție de conjunctură. Astfel, Genova, Bologna, Brescia sau Florența erau, mai degrabă, guelfe, în timp ce Pisa (rivala Florenței), Siena, Cremona și Spoleto înclinau mai mult spre partida ghibelină. Uneori, lucrurile nu erau clare nici

măcar în sânul aceleiași tabere. La Florența, de exemplu, se înfruntau două facțiuni guelfe, ambele adverse împăratului.

Dar, în timp ce guelfii negri erau partizanii Papei, guelfii albi militau pentru independența absolută a orașului. De aici și drama unuia dintre cei mai mari poeți ai omenirii, Dante Alighieri (1265-1321), el însuși unul dintre liderii „albilor”, obligat de victoria facțiunii guelfilor negri să părăsească, în 1304, Florența pentru tot restul vieții. Papa, la rândul său, putea specula cu abilitate atât tendințele de autonomie ale orașelor italiene, cât și dorința suveranilor Franței, Angliei sau Aragonului de a se opune pretențiilor de hegemonie universală, pe care le manifesta împăratul.

Vestea morții împăratului Frederic al II-lea, la 13 decembrie 1250, în castelul de la Fiorentino, din Sudul Italiei, a provocat o reacție de imensă bucurie în rândurile susținătorilor papalității. Cel mai mare dușman al Sfântului Scaun de la Atila încoace dispăruse, în urma unui banal acces de febră. Papa Inocențiu al IV-lea (1243-1254) seria, plin de încântare, credincioșilor din Sicilia: „Cerul să se bucure. Pământul să se umple de mulțumire”. Părea că toate problemele Vaticanului se vor fi terminat.

Noul rege al germanilor și al Siciliei, Conrad al IV-lea (1250-1254), fiul lui Frederic al II-lea, moștenise de la părinte determinarea și ura împotriva Papei. Deși excomunicat de către Inocențiu, Conrad, cu ajutorul trupelor recrutate dintre musulmanii din Sicilia, se pregătea, în primăvara anului 1254, să dea

„Arătați-mi un dinar.
Al cui chip și ale
cui slove sunt
scrise pe el? Ale
Cezarului, au răs-
puns ei. Atunci El le-a
zis: «Dați dar Cezarului
ce este al Cezarului și lui
Dumnezeu ce este al lui
Dumnezeu» (Evanghelia după
Luca 20; 24; 25).

Puțui ar fi bănuit că un
mileniu mai târziu, inter-
pretarea parabolei hristice va
constitui temeiul teologico-
politic al unei înverșunate
dispute între puterea spirituală
și cea temporară a Occidentului
medieval, respectiv între papă și
împărat.

*Împăratul Frederic al II-lea
a fost obligat să cedeze în fața
pretențiilor Curiei papale*

SFÂNTUL SCAUN SFIDEAZĂ IMPERIUL

DAN FALCAN

Prăbușirea Imperiului Roman de Apus, în anul 476, avea să lase partea vestică a creștinătății fără un conducător laic unanim recunoscut, locul fiindu-i luat de episcopul de la Roma, a cărui autoritate ecleziastică, bazată pe o densă rețea de episcopate, parohii și mănăstiri, s-a substituit administrației imperiale. Restaurarea imperiului, inițiată de Carol cel Mare, în anul 800, apoi cea din 962, încarnată în persoana regelui german Otto cel Mare, avea să ofere papalității contraponde-rea seculară a unei autorități pe care urmașul Sfântului

Petru înțelegea să o controleze în virtutea statutului de unic locuitor al lui Iisus Hristos pe pământ.

Papii dispuneau de un mijloc de presiune extrem de convingător pentru acele vremuri: excomunicarea. Locuitorii unei țări al cărei suveran fusese excomunicat nu mai primeau tainele religioase. Copiii rămăneau nebotezați, tinerii, necăsătoriți, iar morții, neîngropați. Într-o societate profund religioasă, precum cea occidentală a secolelor XI-XIII, impactul unei excomunicări era imens. Cu atât mai mult cu cât supușii unui

suveran excomunicat erau dezlegați de orice formă de loialitate față de acesta. Împăratul Henric al IV-lea (rege al Germaniei din 1056; împărat între 1084-1105) a resimțit pe propria piele, la propriu, efectele mâniei papale. Intrat în conflict cu Papa Grigore al VII-lea (1073-1085) și excomunicat de către acesta, Henric s-a umilit timp de trei zile, desculț, în fața porților castelului de la Canossa (*Magazin istoric*, nr. 9/2001), în frig și zăpadă, până să primească iertarea neînduplecatului pontif (28 ianuarie 1077).

Evident, un titlu pe care urma să-l cucerească efectiv pe câmpul de luptă.

Bătălia decisivă a avut loc, vineri, 26 februarie 1266, la Benevento. Trupele lui Manfred erau compuse din cavaleri germani și lombarzi, precum și arcași musulmani. Carol conta pe 1.900 de călăreți francezi, 400 florentini și un mare număr de arbaletieri. Atacul cavaleriei germane a părut, într-o primă fază, a fi hotărâtor. Dar, în lupta corp la corp care a urmat, pumnalele ascuțite ale francezilor s-au dovedit mai eficiente decât lungile săbii ale germanilor. Manfred își așezase rezervele mult prea departe pentru a putea interveni la timp. A preferat să moară luptând, decât să fugă. Dezastrul a fost total. Din cei 3.600 de călăreți ai lui Manfred, de-abia au scăpat cu viață 600... Trupul conducătorului a fost găsit după două zile de căutare. Fusese excomunicat, în timpul vieții, de către Papă, așa încât a fost îngropat fără nicio ceremonie religioasă. La 7 martie, Carol a intrat, victorios, alături de soție, în Neapole, capitala proaspătului său regat.

Papa Clement exulta de fericire. Într-o misivă adresată nunțului din Anglia, scria: „corpul putrezit al omului acela înfiorător [Manfred – n.n.], soția lui, copiii lui și tezaurul lui se află, toate, la dispoziția sa [Carol de Anjou – n.n.]”.

Ultimul Hohenstauffen

Și, totuși, lupta papalității și a protejatului ei, Carol, nu se încheiase. Conradin, fiul minor al lui Conrad al IV-lea, în vârstă de 15 ani, crescuse la curtea bavareză a unchilor,

profund conștient de glorioasa descendență, dar și de îndatoririle ce-i reveneau, în calitate de unic și ultim reprezentant al familiei imperiale a Hohenstauffenilor. Inteligent și carismatic, a reușit să strângă în juru-i pe toți dușmanii Papei și, bineînțeles, pe foștii partizani ai lui Manfred, refugiați în Bavaria și dornici de răzbunare.

În octombrie 1267, Conradin a invadat Italia, cu o armată de 4.000 de soldați, marea majoritate germani, recrutați de pe domeniile din imperiu. A fost întâmpinat cu entuziasm de ghibelinii italieni, care i s-au alăturat în număr mare. La 24 iulie 1268, Conradin a intrat triumfal în Roma, în timp ce Papa se refugiase la Viterbo. De acolo, îi trimitea scrisori disperate de ajutor lui Carol, care avea de înfruntat răscoala propriilor supuși. Deja Sicilia, cu excepția orașului Palermo, fusese pierdută. La 23 august 1268, la Tagliacozzo, cei doi inamici se aflau în sfârșit față în față. Superioritatea numerică îi aparținea lui Conradin, dar experiența era de partea veteranilor lui Carol.

Într-o primă fază, se părea că trupele lui Conradin au obținut victoria. Un atac vijelios, pe flancul stâng al

cavaleriei germane, a luat prin surprindere oastea angevină. Măcelul a fost îngrozitor. Ghibelinii, siguri de victorie, au plecat în urmărirea fugărilor. Doar Conradin, însoțit de o mică suită, a rămas pe câmpul de bătălie. Era momentul pe care-l așteptase Carol, în timp ce asistase, stupefiat, la masacrul soldaților săi. Ascuns după un deal, cu o mie dintre cei mai buni cavaleri, Carol s-a năpustit asupra pâcului de călăreți, în mijlocul căruia se afla Conradin. El a reușit să fugă, dar a fost prins, câteva zile mai târziu. Carol, în pofida rugămintilor Papei, s-a dovedit neîndurător. Conradin, împreună cu un mare număr de susținători, a fost decapitat în Piazza del Mercato, din Neapole, la 29 octombrie. Astfel se stingea ultimul Hohenstauffen și, odată cu el, dispărea cea mai mare amenințare la adresa Sfântului Scaun.

În realitate, conflictul dintre sacerdoțiu și imperiu duse la slăbirea ambilor adversari. Dominația germană în Italia fusese înlocuită cu cea franceză. Adevăratele învingătoare erau noile monarhii naționale Franța, Anglia și, cu timpul, Spania, care reușiseră să înfrunte cu succes pretențiile universaliste, atât ale împăratului, cât și ale Papei. ■

Dante Alighieri,
o victimă a certurilor dintre
cele două ramuri ale guelfilor

Distincția dintre guelfii negri și cei albi se datorează unui conflict, inițial neînsemnat, izbucnit între două ramuri ale unei prestigioase familii florentine, Cancellieri. Disputa internă s-a transformat ulterior într-una... politică. Guelfii albi și-au luat, astfel, numele de la Bianca (alba) Cancellieri, în timp ce, prin contrast, adversarii lor au ales culoarea neagră!

lovitura de grație papalității. O dată mai mult însă, soarta se arăta potrivnică Hohenstauffenilor. Conrad, la rândul său, a murit la numai 26 de ani, în tabăra de la Lavello.

Bastardul pe urmele tatălui

În timp ce Germania se cu-funda, încet, dar sigur, într-o lungă perioadă de anarhie, cunoscută sub numele de „Marele interregnum” (1254-1273), Regatul Siciliei a devenit obiect de dispută între Papă și Manfred Lancia, unul dintre fiii nelegitimi ai marelui Frederic. Ultimul primise, la moartea tatălui, titlul de prinț de Taranto și regent al Italiei, până la so-sirea lui Conrad. Disparația fratelui său vitreg a lăsat câmp liber ambițiilor de a deveni stăpânul peninsulei. Într-o primă fază, Manfred a încercat să se înțeleagă cu Papa, dar fără succes. În bătălia de lângă Foggia, Manfred a reușit să înfrângă trupele fidele Papei, la 2 decembrie 1254. Cinci

zile mai târziu, Innocențiu al IV-lea se stinge din viață la Neapole.

Noul Papă, Alexandru al IV-lea (1254-1261), și-a dat seama că, pentru a reuși să-l înfrângă pe Manfred, forțele guelfilor din Italia erau insu-ficiente. Avea nevoie de sprijinul unui monarh puternic și acela nu putea fi decât ori regele Franței, Ludovic al IX-lea, cel Sfânt (1226-1270), ori regele Angliei, Henric al III-lea (1216-1272).

Inițial, propunerea i-a fost adresată prințului Edmund de Lancaster, fiul monarhului englez, dar povara financiară pe care ar fi trebuit să o suporte regatul britanic era mult prea mare. Între timp, Manfred, dovedindu-se un demn urmaș al tatălui, a reușit, prin diplomație sau prin forța ar-melor, să se facă recunoscut drept rege al Siciliei (1258). Doi ani mai târziu, la 4 septembrie 1260, Manfred avea să provoace o înfrângere usturătoare, la Montaperti, forțelor guelfe, în principal florentine. Masacrul a înroșit apele râului Arbia, dar Manfred și-a atins scopul: devenise stăpânul Italiei.

Se caută un rege

Doar Roma rămăsese necucerită. Situația Papei era extrem de nesigură. Noul Papă, Urban al IV-lea (1261-1264), a urgentat trata-tivele în curs cu Ludovic cel Sfânt, în vederea acceptării candi-

... iar Conradin, ultimul reprezentant al dinastiei, și-a pierdut capul în Piazza del Mercato

daturii unuia dintre frații săi la tronul Siciliei. După îndelungi ezitări, Ludovic s-a hotărât să accepte propunerea Papei și să-și susțină fratele, Carol de Anjou. Era o personalitate energică, abilă și ambițioasă. Soția lui Carol, Beatrice de Provence, avea un motiv în plus să-și dorească un tron. Surorile mai mari erau măritate cu regii Franței, Angliei și Germaniei, ceea ce, la întâlnirile de familie, îi conferea un statut inferior.

Tratatul dintre Papă și Carol s-a semnat în august 1264. Datorită presiunilor lui Manfred din Italia, Carol și-a putut impune condițiile. În schimbul unei sume simbolice de 8.000 de uncii, plătită anual Papei, Carol devenea rege al Siciliei și senator al Romei. Mai mult chiar, veniturile Bisericii catolice din Franța îi erau concesionate, în vederea pregătirii expediției împotriva lui Manfred. La 23 mai 1265 Carol intra, în triumf, în Cetatea Eternă, o lună mai târziu fiind recunoscut ca rege al Siciliei.

În urma bătăliei de la Tagliacozzo, s-a pus capăt aspirațiilor Hohenstauffenilor de a domina Italia și pe papă...

Drumul către război

La 26 iunie 1940, Rusia Sovietică a cerut României retrocedarea în termen de 48 de ore a Basarabiei, a Bucovinei și a unei mici părți din Nordul Moldovei [ținutul Herța a fost ocupat de trupele sovietice, deși în cererea inițială nu era menționat – *M.R.*]. Acceptul României, la sugestia atât a Legației germane, cât și a atașatului militar britanic, a generat o cascadă de cereri teritoriale adresate României. Bulgaria a solicitat și a primit Sudul Dobrogei și imediat Ungaria a reclamat retrocedarea Transilvaniei. Negocierile directe dintre Ungaria și România au eșuat, iar problema a fost rezolvată prin Dictatul de la Viena, inspirat de Ribbentrop și Ciano, România fiind forțată să cedeze Ungariei partea de Nord a teritoriului disputat. Un rezultat al pierderii Nordului Transilvaniei către Ungaria, ocupată la acea dată de Germania [Ungaria a fost ocupată de Germania abia în martie 1944 – *M.R.*], a fost aducerea forțelor aeriene germane la o jumătate de oră de câmpurile de petrol și rafinăriile românești.

Fortificațiile de la frontieră ale României, construite cu costuri uriașe, au fost pierdute și ceea ce a mai rămas din țară a devenit de neapărat. Ea era o pradă ușoară pentru orice agresor. Nu au fost făcute sacrificii, dacă nu luăm în considerare protestele unor importante segmente ale populației, în particular ale românii transilvăneni, care au cerut la Cluj intrarea de

Sir Frank Nelson,
primul șef al SOE

îndată a României în război împotriva Ungariei. Imediat au apărut în circulație ziare clandestine; manifestații de masă s-au desfășurat în piețe publice, iar emoția a atins cote înalte.

În București, mitingurile de protest organizate de Partidul Național-Tărănesc au fost interzise de către autorități. Oricum, evenimentele au dat un imbold activității SOE și presa noastră a intervenit prompt în acțiune pentru a menține starea de spirit la o intensitate sporită. Am tipărit articole de propagandă scrise de proeminenți membri ai Partidului Național-Tărănesc și din partea unei societăți secrete numite „Ardealul”, în care unul dintre conducători era Iosif Păștoiu [a fost arestat în septembrie 1941; în timpul regimului comunist a fost deținut la Canal – *M.R.*].

Decizia Consiliului de Coroană de a accepta Dictatul de la Viena nu a fost luată în unanimitate, un număr important de generali și de politi-

cieni național-tărăniști și liberali votând împotriva ei. Domnul Maniu, conducătorul Partidului Național-Tărănesc, nu a fost prezent la întâlnire și a sosit în București în dimineața zilei următoare. Încercările sale de a întoarce decizia au eșuat, guvernul a demisionat, iar Carol I-a numit pe Antonescu prim-ministru cu puteri dictatoriale. Unele segmente ale populației au crezut că Antonescu va respinge Dictatul de la Viena și că o să păstreze Transilvania pe calea armelor. Ele au fost dezamăgite și în loc de asta trupe germane au început să sosească în România ca „instructori”.

Abordarea lui Iuliu Maniu

Scurt timp după Dictatul de la Viena a fost realizat un contact cu domnul Maniu și a fost întrebat dacă dorește să acționeze de partea Marii Britanii, folosindu-i și pe nenumărații săi adepți din partid. De asemenea, i s-a cerut să plece la Londra cu un nucleu de consilieri români și să formeze acolo un „Comitet al Românilor Liberi”, care să dirijeze propaganda de război împotriva regimului marionetă al lui Antonescu și împotriva forțelor de ocupație.

Maniu a fost de acord și a decis că acest comitet va fi format din Madgearu, fost ministru de Finanțe, și un economist de frunte, Ion Mihailache, odată conducător al Partidului Național-Tărănesc,

SOE ROMÂNIA. O ISTORIE

MIHAI RETEGAN

Un an fierbinte, ar putea fi botezat intervalul focalizat în paginile următoare de Alfred Gardyne de Chastelain, cu care continuăm serialul început în numărul anterior. Din iunie 1940 și până la declanșarea războiului pe frontul de Est, oamenii SOE, români sau britanici, au avut de muncit, de pățimit. După eșecul comandoului Royal Navy, care, la începutul verii 1940, a încercat să scufunde șleuri în îngustul șenal navigabil de la Porțile de Fier, atenția Londrei era îndreptată către sabotarea fie a extracției, fie a producției, fie a transportului de petrol și derivate către Germania. Acest gen de activități era însă din ce în ce mai greu de îndeplinit, din cauza apariției de noi organe de supraveghere (cum a fost poliția legionară), a intrării trupelor germane în țară și a intensificării pregătirilor de război.

Dincolo de ceea ce i se întâmplă României în acele luni, evenimente relatate remarcabil de către ofițerul britanic, lumea este dominată de mirosul de praf de pușcă ce se întinde din Vest spre Est, devenind aici din ce în ce mai gros. După ce la sfârșitul lunii iulie 1940 Hitler a cerut generalilor săi să pregătească planul de război împotriva U.R.S.S., o lună mai târziu Führerul s-a gândit că nu ar strica să folosească în scop propriu disputa româno-ungară. Prin lovitura de maestru de la Viena (august 1940), Germania a obținut cu costuri infime lucruri care altminteri ar fi impus eforturi uriașe. Faptul că una dintre vocile autorizate de la Moscova, l-am numit pe Molotov, comisarul poporului pentru Afaceri Externe, a protestat răspicat împotriva intruziunii germane în ceea ce era socotit zona de influență a Sovietelor nu mai era mare lucru, din moment ce Germania începuse să pregătească războiul în Est. Cum mare lucru nu era nici vizita aceluiași Molotov la Berlin câteva luni mai târziu, când opinia publică și cancelariile au asistat la un dialog al surzilor.

„Suntem de acord să vă extindeți la Sud, pe direcția Oceanului Indian“, clama ministrul de Externe german von Ribbentrop! „Vrem baze terestre și navale în Bulgaria, Bosfor și Dardanele“, răspundea Molotov! Și de aici până la război nu mai era decât un pas, pe care Germania l-a făcut prima. Titlul și subtitlurile ne aparțin.

Infanteria sovietică în marș, trecând pe lângă o pancartă purtând un slogan al lui Molotov, spus în 22 iunie 1941: „Cauza noastră e dreaptă. Dușmanul va fi învins. Victoria va fi a noastră“. În noiembrie 1940, el s-a dus la Hitler cu un alt mesaj

În octombrie 1940, noi ne-am asigurat la Istanbul serviciile dr. Ivanovici, medicul român de pe nava „Transilvania”, care a activat ca un al doilea curier între Istanbul, Constanța și București.

În România, Hazell s-a concentrat pe pregătirea unor planuri post-ocupație, pentru că la acea dată forțele germane intraseră în număr mare în țară, controlând toate zonele strategice – câmpuri petrolifere, porturi etc.

La Istanbul, Bianu, Nenițescu și Pavel Pavel au fost instruiți în vederea călătoriei lor la Londra, dar, înainte de a pleca, ultimul dintre ei s-a făcut vinovat de o indiscreție teribilă, care a avut consecințe inevitabile dăunătoare.

Un alt contact care ulterior s-a dovedit a fi extrem de folositor a fost George Beza, care a plecat cu avionul din România cu soția și copiii pentru a nu fi asasinat de Garda de Fier. Simpatizant de stânga, el s-a infiltrat în Garda de Fier și știa că se află pe lista neagră, imediat după Madgearu. Prin 1936-1937, Beza formase o mică organizație în principal din țărani, al cărei obiectiv major era de a sparge întâlnirile Gărzii de Fier și de a sprijini Partidul Național-Tăranesc în alegeri. Ei au acționat de partea lui Titulescu și a lui Aurel Dobrescu în alegerile din 1937.

Imediat, Beza și-a exprimat dorința să colaboreze și a pregătit scrisori către un număr

Câtă vreme a putut circula pe Marea Neagră, motonava „Transilvania” a fost utilizată drept curier

de colaboratori, care au fost expediate la București pentru a fi distribuite. Din păcate, doar puține au ajuns la destinații, dar una dintre ele a determinat plecarea din România a lui Petru Vulpescu, care mai târziu a colaborat cu Beza în Palestina – vezi mai jos „Mișcarea luptătoare”.

Un alt român întâlnit în Istanbul a fost George Mavrodi, care părăsise București cu sprijinul însărcinatului cu afaceri britanic și i s-a propus să plece la Londra și să dea concursul pentru formarea unei „Legiuni românești”, care să lupte împotriva Axei. Acest proiect nu s-a materializat, dar Mavrodi ne-a pus în legătură cu un alt român, care mai târziu s-a dovedit folositor, pe nume Mihail Marinescu, cu care el aranjase un cod convențional [de comunicare – M.R.] înainte de plecare.

Legături au fost realizate cu colonelul Teodorescu, atașatul militar de la Ankara, care colabora în probleme militare cu generalul de brigadă Arnold, atașatul militar britanic.

Sabotaje care nu s-au produs

La 15 ianuarie 1941 lui de Chastelain i s-a îngăduit să se reîntoarcă în România, în calitate de curier diplomatic, și să se folosească de ocazie pentru a restabili contactele cu toate persoanele și organizațiile care cooperaseră cu

noi. La acest moment, planurile post-ocupație elaborate de Hazell făcuseră un considerabil progres și importante fonduri au fost strânse și înmânate lui Popovici pentru a finanța pe Maniu, „Ardealul” și alte necesități ale SOE. De Chastelain a făcut o ultimă călătorie la București imediat după rebeliunea Gărzii de Fier din 21-25 ianuarie 1941 și a realizat o înțelegere definitivă cu Maniu asupra modalităților de acțiune, odată ce Legația britanică ar fi părăsit România. La acea dată, ministrul și unii dintre secretarii săi erau bine informați despre planurile SOE, astfel că deciziile ce au urmat au fost luate de convență cu ministrul, SOE și Maniu. Ultimului i s-a cerut să facă pregătiri pentru organizarea unor mari sabotaje care să aibă loc la sfârșitul lui februarie. Aceste sabotaje erau condiționate de bombardarea de către RAF a rafinăriilor de petrol și a unor ținte feroviare din România. Era de la sine înțeles că un asemenea bombardament ar fi fost pus în practică concomitent cu ru-

Nicolae Titulescu, pe atunci în Elveția, și Citta Davila, ca reprezentant al său în Statele Unite. El a propus să lase partidul sub conducerea unuia dintre secretarii săi generali, Ghiță Popp sau Hudiță. Din păcate, Madgearu a fost asasinat de Garda de Fier, Titulescu a decedat în Elveția, iar Mihalache a refuzat să părăsească țara. În locul lor, Maniu i-a trimis pe Cornel Bianu, să-l înlocuiască pe Madgearu, și pe Ștefan Nenițescu, să acționeze ca secretarul său. Pavel Pavel a fost, de asemenea, trimis cu binecuvântarea lui Maniu, dar în niciun caz nu a primit aprobarea să acționeze ca reprezentant al său. Aceste persoane au părăsit România în noiembrie 1940 și s-au îndreptat spre Regatul Unit, unde au ajuns în cursul anului 1941.

Maniu a fost de acord să accepte fonduri, cu titlu de împrumut, și și-a exprimat intenția de a instala un transmițător fără fir, care să lucreze cu Cairo, din moment ce el ar fi trebuit să părăsească țara. De asemenea, a socotit că este capabil să organizeze grupuri de sabotaj pentru a acționa împotriva țintelor din regiunea petroliferă, dar a refuzat să accepte explozivii noștri, crezând că se poate baza pe resurse locale.

Discuțiile SOE cu Maniu au fost în mare parte ușurate de către V.C.S. Georgescu, directorul adjunct român al Standard Oil, care își făcuse

studiile la Colegiul Warwick și la Universitatea Birmingham. Toate convorbirile s-au desfășurat în locuința lui Georgescu, iar mai târziu el s-a dovedit extrem de folositor în alte probleme. Georgescu și-a asigurat sprijinul unchiului său, generalul Alexandru Manolescu, fost *aide de camp* al prințului Nicolae, și o persoană cu bune legături în cercurile militare și ale Palatului. De asemenea, Manolescu a acceptat fonduri în valoare de un milion de lei pentru a acoperi cheltuieli de întreținere ce vor fi ocazionate de implicarea în activitățile noastre viitoare.

Nume noi pe lista SOE

La 30 septembrie 1940, de Chastelain a fost obligat să

părăsească România la insistențele ministrului [britanic la București – M.R.] și a transferat responsabilitatea organizației SOE asupra lui H.G. Watts (acum maiorul Watts). În această perioadă, secția de propagandă a acționat în bune condiții sub conducerea lui Popovici, care avea un număr considerabil de ajutoare, printre care Escade și Max Davidovici. Ultimul chiar a furnizat atașatului militar informații militare valoroase, acoperind toate provinciile României.

Watts a fost capabil să gestioneze o scurtă perioadă de timp afacerile noastre, până când a fost obligat să părăsească țara, atunci când a trecut conducerea lui R. Hazell (acum lt.col. Hazell), care până atunci colaborase cu serviciile poloneze din

România. Popovici și Georgescu au continuat să fie reazemul principal al organizației SOE condusă de Hazell. Ziarul de propagandă *Ardealul* a fost răspândit în cantități considerabile, iar tipografia a produs materiale pentru Chalmers-Wright de la Ministerul Informațiilor (acum maiorul Chalmers-Wright de la SOE), care a fost foarte activ în mișcarea clandestină. Chalmers-Wright, asistat de R. Hartley, a alocat, în afara programului său de lucru pentru minister, timp și multă energie pentru a distribui în București diferite materiale de propagandă ilegală.

Refugiați basarabeni în Gara de Nord, 1940

A fost odată

În fiecare an, în apropierea Paștelui, simțim nevoia ceremoniilor și pentru aceasta, trăim plăcerea de a pregăti ouăle pascale, bucuria de a le vedea cum strălucesc pe masa încărcată de cozonaci, pască, friptură de miel și drob...

Acum reînvie în memoria noastră legende „șesute“ despre toate acestea și încercăm emoția omu-

ca niciodată

lui tradițional de a le împărți, spre pomenirea celor plecați în lumea „de dincolo“, ca o modalitate de a fi împreună, cei de aici cu cei „de acolo“, pentru că ouăle de Paști înseamnă bunăvestire, purificare, regenerare și înnoțire a vieții.

Și ce satisfacție poate fi mai mare decât aceea de a-ți vesti, unul altuia, cu cei apropiați sufletului sau cu oricine îți iese în cale în această noapte: Christos a înviat!

OUĂ DE PAȘTI

Dr. GEORGETA ROȘU

Există credința că de la Paști până la Rusalii porțile Raiului stau deschise (chiar și Iadul își desclătează acum claustrarea întunecată), iar morții „sunt scoși la odihnă“. Ouăle roșii parcurg tot acest spațiu de reunificare pătrunzându-l de puterea actului sacru; sunt puse la icoană sau în hrana vitelor, sunt împărțite pentru pomenirea celor adormiți sau îi adună laolaltă pe cei vii (în Bucovina, tatăl, capul familiei, ia un ou slujit și-l împarte cu toți ai casei, cu credința că oricare dintre ei care s-ar „rătăci“ peste an va fi în stare „să vadă“ chipurile celorlalți și astfel i se vor deschide căile către ei). Ouăle roșii se ciocnesc, cu speranța că te poți întâlni în lumea cealaltă cu cei dragi...

Aparținând sferei largi a fenomenelor de cultură materială și spirituală tradi-

țională, arta împodobirii ouălor se constituie și ca domeniu cu o puternică individualitate etnică, sintetizând o multitudine de aspecte: istorice, culturale și estetice.

Un ou alb este nedefinit; de aceea pentru ziua de Paști el trebuie „tratat“ cu precauții rituale. Țărâncile din Bucovina „îl vindecă“, „scriindu-l“ sau „închistrindu-l“. În alte părți ale țării el este „săpat“, „muncit“, „picat“, „împuiat“ sau „năcăjit“.

Ouăle colorate sau pictate sunt considerate de majoritatea cercetătorilor ca având o vârstă precreștină. Specific creștinismului rămâne însă gestul de a fi dăruite, gest descris deja în Evanghelia după Luca, pe care-l regăsim în vechea tradiție românească, pecetluit astfel de cuvântul

Scripturii. Legende spun că ouăle de Paști s-au colorat pentru că „pictrele cu care jidovii l-au lovit pe Christos s-au transformat în ouă roșii“. Sau, pentru că oamenii buni au dat ouă roșii copiilor judecătorilor și i-au îndemnat să dea din ele și părinților lor, pentru ca să-i îmbuneze la judecata Mântuitorului! Pentru că ouăle aduse de Maica Domnului s-au însângera sub crucea pe care era răstignit Christos! Pentru că Maria-Magdalena a împărțit ouă colorate acelora pe care îi vestise că Christos a înviat! Pentru că Simion, care mergea la câmp cu ouă și pâine, a cărat o vreme crucea Mântuitorului și ouăle din traistă s-au înroșit! Sau, pentru că o preocupă neîncetătoare în Înviere a zis: cum nu sunt aceste ouă roșii, așa n-a înviat Christos! Ori, pentru că șase surori nu au

perea relațiilor diplomatice cu România sau în jurul datei de 12 februarie 1941. Este regretabil că, timp de doi ani și jumătate, niciun bombardament nu a fost executat, iar planurile pe termen scurt ale lui Maniu nu au fost realizate.

Bani și transmisiuni

Printre ultimele înțelegeri făcute cu Maniu s-a aflat un plan de transmisiuni pentru un radio-emisător care urma să asigure comunicațiile dintre București și Istanbul, după retragerea misiunii diplomatice britanice. De asemenea, Maniu a fost îndemnat să părăsească țara fără întârziere și detaliile tehnice ale plecării sale au fost discutate. Încă o dată, Maniu a insistat că toți banii primiți de el de la autoritățile britanice trebuie să fie priviți ca împrumut și a informat SOE că Mihai Popovici, care a fost odată ministru de Finanțe în guvernul Maniu, va administra fondurile sale.

Au mai fost lăsate fonduri lui Păsătoiu, polonezilor, generalului Manolescu și lui Procopius, care le deținea pe cele mai mari.

Mai târziu, a fost realizată o legătură cu Matei Ghika Cantacuzino, un român școlit în Anglia și membru al Forțelor Aeriene Române. El a fost de acord să-l scoată pe Maniu din țară cu avionul și, de asemenea, s-a oferit voluntar să aducă alți piloți români cu

avioanele lor, dispuși să activeze în cadrul RAF.

La plecarea misiunii diplomatice britanice, parte dintre colaboratorii noștri au fost puși în arest la domiciliu sau au fost trimiși în lagăre de concentrare. Printre ei totuși nu s-au aflat nici Popovici și nici Georgescu, iar activitatea lor a continuat. De Chastelain a rămas la Istanbul pentru a menține legătura între România și Cairo și pentru a mai recruta alți colaboratori dintre români sau neutri.

În martie 1941 [urmează un nume șters – M.R.] Constantin Mircea a fost angajat de către Departament să activeze ca agent de legătură între biroul SOE și românii sosiți la Istanbul din București. El a urcat pe toate navele românești și a

frecventat toate localurile patronate de membrii comunității românești din Istanbul. Și cum două nave soseau săptămânal din România, volumul de muncă era considerabil, astfel că și-a recrutat un prim ajutor, pe românul Alexandru Stelescu.

Românii îi avertizează pe britanici...

La 8 aprilie 1941, un prim mesaj a fost primit din partea lui Maniu, de la emisătorul având indicativul Z 4. Maniu pretindea că emisese cu câteva săptămâni înainte, dar din nefericire SOE Turcia nu dispunea de echipament și trebuia să se bazeze pe ajutorul celeilalte organizații surori

„C“, al cărei echipament era oricum mult prea ocupat cu traficul lor principal. Mesajele de la Z 4 au continuat cu regularitate până la 23 iunie, a doua zi după ce Germania și România au atacat Rusia. Contactele colaboratorilor noștri români erau extinse și la niveluri înalte, penetrând chiar Înaltul Comandament german din București. Aceasta i-a permis lui Popovici să ne informeze la 11 aprilie 1941 că Germania va ataca Rusia la 15 iunie același an [atacul s-a produs la 22 iunie, fiind întârziat o săptămână datorită semnării Tratatului de prietenie germano-turc – M.R.].

(Continuare în p. 58)

Hugh Dalton, omul care a avut ideea creării SOE

reului, coarnele berbecului, coada racului, dinții leului, ochiul boului etc. (Olt, Dolj, Vâlcea, Bucovina). II. *Seria motivelor vegetale*: plantele ocupă un rol foarte important în încondeierea ouălor. Frunzele arborilor și ale pomilor, florile și fructele acestora oferă creatoarelor posibilitatea de a reda o gamă largă de motive: frunza bradului, frunza stejarului, frunza de mesteacăn, frunza de salcie, vâscul, floarea mălului, florile de păr, frunza trifoiului, garoafa, ghiocelul, mărgăritarul, ciuboșica cucului, frunza de fragi, căpșunile, miezul de nucă, porțaiile, spicul grâului, al orzului, crenguțe (Oltenia, Bistrița Năsăud, Cluj, Brașov).

De asemenea, mai întâlnim pe unele ouă decorate flori fantastice „floarea domnească” (Bucovina, Transilvania, Muntenia). III. *Seria uneltelor*. Adesea femeile „închistesc” ouăle și cu motive care prezintă unelte casnice sau folosite la munca câmpului ori instrumente casnice ale căror contururi sunt ușor de surprins și de reproduș: grebla, lopata, hârlețul, sapa, secera, roata carului, roata morii, scara, butoiușul (fedeleșul), furculița, vârtelnița, furca de tors, fierul plugului, cârja ciobanului (Bucovina, Oltenia, Muntenia). Multe ouă prezintă ornamente din industria casnică textilă. În acest

sens, sunt sugestive ornamentele numite „48 de clini” (clinul format la croirea cămășilor), „mâneci costeșe” (Bucovina), „mâneci sucite” (Vrancea).

O altă categorie de ornamente – cum ar fi desagi și brâu popii, degetele, calea rădăcită, crucea Paștelui sau crucea Paștelui cu îngeri, heruvimi, coroana regală sunt pictate pe ouăle care se decorează în Bran, Argeș, Buzău, Oltenia.

Sucesiunea ornamentelor ce împodobesc ouăle încondeiate sau desenate, frecvența și largă răspândire a unor motive, ca soarele, bradul, steaua, fac din oul împistrit un document al unității stilistice, un certificat al continuității ființei noastre artistice, al unității de gândire și sensibilitate plastică a românilor, al științei lor de a folosi în chip original, divers, un anume câmp geometrizat.

Motivele ornamentale prezente pe ouăle încondeiate sunt mult mai numeroase decât cele enumerate, combinațiile având ca sursă același motiv fiind practic nelimitate. Nu pot lipsi din

prezentare ouăle „desenate” la Poiana Mărului sau cele „marmorate” sau pictate cu flori din Dâmbovița.

Natura înconjurătoare, cosmosul, miturile laolaltă cu lumea înconjurătoare și cu viața de toate zilele au servit ca model femeilor care împodobesc oul pascal, imaginația acestora relevând infinite variațiuni pe aceeași temă. Meșteșugul și harul lor își au izvorul în felul propriu de a privi și înțelege natura, viața.

Nu întâmplător îi regăsim printre cei care picează ouă pascale și pe membrii familiei olarului Dumitru Șchiopu din Vlădești (Vâlcea), care le împodobesc cu „brăduțul”, „melcul” sau „steaua”, ornamente întâlnite și pe vasele din lut modelate de meșter. Iar la Oboga (în Olt) alt olar renumit, Constantin Diaconescu, folosind mai ales culori vegetale negru din coajă de arin, galbenul din coajă de măr pădureț, a încondeiat ouă cu motive specifice ceramicii acestui centru: flori (mărgăritarul), cocoșul, păunul, vulturul, broasca, peștele, heruvimul, hora.

În prezent, încondeierea ouălor a devenit și o sursă de existență. În zeci de familii, mai ales din Bucovina, femeile au început să împodobească ouă pentru a fi vândute la târguri, în muzeele din țară, dar și în străinătate, asigurând din câștigurile lor existența propriilor familii. ■

reușit să o ucidă pe cea de-a șaptea cu pietre, transformate în ouă multicolore! Pentru că atâtă timp cât pe lume ouăle „se vor scrie”, Diavolul nu va ieși și nu va pune stăpânire pe ea...

În tradiția populară, exprimată de obiceiuri, de legende și de folclor, ouăle încondeiate sunt semnul însuși al sărbătorii pascale.

Pentru a „încondeia” un ou, femeia trasează cu chișița (pensulă pentru încondeiat, confecționată dintr-un smoc de păr), cu ceară de albine, un prim grup de linii, care vor menaja elementele ornamentale ce vor rămâne de culoare naturală a oului. După aceasta, oul se introduce într-o baie de culoare deschisă, de obicei galben. Un alt rând de linii ornamentale trasate cu ceară vor proteja ornamentele în galben, oul introducându-se din nou în altă baie de culoare verde sau maro. Ultima culoare în care este cufundat oul este albastrul sau negrul.

Apoi, ouăle se încălzesc ușor în cuptor, ceara se topește, lăsând să se vadă ornamentele multicolore, pline de fantezie.

În compoziția ornamentală a ouălor încondeiate se disting trei sisteme ornamentale. Unul este acela în care oul este tratat în plan, luându-se în considerare câte o „fațetă”, câte un oval, compunându-l în consecință și repetând identic compoziția pe două planuri, învârtind mereu oul pe axul său vertical. Al doilea sistem de ornamentare creează câmpii ornamentali orizontali,

registre orizontale, înconjurând ovoidal volumul. În acest caz se stabilește o compoziție adecvată acestei structuri. O etapă evoluată o constituie delimitarea volumului ovoidal în patru suprafețe, prin trasarea a două axe: una verticală și alta orizontală, care creează patru sferturi pe care se desfășoară de obicei același element sau compoziție ornamentală.

Câteva dintre aceste compoziții folosesc elemente asemănătoare ceramicii de Cucuteni.

Adesea pe oul pascal este reprezentat un ornament străvechi, întâlnit și pe vasele din lut, numit „calea rădăcită”. În sfârșit, altele sunt împodobite cu „volute” (duble sau în spirală), care dau plenitudine volumului și conferă dinamică întregii compoziții, amplificând-o, supradimensionând-o.

Cromatic, ouăle pictate prezintă o gamă intensă de combinații picturale, paleta cromatică conținând galbenul (culoarea care evocă lumina, tinerețea, fericirea, recolta bogată, ospitalitatea); roșul (culoarea magică, simbolul

sângelui, deci al vieții, al focului purificator, al soarelui, al dragostei, al bucuriei de viață); albastrul (expresia cerului, a văzduhului, talisman al vitalității și al sănătății); negrul (simbolul absolutului, al statorniciei și al eternității, atribuit în mitologie divinităților sau duhurilor care trăiesc sub pământ); maroul (simbolul pământului roditor), stilul ornamental fiind încadrat unui geometrism propriu întregii noastre arte populare.

In afara elementelor de bază ale ornamenticii ouălor încondeiate, bazată pe reprezentări stelare, rozete, elemente sigmoide, brăduți și mai ales volute, care dau o structură fundamentală compoziției, restul inventarului ornamental este extrem de bogat și variat ca tematică. Dacă este întrebată o femeie de unde a luat „izvodul”, ea răspunde: „Le încondeiem din gând” (Filoteia Drajmici, din Vatra Moldoviței).

Adesea sunt pictate pe ouă reprezentări antropo- sau zoomorfe, la a căror privire te crezi transportat în Egiptul

antic. Unele dintre acestea sunt stilizate foarte puternic, altele sunt redată aproape în mod figurativ. Creațiile se inspiră în general din natură și de aceea găsim reprezentări din: I. *Seria regnului animal*: albina, broasca, racul, porumbița, greierele, zmeul, rața, șarpele, melcul sau doar părți din corpul animalelor: unghia caprei, laba găștei, creasta cocoșului, urechile iepu-

Bancnota de 100 lei (avers), 1896...

... și cea de 500 lei (avers), 1918

ALBUM ISTORIC

La Banca Națională a României se află în pregătire lucrarea *Bancnotele și monedele Băncii Naționale a României (1880-2009)* – coordonator: academician Mugur Isărescu; consultanți: Adrian Vasilescu și Eugen Chirovici; responsabil de volum: Iuliu Iacobescu –, care este dedicată împlinirii a 130 de ani de la înființarea instituției. Volumul încearcă să prezinte nu doar o succesiune a bancnotelor și monedelor B.N.R., ci o istorie a leului, astfel concepută încât să se poată articula, pe de o parte, relația de interdependență dintre cadrul istoriei naționale și funcționarea B.N.R., iar, pe de altă parte, impactul utilizării coșdiene a monedei naționale. Inițiatorii proiectului au avut în vedere că, prin intrarea României în Uniunea Europeană, România se pregătește să renunțe la moneda națională și, prin urmare, în câțiva ani, leul va deveni o pagină de istorie. De asemenea, printre motivațiile acestei inițiative se află și aceea că, în fața provocărilor prezentului și după distorsionările suportate de prezentarea și interpretarea istoriei noastre în anii comunismului, elaborarea unei lucrări care să permită cunoașterea unei dimensiuni atât de speciale cum este aceea a monedei naționale și a instituției care a emis-o nu poate să fie decât expresia unei atitudini responsabile. După ce, timp de 130 de ani, B.N.R. s-a îngrijit de cum arată și cum se poartă leul în economia națională și în viața cotidiană a oamenilor, a sosit și momentul în care să prezinte un discurs sistematic, bogat ilustrat, despre ce a însemnat leul în istoria noastră.

Mihaela TONE

Bancnota de 20 lei, 1881, avers (stânga) și revers

Bancnota de 100 lei (avers), din 1966...

RRRR

*și prima bancnotă din polimer din Europa, cu valoarea de 2.000 lei,
pusă în circulație în anul eclipsei totale de soare, din 1999*

Bancnota de 1.000 lei (avers), 1929...

... și cea de 5.000 lei (avers), 1943

În după-amiaza zilei de 21 noiembrie a anului 1980, trei tineri est-germani puneau la cale un plan de evadare: Marinetta, prietenul și logodnicul ei, Peter W. (în documentele STASI, Frank) și un prieten comun (Falko V. – Reiner). Cu ceva timp în urmă găsiseră, abandonată, o scară de zugrav, pe care au considerat-o „unealta” perfectă pentru a urca Zidul, ce îi despărțea de lumea civilizată. Era o scară veche, dar destul de înaltă – măsura trei metri. La adăpostul nopții, credeau că tentativa lor se va sfârși cu bine!

În jurul orelor trei dimineața, după ce Frank și Reiner au tras câteva fumuri de țigară, pentru a-și face curaj, s-au hotărât să își pună planul în aplicare. Stabiliseră dinainte că niciunul nu se va întoarce, nu va da înapoi, chiar dacă celălalt era amenințat cu moartea sau chiar împușcat. Măcar unul să reușească...

Tăcere de-o parte a Zidului, proteste de cealaltă

Inițial, de acasă, planul păru-se destul de ușor de realizat. Însă, la fața locului, cei trei tineri s-au lovit de obstacole pe care nu le luaseră în calcul: mai întâi, gardul înalt de sârmă ghimpată, apoi, zidul propriu-zis [trebuie să ținem cont că, încă din 1975, începuse construirea așa-numitului Zid de graniță 75, terminat în jurul anului 1980, alcătuit din 45.000 de secțiuni de beton armat, fiecare având 3,5/1,2 m; țeava lustruită

de pe coama zidului era menită a îngreuna și mai mult escaladarea – n. red.].

În jurul orelor 03.40, tinerii au ajuns în fața ultimului – cei aproximativ 3,5 m de zid păreau insurmontabili! Frank a încercat primul și a reușit. Urmau Reiner și Marinetta. Rafale de gloanțe au zguduit noaptea. Reiner, speriat, a scăpat-o pe față din mână. 27 de gloanțe au perforat-o, în special stomacul, aruncând-o la pământ. Încă vie, a fost recuperată de grăniceri și transportată la spitalul din Henningsdorf, unde tânăra a murit însă, în dimineața aceleiași zile, de 22 noiembrie 1980, în jurul orelor 11.30. În stare de șoc, logodnicul nu și-a putut aminti dacă, într-adevăr, auzise strigătul iubitei sau fusese doar o părere. Tremurând, s-a pierdut în noapte, pe străzile întunecate ale cartierului Frohnau din Berlinul de Vest.

În presa din R.D.G. nu s-a vorbit decât despre un simplu „incident”, nepomenindu-se nimic despre moartea fetei. STASI se temea de publicarea în importante gazete vest-germane a fotografiei Marinettei, alături de știrea uciderii sale. Pentru a stopa asemenea acțiuni „denigratoare”, au fost

utilizate, mai ales, „canale neoficiale” și agenți sub acoperire, prezenți în documentele vremii sub denumiri conspirative, precum „Fountain” sau „Luis Aragon”.

Un alt obiectiv al STASI a vizat stricta supraveghere a spitalelor care ar fi putut trata victimele unor tentative de evadare. S-a hotărât, în acest sens, ca numai anumite instituții medicale să primească asemenea răniți. Spitalele respective erau dotate cu camere speciale, izolate, iar personalul era atent selecționat și prelucrat pentru a păstra tăcerea asupra internărilor „cu probleme”. Nici măcar rudele celor decedați în timpul unor astfel de tragice evenimente nu trebuia anunțate. Numai cele de gradul întâi, sarcina revenind, conform unei directive interne, ministerului. Familiei nu i se permitea nici oficierea serviciilor funerare. Erau achiziționate, de către STASI, urne funerare stas, înmânate apoi familiilor. Totul în cea mai mare discreție...

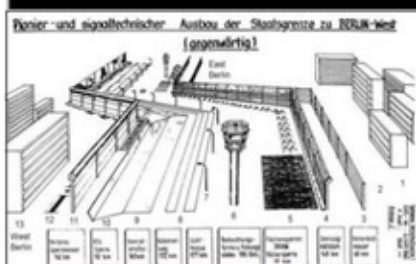
În tot acel timp, cei doi tineri care reușiseră să forțeze Zidul au încercat să-și facă auzită vocea. Au acordat numeroase interviuri, înfierând activitatea criminală a forțelor de represiune din R.D.G. Pe

locul unde, de partea cealaltă a Zidului, Marinetta fusese lovită de gloanțele soldaților est-germani a fost ridicat un monument. Dar lupta iubitului ei nu s-a sfârșit acolo: a depus plângeri penale împotriva tuturor conducătorilor forțelor de grăniceri, iar, cu sprijinul Societății pentru Drepturile Omului, s-a deplasat la Madrid, unde intenționa să protesteze împotriva în-

Bucuria nestăpânită a tinerilor...

Exclusivitate

Zidurile succesive ce formau Zidul

Sfârșitul de an 2009 a stat sub auspiciile aniversării unui eveniment care a marcat și schimbat cursul istoriei mondiale, în special al celei din spațiul est-central european. Rememorarea căderii Zidului Berlinului a reprezentat principala temă a Zilelor culturii germane în România, ce au avut loc la începutul lunii noiembrie (Magazin istoric, nr. 1/2010). Cu acel prilej, a fost invitată la București Hannelore Strehlow, autoarea volumului Drum periculos spre libertate (Der gefährliche Weg in die Freiheit), un colaj de documente și mărturii ale unor locuitori din Berlinul de Est, ce au încercat să treacă

ilegal în Germania Federală. Povestea lor, publicată în Germania încă din 2004, este abundent ilustrată atât cu imagini, cât și cu documente din arhiva personală a respectivilor sau acte oficiale din arhiva STASI.

De-a lungul celor 28 de ani de existență a Zidului, peste 200 de persoane și-au găsit sfârșitul în cele peste 5.000 de tentative de evadare înregistrate.

Doamna Hannelore Strehlow a avut amabilitatea să ne încredințeze textul pe care îl prezentăm în continuare.

VICTIMELE ZIDULUI

HANNELORE STREHLOW (R.F. Germania)

Pentru una dintre adolescentele fostei Republici Democrate Germane, Marinetta Jirkowski, tentativa de a forța granița spre Vest a însemnat moartea. Născută la 25 august 1962, Marinetta a rămas în

istorie drept cea mai tânără victimă de sex feminin a Zidului Berlinului și, respectiv, ultima femeie ucisă în timpul unei încercări de evadare. Avea 18 ani și era însărcinată în trei luni...

O jumătate de secol s-a scurs între cele două momente: cel al ridicării Zidului și cel al marcării a 20 ani de la prăbușirea lui

financiare"... Oricum, toate autoritățile polițienești din zona în care locuia, comuna Kyritz, sau chiar din capitala districtului Prignitz, Perleberg, au fost sesizate și puse în alertă.

În numele STASI, lucrători locali ai Poliției s-au prezentat la domiciliul acestuia, pentru o percheziție ca la carte. Motivația – activitățile ilegale aducătoare de venituri. Neoficial se căutau urme ale construirii de aparate cu care învinuitul ar fi încercat să părăsească fraudulos țara. Pentru a se acoperi în totalitate, Poliția Populară din Perleberg a emis, la 8 iulie 1988, un mandat de arestare pe numele lui „Klaus“, în urma unei... tentative de spargere. Astfel, confiscarea obiectelor incriminatorii – costumul de scafandru și fuselajul planorului – devenise legală. Ancheta a durat mai bine de un an, iar la 18 iulie 1989, Tribunalul local l-a condamnat la șapte ani de închisoare. Cu toate că inculpatul a făcut recurs, motivând că aparatul de zbor confiscat nu era în stare de funcționare, decizia Curții districtuale din Potsdam l-a respins, confirmând vechea sentință. Deținția dinaintea proclamării hotărârii judecătorești și chinurile la care a fost supus i-au creat lui „Klaus“ serioase probleme de sănătate. Din acel motiv, dublat și de riscurile, din ce în ce mai mari, ale unei tentative de sinucidere, prizonierului i-a fost admis transferul din închisoarea din Potsdam în spitalul penitenciarului STASI din Ber-

lin. Câteva luni mai târziu, în octombrie, a fost eliberat, beneficiind de o amnistie.

Precum contele de Monte Cristo

În noaptea de 25 spre 26 iulie 1973, o familie întreagă – „Müller“, după cum este denumită în documentele de anchetă a încercat să spargă frontiera, pentru a evada în Vest. Operațiunea a fost bine gândită și cu grijă pusă la punct. Însă intervenția unui vecin „vigilent“ i-a pus, în mod neașteptat, capăt.

Scena a părut ușor de reconstruit, după cum au demonstrat-o anchetele ulterioare: proprietatea familiei se afla în apropierea liniei de frontieră; locuința era tip

vagon, formată din mai multe încăperi, poziționate una după alta, și ridicate pe un subsol generos. Solul argilos al pivniței i-a dat capului familiei soluția evadării: un tunel, care să-i poarte, pe sub pământ, direct în Republica Federală. Soluția astfel găsită a fost cu meticulozitate pusă în aplicare: a fost săpat tunelul, ce măsura puțin sub 20 de metri, pereții laterali, ca și bolta fiindu-i susținute cu scânduri; a fost tras chiar și curent electric, cu ajutorul unui prelungitor; iar gura de intrare a fost atent acoperită cu nisip și pietre, pentru a nu bate la ochi, și s-a construit un gen de chepeng ascuns, ce putea fi acționat la nevoie.

Tentativa de evadare ar fi putut reuși ușor, deoarece autoritățile de frontieră nu prea acordau zonei o atenție deosebită. Mai ales varianta săpării unui tunel nu era luată în calcul acolo, căci, mult timp din an, subsolurile caselor erau pline cu apă. La o investigație mai minuțioasă, ar fi ieșit la iveală că, în perioadele caniculare, apa se retrăgea foarte mult.

Pentru a opri orice gen de tentativă ulterioară, în conformitate cu instrucțiunile adjunctului șefului centrului de comandă de la frontieră, la 27 iulie 1973, soldații au închis tunelul. Securizarea a constat în ridicarea unui zid gros de 70 cm din cărămidă și beton. Tunelul, în sine, a fost umplut cu pietriș, nisip, ciment, „împănate“ cu două role de sârmă ghimpată, iar intrarea în subsol a fost astupată cu un sigiliu de ciment. ■

Monumentul victimelor Zidului și chipul ultimului căzut, Chris Gueffroy, un tânăr de 20 ani, împușcat în noaptea de 5 februarie 1989

călcărilor drepturilor omului din R.D.G., în fața Ambasadei U.R.S.S. Din păcate însă, acțiunile sale au fost dejucate de promptitudinea informațiilor venite pe filiera agenților sub acoperire.

„Klaus“

Era noaptea de 7 spre 8 iulie a anului 1988, în jurul orei 02.00... Un tânăr denumit în documentele de anchetă „Klaus“ – a fost arestat. Se finaliza, astfel, o urmărire care durase mai bine de un an. În fond, Klaus devenise cu mulți ani în urmă ținta STASI. Povestea sa, după cum apare din investigațiile păstrate, nu pare foarte diferită de a oricărui adolescent ce se confruntă cu probleme familiale.

Provenea dintr-o familie care, petrecându-și mult timp la serviciu, nu îl supraveghease – considerau autoritățile comuniste –, scăpându-l din mână. Înscris la o școală profesională, băiatul a intrat într-un anturaj „dubios“, iar corecțiile fizice aplicate de tată, nemulțumit atât de comportamentul fiului, cât și de rezultatele școlare, nu au făcut decât să-l îndârjească și mai mult. La 28 martie 1971, după ce i se administrase o bătaie, Klaus a decis să fugă de acasă... Mai mult chiar, și-a cumpărat o hartă turistică și un bilet de tren, încercând să treacă frontiera, să părăsească Germania Democrată, pentru a-și împlini visul de a trăi în Vest.

Întrebările polițistului de la transporturi feroviare l-au încurcat însă pe tânărul de doar 17 ani. Neoferind răspunsuri clare în legătură cu scopul depla-

sării, Klaus a fost arestat. Era pentru prima dată... Dar tânărul nu s-a pierdut prea tare cu firea nici în arest. Alături de alți doi colegi de celulă, a pus la cale o încercare de evadare. Din nou, tentativa a eșuat! Justiția socialistă l-a condamnat, pentru „comportament nepotrivit“, la o pedeapsă privativă de libertate de un an și șase luni. Experiența dură i-a întărit tânărului neîncrederea în instituțiile guvernamentale și în orice formă de înregimentare, în general. Atitudine care l-a costat foarte mult în cariera viitoare. Cu toate că era peste tot apreciat ca un lucrător talentat și conștiincios, era privit cu teamă și niciodată recompensat la adevărata valoare.

Situația l-a dezgustat pe „Klaus“ și mai mult. Nemai-văzând o altă cale de ieșire, a încercat, de astă dată, pentru a părăsi Republica Democrată, și calea oficială, cerând o viză pentru Germania de Vest. Era anul 1983 și, bineînțeles, autoritățile comuniste nu i-au oferit-o. Deoarece în acea perioadă „Klaus“ își întemeiasse o familie, cea care a avut, la rândul ei, de suferit, a fost soția. Pe el statul aproape că nu mai avea cu ce

să-l sperie. Îi cunoștea, de acum, toate tehnicile repressive! Dar și soția s-a ținut tare...

Văzând că nici calea legală nu îi era permisă, temerarul „Klaus“ a început să țeasă alte planuri de evadare. Inițial, și-a achiziționat un costum de scafandru, dar, mai apoi, bazându-se pe îndemânarea-i recunoscută, s-a apucat să construiască un aparat de... zbor!

Când mama nu i s-a mai întors dintr-o excursie din R.F.G., „Klaus“ a optat pentru o altă soluție: cererea de reîntregire a familiei. Cu amenințări de tot felul sau interogatorii prelungite, care mai de care mai violente, i s-a cerut să renunțe. În ciuda presiunii crescânde, bărbatul s-a ținut, din nou, tare, amenințând, la rândul-i, cu plângeri la instituțiile de protecție a drepturilor omului sau chiar cu acțiuni penale. Mai mult, „Klaus“ a anunțat autoritățile R.D.G.-ului că nu mai dorea să lucreze pentru un asemenea stat.

Întreținerea familiei îi puneă însă probleme. Dar nu s-a dat bătut și s-a apucat să repare, pe cont propriu, ilegal însă, orice fel de mașini și motoare. Era în continuare în vizorul STASI, care primea, constant, rapoarte în legătură cu toate mișcărilor sale. În arhive există, de pildă, o informare cu privire la achiziționarea „unei unități de sudură, utilizate de «Klaus» pentru executarea de reparații private pentru autovehicule“. În asemenea note se vorbea despre „posesia unor inexplicabile resurse

...și zâmbetul forțat al foștilor gardieni, întâmpinați cu flori de polițiștii vest-germani

fost obligat să viziteze și el orașul ars. La întoarcerea în Piața Mare, a fost atacat și lovit de mai multe ori, găsindu-și astfel sfârșitul. Moartea lui Roth a înfierbântat spiritele și a declanșat și vânătoria altor notabilități ale orașului. Christoffer List, al doilea senator în Sfatul orașului, a reușit să se ferească din calea toporului aruncat spre el de către Emeric Bydner, iar viliicul Georg Hecht a fost amenințat cu o sulită de bătrânul Caspar Kessler Blănarul, ce i-a strigat: „acum a sosit vremea!”.

Sfatul a pierdut complet controlul asupra orașului. Trupul neînsuflețit al bătrânului jude regal, ucis pe când se pregătea să intre la adăpostul casei sale, a rămas în mâinile orașenilor și a fost îngropat de aceștia a doua zi în afara orașului, „fără cântări creștinești sau clopote, acolo unde se îngroapă păcătoșii”.

Nu toți meșterii centumviri au fost dispuși să se alăture insurgenților. Thomas Knoll era de pază în turn, de unde a văzut agitație în Piața Mare. Ceilalți meșteri l-au trimis să vadă ce se petrecea. Pe drum s-a întâlnit cu doi centumviri înarmați și agresivi, care l-au chemat la întrunire: „Frate Thomas, de ce nu vii în mijlocul comunității, am trecut pentru asta pe la casa ta.” Thomas Knoll s-a întors însă la datoria lui, iar tovarășii din garda turnului „au fost foarte întristați” să audă ce se întâmpla în oraș.

După restabilirea ordinii, numeroși martori au fost chemați în casa Sfatului să dea declarații despre cele întâmplate. Sunt foarte multe mărturiile indirecte și evazive, în care interogatul declară că a auzit pe cineva care ar fi auzit pe unul dintre făptași lăudându-se că l-a ucis pe judele regal. Până și Thomas Schuster, care se afla în casa judeului regal și luase masa cu el, nu oferă o declarație lămuritoare despre faptele ce s-au petrecut sub ochii lui.

Casa Georg Hecht, prima din dreapta

Este greu de înțeles de ce persoanele care au fost martori oculari nu au intervenit în apărarea judeului regal, în timp ce era bătut și lovit în fața casei sale.

Istoricul Gustav Gündisch, bun cunoscător al izvoarelor epocii, care s-a ocupat de revolta din 1556, a intuit precauția cu care ancheta s-a desfășurat și faptul că ea s-a concentrat asupra acuzării ucigașilor lui Johann Roth. Gündisch sesiza că, așa cum evenimentele neplăcute dintr-o familie sunt trecute sub

tăcere, la fel și conducerea orașului a evitat să afle de la cetățeni ce anume s-a întâmplat în răstimpul de două săptămâni în care guvernarea îi scăpase din mâini.

Care a fost însă explicația reacției atât de disproporționate a populației față de acest incendiu? Istoriografia marxistă oferea argumentul tensiunilor sociale dintre pătura oligarhică și centumvirii aliați cu breslașii, rațiunile politice singure nefiind suficiente pentru a explica forma acută

pe care acest conflict a luat-o în 1556. Motivele trebuie însă căutate altundeva.

Din mărturiile unor centumviri, aflăm că aceștia erau hotărâți să îl îndepărteze pe Johann Roth înainte de izbucnirea incendiului. Eliminarea fizică a lui Roth era, se pare, singura soluție de a-l scoate de la conducerea politică a orașului judele regal reprezentând singura funcție pentru care era necesară aprobarea princiară, astfel că centumvirii nu puteau influența și face presiuni pentru alegerea unei persoane agreeate de ei. Cu câteva luni înainte, reprezentanții sașilor din Dieta Transilvaniei, în frunte cu judele Johann Roth, acceptaseră revenirea în țară a reginei Isabella (văduva lui Ioan Zăpolya, rege al Ungariei între 1526-1540 cu acordul sultanului) și a fiului ei Ioan Sigismund (1541-1551; 1556-1559; 1559-1571), ceea ce însemna și revenirea la suzera-

REVOLTĂ LA SIBIU

În anul 1556, Sibiuul a trecut printr-o criză politică de proporții, al cărei element declanșator a fost un incendiu pârjolitor izbucnit la amiaza zilei de 31 martie. Focul a distrus o mare parte din oraș și a scos mulțimea agitată în stradă. Cauza exactă a incendiului a rămas necunoscută. Zvonurile care circulau în epocă, redade de cronici, povesteau despre implicarea unui bucătar răuvoitor și a unei slujnice, care ar fi pus foc în trei locuri.

Incendiul a mistuit peste 500 de case din oraș. Judele regal Johann Roth a fost ucis, membri ai Sfatului au fost amenințați și alergați prin oraș, iar controlul asupra cetățenilor a fost pierdut. Ordinea a fost restabilită abia după două săptămâni, iar cei care au fost identificați ca instigatori la răscoală au fost decapitați, în urma sentințelor date de magistratul orașului, după o anchetă amănunțită a evenimentelor și după interogarea martorilor, care a dus la identificarea instigatorilor.

MĂRIA PAKUCS

Cronologia evenimentelor din acea zi agitată se cunoaște din mai multe izvoare contemporane: registre ale orașului, documente de cancelarie și surse narrative.

Procesul-verbal al anchetei oficiale a magistratului (Sfatul sibian), consemnat după audierea mai multor martori, este însă izvorul care ne va călăuzi în reconstituirea acelei zile negre din istoria Sibiuului.

În dimineața zilei de 1 aprilie, cetățeni și calfe înarmate cu sulite, săbii, topoare și arme de foc au ieșit pe străzile Sibiuului, aruncând injurii și amenințări vilicului (administra chestiunile economice ale orașului) Georg

Hecht și senatorului Michael Herman, care inspectau locurile distruse de incendiu. La prânz, zeci de oameni s-au adunat în Piața Mare a orașului, în fața casei judei regal Johann Roth, și i-au cerut să iasă din casă. Un cojocar a recunoscut – la ancheta de după evenimente – că a fost acolo împreună cu un alt inculpat, calfa Blas Engeter, care a tras cu pușca în casa judei, „dar nu știe exact dacă a tras în fereastră sau în perete”. Martorii amintesc de un bărbat „în cămașă albă și căciulă roșie”, care ar fi strigat „tu, câine ungar și marionetă a turcilor, azi trebuie să înghiți asta”. Personajul a fost identificat apoi în calfa lui

Mathias Ponczler, o persoană importantă din oraș.

Demnitari alergați pe străzi

În aceeași vreme, centumvirii (Sfatul lărgit al Sibiuului, format din 100 de meșteșugari și breslași) s-au adunat în cimitirul de lângă biserică. Asigurat că nu va fi vătămat, judele regal a ieșit din casă, deși știa că mulțimea furioasă îl învinuia de izbucnirea focului, mai ales pentru că el exclusese de la paza orașului anumite persoane pe care le bănuia de complot. Johann Roth a fost înconjurat de centumviri și dus la întrunirea lor, apoi a

Dictionar istoric

Într-o zi de 30 iunie 1960 Congo își câștiga independența. Era la un secol după ce, prin explorările lui Henry Morton Stanley, europenii cunoscuseră vasta regiune a bazinului fluviului Congo. Prin luarea în posesie de către regele Leopold al Belgiei (1885), teritoriul a devenit Statul Liber Congo, înlocuit în 1908 prin mai clara denumire de Congo belgian, uriașă colonie africană de 2.345.000 km² a unui mic stat european de numai 30.500 km².

• Kinshasa

De la stânga la dreapta, în sensul acelor de ceasornic: Henry Morton Stanley; Leopold al II-lea, regele Belgiei (cu fața), la Ostende; Joseph Kasavubu; Joseph Desirée Mobutu

CONGO - 50 DE ANI DE CRIZĂ

VICTOR IONESCU

Situată în inima Africii, Republica Democratică Congo, cum se numește azi, dispune de importante resurse minerale, fiind primul producător mondial de diamante și cobalt, dar având și serioase rezerve de cupru, plumb, zinc, aur, uraniu, mangan și petrol. Ca o curiozitate, din minereul de uraniu furnizat de exploatarea Shmokolobwe din Congo au fost confecționate încărcăturile primelor bombe nucleare americane, aruncate în 1945 la Hiroshima și Nagasaki. Poziționarea geografică de o parte și de alta a Ecuatorului și în bazinul fluviului

Congo (al doilea ca lungime în Africa, având 4.700 km, și al doilea ca debit în lume, cu 45.000 m³ pe secundă) face ca R.D. Congo să fie una dintre cele mai împădurite țări ale lumii (trei sferturi din suprafață), fondul forestier, potențialul hidroenergetic și fauna bogată și diversificată completând resursele uriașe ale acestui stat.

De la festivism la criză

Procesul de independență a coloniei Congo belgian a fost un parcurs de cinci ani, timp

în care metropola proiecta prin „Planul de 30 de ani pentru emanciparea politică a Africii belgiene” (Belgia avea în administrare, sub mandatul Ligii Națiunilor, și fostele posesiuni coloniale germane Rwanda și Urundi) formarea unor elite apte să gestioneze statul. Aceasta pentru că, în cei 75 de ani de colonialism, Belgia nu formase nici măcar un singur universitar congolez și încă foarte puțini localnici (11.300.000, potrivit statisticii din 1950) aveau studii secundare.

Iată însă că la 24 august 1958, la Brazzaville, capitala

nitatea otomană asupra Principatului, după ce în perioada 1551-1556 Transilvania a fost condusă de împăratul Ferdinand de Habsburg. Abandonarea partidei austriece nu a fost pe placul populației sibiene. Ca o dovadă a temerilor conducerii orașului față de nemulțumirile latente din sânul comunității, a fost suplimentat numărul trabanților, soldați aflați în slujba orașului. Mai mult, guvernatorul Petru Petrovici, omul de încredere al reginei Isabella, a rechiziționat armament de la Sibiu, ceea ce a amplificat sentimentul de insecuritate al populației.

Măsuri compensatorii și pedepse exemplare

Gustav Gündisch a făcut legătura între evenimentele de pe scena politică transilvană și frământările de la Sibiu, dar nu a dus raționamentul până la capăt. Cedarea tunurilor era un semn de slăbiciune politică a Sfatului, ce ducea la o breșă în capacitatea de apărare militară și de rezistență propriu-zisă a orașului față de atacuri și asedii, a căror probabilitate era aproape o certitudine în acele vremuri. Buna guvernare, în ideologia politică a acelor vremuri, se baza pe consensul dintre guvernanti și guvernați în urmărirea binelui comun. Această contractualitate funcționa și în comunitatea din Sibiu, iar centumvirii cu siguranță că s-au simțit în

Împăratul Ferdinand de Habsburg

dreptățiți să acționeze atunci când Sfatul li s-a părut că a luat decizii care aduceau prejudicii orașului.

Deznodământul revoltei nu este foarte bine cunoscut. Știm din cronică brașoveanului Hieronymus Ostermayer că răsculații au numit un conducător și au cerut sprijinul soldaților. Însă, cum nu știm cine și cum a condus Sibiu în prima jumătate a lunii aprilie 1556, tot la fel nu știm prin ce mijloace Sfatul, primarul și vilicul, toți amenințați și fugăriți de obștea lor, au revenit în

funcții. Gustav Gündisch era de părere că cel care a pacificat orașul a fost Augustin Hedwig, un om politic sibian, care în acel an era jude scaunal (judecător suprem al scaunului Sibiului, ales de către comunitate). Măsurile luate au dus la liniștirea spiritelor și la calmarea situației.

Din casa orașului au fost plătiți 300 florini de aur pentru ajutorarea celor rămași fără case. Breslele din Sibiu au oferit bani și grâu membrilor care au avut de suferit de pe urma incendiului. De asemenea, până când și-au refăcut casele, locuitorii din zonele afectate au fost scutiți de plata impozitului anual.

Dreptate i s-a făcut și lui Johann Roth, care a fost reînnumit cu onoarea cuvenită în Catedrala evanghelică.

Restabilirea ordinii a impus pedepsirea exemplară a celor găsiți vinovați în urma anchetei și a procesului, dar și reparații susținute din bugetul orașului pentru casele afectate de foc.

Șase sibieni și doi străini au fost acuzați de crimă și instigare la violență. Sentințele celor fugiți din oraș nu sunt trecute în procesul-verbal.

Emerich Bydner a fost găsit vinovat de uciderea judei regal „prin vorbă și faptă”, a fost „pricină pentru răsccoală” și a fost condamnat la moarte. Veltin Seeler, deși a fost „rebel”, nu a făcut rău fizic nimănui, astfel că pedeapsa lui a constat în alungarea din oraș și din scaunul Sibiului. ■

Sibiu în Evul Mediu

protecția trupelor belgiene. Lumumba, sprijinit de președintele Kasavubu și de Parlament, a reproșat Belgiei secesiunea provinciei diamantifere și i-a cerut să-și retragă toate trupele. El a amenințat că va face apel la U.R.S.S. Reunit la cererea Moscovei, Consiliul de Securitate a adoptat o rezoluție care, cerând retragerea imediată a trupelor belgiene, anunța trimiterea în Congo a unei forțe internaționale care să restabilească ordinea și securitatea. Adoptată la 13-14 iulie, rezoluția nu făcea nicio referire la Katanga, care-și auto-proclamasese independența două zile mai devreme. La 31 iulie forța O.N.U.C. (Misiunea militară O.N.U. pentru Congo) de 11.115 militari a început desfășurarea în Congo, cu excepția Katangăi, deși la 28 iulie Lumumba ceruse expres O.N.U. să pună capăt secesiunii. Chombe a declarat că se va opune oricărei intervenții a O.N.U.C. și a cerut Belgiei ajutor pentru a angaja mercenari ca nucleu al Jandarmeriei katangheze.

La 9 august 1960, își proclama independența și provincia Kasai, iar în septembrie Belgia își retrăgea trupele, dar nu și din Katanga. Între timp, Patrice Lumumba a fost demis de președintele Kasavubu. Încercând să fugă la Stanleyville, Lumumba a fost urmărit și capturat de soldații șefului Marelui

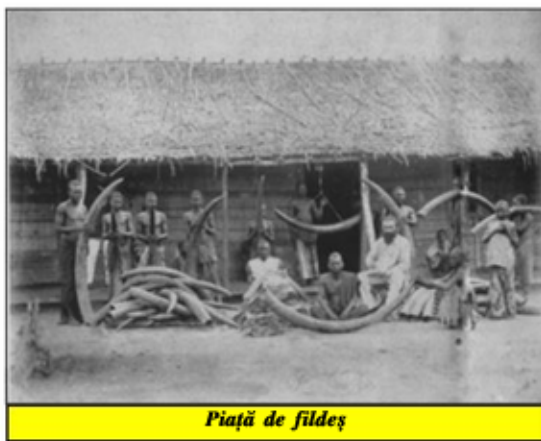
Președintele Patrice Lumumba

Stat Major congolez, colonelul Joseph Desirée Mobutu (1930-1997). În momentul arestării, Lumumba a cerut sprijinul unei unități O.N.U.C., care era cantonată acolo. După o convorbire la New York, comandantul O.N.U.C. a refuzat să intervină. Dus la Leopoldville, Lumumba a fost bătut și umilit în fața ziariștilor, a diplomaților străini și a lui Mobutu. Apoi, la 17 ianuarie 1961, a intervenit o stranie predare a lui Lumumba către dușmanul său din Katanga, Moise Chombe. În aceeași zi, Lumumba și doi miniștri din guvernul său au fost duși în savană și executați în fața lui Chombe. Trupurile au fost

ciopârțite, stropite cu acid și arse. Despre acest asasinat politic *Washington Post* scria în 1975 că ar fi fost organizat de CIA. Alte cercetări au relevat că plutonul de execuție a fost comandat de un ofițer belgian și că predarea lui Lumumba către Chombe s-a făcut în urma unei telegramme de la Bruxelles, în care se spunea textual că „Satana [Lumumba, numit așa pentru că era atât negru, cât și prosovietic – n.n.] trebuie livrat evreului [Chombe, care purta numele patriarhului biblic Moise – n.n.]”.

Criza congoleză a căpătat noi dimensiuni când Antoine Gisenga, moștenitorul spiritual al lui Lumumba, a constituit la Stanleyville, în Provincia Orientală, un guvern susținut de U.R.S.S. și a amenințat cu un război necruțător împotriva lui Chombe. După Katanga și Kasai, secesiona și Provincia Orientală, Congo fiind amenințat cu disoluția. În acest timp, O.N.U. încerca cu disperare să realizeze acorduri diplomatice și un plan de

pace, toate nerespectate. Amenințările și sancțiunile economice erau contrabalansate de Chombe, prin repetate angajamente, retractsate apoi. Pe parcursul negocierilor, la 18 septembrie 1961, secretarul general al O.N.U., Dag Hammarskjöld, a murit într-un suspect accident de avion la Elisabethville (azi numit Lumum-

Piață de fildes

coloniei Congo francez, situată la numai cinci km de Leopoldville (azi Kinshasa, capitala R.D. Congo), generalul De Gaulle a lansat Africii Franceze (12 colonii) un mesaj de asumare a independenței. Sub această impresie, în Congo belgian s-au constituit în perioada imediat următoare mai multe partide politice. Mișcarea Națională Congoleză (M.N.C.), condusă de Patrice Lumumba (1925-1961), care voia un Congo liber și unitar, și Abako, condusă de Joseph Kasavubu, care voia o republică doar în Congo central, erau principalele forțe anticoloniale. Devenit repede o vedetă politică, Patrice Lumumba anunța la 28 decembrie 1958, la o adunare de 7.000 de oameni ținută în Capitală, „Noi vrem independența în 1960”. În iunie 1959 au izbucnit în Congo belgian primele mișcări violente reprimare de Forța publică, cu prețul a 200 de victime printre răsculați.

O comisie belgiană de anchetă constata drept cauze ale tulburărilor șomajul majorității tinerilor, salariile mizere, extrema sărăcie a populației rurale și, mai ales, absența oricărei forme de dialog între administrația colonială și liderii indigeni. Raportul concluziona că, pe plan psihologic, „negrul își dorește să se elibereze de sub tutela albului”.

În consecință, la 13 ianuarie 1959, regele Baudouin al Belgiei promitea să conducă „populațiile congoleze la independență”, populații, pentru că în această țară trăiesc 200 de grupuri etnice africane, majoritatea tri-

**Moise Chombe
și consilierul său militar belgian**

buri din familia bantu, dar și hamiți, pigmei și nilotici. Noul ministru pentru Congo declara la sosirea sa în Leopoldville (24 iunie 1959) că „Belgia s-a angajat să organizeze în Congo o democrație capabilă să exercite prerogativele suveranității și să-și decidă propria independență”. În fața ambiguei formule, Patrice Lumumba a cerut ca, în așteptarea independenței, să se formeze un guvern provizoriu congolez. Incidentele dintre autohtoni și forțele belgiene s-au înmulțit, iar în octombrie 1959 Lumumba a fost arestat la Stanleyville, unde a cerut independența imediată.

O imagine din perioada colonială

În ianuarie 1960, la Bruxelles a fost organizată prima Masă rotundă belgiano-congoleză, având ca scop crearea Adunării Legislative a viitorului stat. Participau premierul Eyskens, mai mulți membri ai guvernului belgian, precum și Patrice Lumumba și Joseph Kasavubu. O a doua Masă rotundă, în martie, a abordat problemele economice. Apoi, în provinciile Leopoldville, Ecuator, Kivu, Provincia Orientală, Katanga și Kasai, au fost organizate alegeri, fiind desemnat un legislativ bicefal: o Cameră cu 137 membri și un Senat de 84 de locuri. Reunit la 17 iunie, Parlamentul l-a ales pe Patrice Lumumba ca premier. Ulterior, Joseph Kasavubu a devenit președinte. Dar ceremoniile și festivismul au degenerat repede în ceea ce istoria numește criza congoleză.

Execuția lui Patrice Lumumba

Tulburările au început prin răscoala soldaților congolezi din Forța publică contra ofițerilor albi. Incidentele s-au extins, fiind jefuite magazine și incendiate mașini.

Majoritatea funcționarilor, ofițerilor și magistraților belgieni a plecat grabnic din Congo. În fosta colonie, numărul rezidenților belgieni era de aproape 100.000 și, pentru a-i proteja, Bruxellesul a trimis comandouri de parașutiști.

La 11 iulie 1960, liderul provinciei Katanga, Moise Chombe, a proclamat Republica Katanga și s-a pus sub

Regimul dictatorial al lui Mobutu a intrat în 1971 într-o fază pronunțat naționalistă: zairizarea. Motivul real al acesteia consta în criza economică profundă instalată în Congo. Debutul zairizării a fost vestimentar și toponimic și s-a produs la 27 octombrie 1971, când, în fața Biroului Politic al M.P.R. și a membrilor guvernului, Mobutu a anunțat că din acel moment Congo (țara) se numește Zair. Același nume îl primea și fluviul Congo, iar drapelul și imnul erau schimbate. Apoi, în 1972, cetățenii care aveau nume cu rezonanțe străine au fost chemați să și le schimbe cu nume „autentic zaireze”. Exemplul îl dădea însuși președintele, care, din Joseph Desirée Mobutu, devenea Mobutu Sese Seko Ngbendu Wa Zabanga. Totodată, locuitorilor li se cerea să se îmbrace cu un costum de inspirație maoistă, numit „abacos”, de la expresia „à bas le costume” – jos cu costumele, – jos cu costumele, desigur, cu cel european.

La 30 noiembrie 1973, Mobutu a anunțat zairizarea completă a țării: fermele, plantațiile, concesiunile și micul comerț erau naționalizate și date autohtonilor, iar foștii proprietari despăgubiți. Societățile pe acțiuni deveneau proprietatea statului, iar angajarea străinilor urma să fie avizată de o Cameră a Muncii. La 10 mai 1974, Mobutu a anulat și tratatul de prietenie cu Belgia, afirmând că „dacă un accident al istoriei a permis micii Belgii să colonizeze și deci să jefuiască sistematic marile Zair, aceasta nu mai autorizează la a-i dis-

trage pe cei 22 de milioane de zairezi și Zairul de la elanul revoluționar de a edifica în inima Africii o mare națiune, sub conducerea prestigioasă și clarvăzătoare a unui șef dinamic, iubit de poporul său și a cărui statură internațională este de necontestat”.

Noii proprietari ai bunurilor economice și financiare ale Zairului nu erau însă pregătiți să le gestioneze pe termen lung, iar Mobutu a deturnat de o asemenea manieră banii statului, încât, zece ani mai târziu, în 1984, era unul dintre cei mai bogați pământeni. Avea lui, 4 miliarde de dolari, era, întâmplător, egală cu datoria externă a Zairului, o datorie care avea să crească în continuare. Totodată, politica naționalistă a funcționat ca o frână în calea investițiilor străine. Economia națională rămăsese orientată doar pe exporturile de produse minerale. În 1976 criza a impus devalorizarea monetei naționale, zairul, cu 40%.

Mobutu s-a văzut pus în postura de a cere Belgiei investiții în cadrul unei „noi politici economice”, bazată pe cooperarea între puterea publică, sectorul privat străin

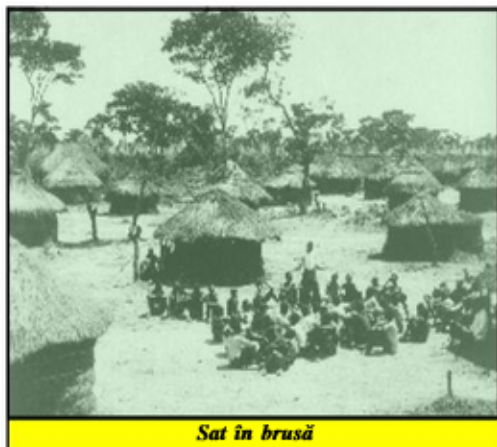
și sectorul privat zairez. La 28 martie 1976, era semnată la Kinshasa o a doua convenție de prietenie belgiano-zaireză, cu o durată de cinci ani. Principala condiție pusă de Belgia a fost dezairizarea. Guvernul de la Kinshasa se angaja să acorde despăgubiri cetățenilor belgieni ale căror bunuri fuseseră zairizate și să compenseze eventualele naționalizări de investiții belgiene, care urma să se facă pe baza noului acord bilateral. Belgia se angaja să ajute Zairul la îmbunătățirea infrastructurilor din transportul rutier, feroviar și naval și să acorde asistență tehnică (materiale și experți) pentru dezvoltarea producției agricole și industriale.

Pentru a facilita plata uriașei datorii externe a Zairului, F.M.I. i-a pus la dispoziție 8 miliarde de franci belgieni. A urmat un ajutor al Pieței Comune – Belgia – 800 milioane franci belgieni, Germania Federală – 1,2 miliarde, Marea Britanie – 80 milioane.

Aceste gesturi de solidaritate erau însă bine motivate, deoarece firme germane se asociaseră cu statul zairez în exploatarea unor zăcămintele

de aur și fier, în timp ce alte concerne vest-europene, americane și japoneze se grupează în Societatea Internațională a Minelor din Zair (în proporția 80% firmele și 20% statul), care urma să prospecteze bogățiile minerale. În ianuarie 1977 o vizită a lui Mobutu la Bruxelles anunța noi orizonturi pentru cooperarea bilaterală. ■

(Va urma)

Sat în brusă

bashi), în sudul Congo (*Magazin istoric*, nr. 2/1968). Reuniți la Tannanarive, în Madagascar, principalii lideri congolezi au decis să transforme țara într-o confederație, sub președinția lui Kasavubu. La scurt timp însă, Albert Kolonji s-a proclamat rege în Kasaiul de Sud. A urmat o nouă întrunire a liderilor, dominată de conflictul dintre Mobutu și Chombe. Guvernul central a încercat neutralizarea lui Chombe, propunându-i liderului Provinciei Orientale, Antoine Gisinga, postul de vicepremier și apelând la O.N.U. pentru o intervenție în Katanga.

În 1962, premierul Cyrille Adoula a prezentat public un plan de federalizare. În decembrie O.N.U. decidea intervenția în Katanga, iar la 14 ianuarie 1963 Chombe se refugia în Rhodesia. Violențele au continuat în Congo în tot anul 1963 și chiar ulterior retragerii, din 1964, a forței O.N.U. După organizarea unui referendum, la 2 august 1964, a fost promulgată noua Constituție. Premierul Adoula a demisionat, fiind înlocuit de președintele Kasavubu cu Chombe, care revenise în țară. La Stanleyville a fost proclamată o „Republică Populară Congoleză”, lichidată prin intervenția unei unități de 845 parașutiști belgieni desanțați, la cererea guvernului central, din avioane militare americane.

Avion al O.N.U.C., încărcat cu ajutoare

În octombrie 1965, președintele Kasavubu l-a destituit pe Chombe din funcția de premier, deoarece se simțea amenințat de popularitatea crescândă a acestuia. O lună mai târziu însă, și-a pierdut și el fotoliul prezidențial, în urma loviturii de stat organizată de generalul Mobutu. Acesta a preluat puterea cu aviz occidental, deoarece era considerat capabil să oprească penetrarea comunistă în Africa. Într-adevăr, Mobutu a suspendat Constituția și a instaurat un puternic regim prezidențial, bazat pe un partid unic – Mișcarea Populară a Revoluției (M.P.R.). El a promis poporului că, după

cinci ani, în 1970, țara va avea o nouă Constituție.

Măștile zairizării

La început, Mobutu s-a prezentat ca un eliberator al negrilor, naționalizând minele în 1966 și doborând statuile amplasate de colonialiștii belgieni în capitala congoleză,

Leopoldville, pe care a reboțezat-o Kinshasa. Toate acestea se făceau sub o discretă tutelă belgiană. În Congo, fiecare ministru avea un consilier belgian. Armata națională era încadrată cu ofițeri belgieni. Învățământul universitar, secundar și chiar primar n-ar fi funcționat fără institutorii și profesorii belgieni. Mai mult, chiar la vremea respectivă, ziariștii au remarcat că Mobutu se străduia să semene cu regele Baudoin, după preluarea tronului. În 1969 o delegație belgiană condusă de prințul Albert a fost primită cordial de Mobutu, care, la rândul lui, s-a dus la Bruxelles în noiembrie același an, cu

scopul, declarat de ministrul său de Externe, Cyrille Adoula, „de a întări relațiile congolezo-belgiene”. În consecință, la 29 iunie 1970, a fost semnat la Kinshasa un „Tratat de prietenie”, prin care părțile se angajau să coopereze permanent pentru realizarea obiectivelor comune. Patru luni mai târziu, Mobutu era ales președinte al Republicii Congo.

Arestarea lui Lumumba

Mareșalul Aimable Pélissier, șeful operațiunilor din Orient în timpul Războiului Crimeii

de a sprijini cauza unirei mai cu samă când ea va fi din nou adusă pe tapetul supremului arbitragiu al Congresului de la Paris.

Cum vezi, despre partea mea n-arăt cea mai mică împedcare de a da *Stelei* d-voastră sensul ce socotiți că cere interesul general al cauzei noastre. Eu nu voi să mi se impute că am fost un obstacol în realizarea unirei politice, constituției liberale și a emancipării țăranului Principatelor române. Aceste, pare-mi-se, sunt principiile asocierii noastre, pentru triumful lor se cade să faceți tot și mai întâi de toate, de cere trebuința, să mă sacrificați pe mine, care totuși, strângându-vă frățește mâna voi rămâne în ceata voluntarilor d-voastră colaboratori.

Vă îmbrățoșez din inimă pe toți de o dată și pe tine vechiul meu frate de credință te rog să cumpănești aceste în dreaptă cumpăna ta de român, mai mult decât în acea de confrate.

N. Ionescu

Același către un prieten nenumit

[Paris] 5 noiembrie [1857]

Dulce amice,

De septyesprezece ore mă aflu în Paris. Luna asta are să

fie hotărâtoare pentru preliminare de reorganizări, asta se vede chiar din tonul gazetelor franceze ce nu cântă totdeauna în struna guvernului. Am avut prilej să vorbesc cu un englez ce venea din India și care aflate despre Principate atâta cât i-au putut spune Mazar-pașa [generalul locotenent Lakeman] (*Magazin istoric*, nr. 11/1973), carele mergea la Viena; se pare că însuși John Bull [denumire generică pentru englezi] e cuprins de mirare de rolul ce joacă lord Palmerston și cu lord de Redcliff, care n-au dat mâna cu Austria să dănuiască iarna asta spre desfătarea Austriei. Norocire că aici opinia guvernului se arată statornică în favorul nostru. Nu voi să prejudec despre purtarea guvernului împărătesc de aici, nimica despre viitorul nostru. Un semn bun însă trebuie să-ți indic deocamdată sub titlul *Reorganisation des provinces danubiennes*, fără nume de autori, în-tocmai cu faimoasa broșură asupra păcei când aceasta era o idee hotărâtă în capul împăratului. Opusculul acesta nou este însemnat prin ideea nouă asupra realizării unirei Principatelor. Noul stat ar purta nume de mare ducat al României, ar fi sub suzeranitatea sultanului, ar fi întruparea unei naționalități pline de viitor la Dunărea de Gios, ar fi pentru Turcia frontiera cea mai bună, un popor organizat, într-un cuvânt, ar crea un stat la Dunărea carele să trăiască din propria sa viață, este singurul mijloc de a împiedica ca Dunărea de Gios să nu cadă în mâini prea puternice deja pentru a nu tulbura cumpăna puterilor europene.

În sfârșit, marele duc al Româ-

niei trebuie să fie un căpitan ispitit [cu experiență], cu „o spadă inteligentă”, iar nu un prinț de viță să guverneze după tipicul englez. La urmă, propune autorul broșurei de mare duc al României pe mareșalul Pélissier [Aimable Jean Jacques, 1794-1864, șeful operațiunilor din Orient în timpul războiului Crimeii], care ar domni ca prinț cu titlu pe viață, care n-ar căuta a-și face o dinastie și care ar guverna pentru a guverna.

Autorul opusculului numește aceasta o „transacție”, care ar face să nu se mai opue Turcia la unirea Principatelor, la organizarea lor politică și administrativă pe baze solide. Precum vezi, amice, ideea unirei se modifică în combinațiile ei de aplicație, dar ca principiu al noiei organizări a Principatelor ea crește și strălucește din ce în ce aice. Aceiași afirmă că opusculul este scris și publicat sub dictarea guvernului, poate că nu se înșală. Guvernul se vede dispozat a nu lăsa jos unirea română. Dar de la proiect la efect este încă mult. Cu ce se face acolo se va împle *l'entre deux* [spațiu de mijloc] cu rostul țărilor și va concepe desigur unirea în sânul congresului viitor. Cărtica asta este importantă, voi căuta-o azi mâini și ți-o trimit. Despre altele vom scrie cu poșta d-lui Cogălniceanu, mâine sau altă seară chiar îi

Intrarea trupelor austriece în București, la 1854

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Napoleon al III-lea

Belgia și Franța, de unde corespundează cu prietenii rămași în țară. Ca redactor la *Steaua Dunării*, versiunea franceză tipărită la Bruxelles (*L'étoile du Danube*), care făcea propagandă în Europa pentru unirea Principatelor, se confruntă cu o lipsă acută de bani. Generos, dezinteresat, Nicolae Ionescu e dispus să se retragă din redacție, așa cum îi scrie lui Vasile Mălinescu (1817-1866), dacă prin gestul său ar putea contribui la triumful cauzei românești. Peste câteva luni, furnizează unor prieteni nenumiți prețioase informații politice: Franța, Anglia, Rusia,

Nicolae Ionescu (1820-1905) e ziarist, militant pentru unire și profesor universitar de istorie la Iași, călător în Thesalia (Nordul Greciei, *Magazin istoric*, nr. 10/2008),

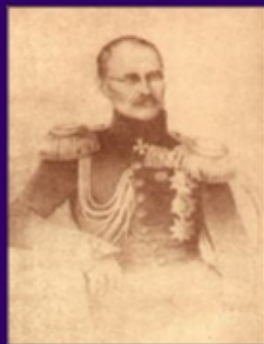

Lordul Palmerston

Austria, Turcia stau la masa tratatelor, după Războiul Crimeii (1853-1856), iar în centrul discuțiilor stăruie problema viitorului statut al Principatelor. O broșură apărută în capitala Franței despre reorganizarea Principatelor dunărene dezvăluie intenția lui Napoleon al III-lea de a le transforma în ducatul de România, condus de un mareșal francez. Anglia e preocupată de soarta județului Bolgrad (din Sudul Basarabiei) și a Insulei Șerpilor.

Din rândurile lui Nicolae Ionescu se desprinde convingerea că marile puteri se implică plenar în evenimentul iminent al unirii Principatelor, urmărindu-și însă prioritar propriile interese.

Scrisorile se păstrează la Biblioteca Academiei. Intervențiile între paranteze drepte ne aparțin.

Pavel Kiseleff

Nicolae Ionescu către Vasile Mălinescu

Miercuri 22 aprilie 1857
Bruxelles, 13 rue
du Bois Sauvage

Iubite Măline,

Iată-ne în cele din urmă zile ale luni și încă o parafrântă n-am primit. Se vede că prevederile confratelui

nostru Cogălniceanu s-au realizat. *Steaua* nu mai este susținută de nime. În cazul acesta, trimiteți-mi ultimele ordine ca să știu ce să fac.

Astăzi eșe no 31, în care veți citi o mică scriere din condeiul principesei Dora d'Istria. Întorcându-mă, frate, eu gândesc să mă retrag cu totul din asocierea noastră și dacă va bine primi Mitică, să vi-l recomand în locul

meu, precum cere pactul nostru fundamental. Socot că el va fi cu mult noroc pentru prosperitatea viitoare a jurnalului. Voi scrie despre aceasta în deosebi lui Cogălniceanu cât și lui Mitică. Poate că, cu retragerea mea, zelul subscriitorilor *Stelei* să s-aprindă din nou și atunci foaia să-și poată împlini misia primitivă și principală a strămutării ei, vreau să zic

*Delegația Germaniei la Conferința de Pace de la Paris;
al treilea din dreapta, contele Ulrich Brockdorff-Rantzau*

Dacă în episoadele anterioare (Magazin istoric, nr. 2, 3/2010) am văzut cum s-a ajuns la semnarea Tratatului de la Versailles și care erau personajele ce și-au lăsat amprenta – mai mult sau mai puțin vizibil – asupra derulării evenimentelor, să vedem cine au fost adevărații câștigători ai conflagrației.

Una dintre navele germane sabordate la Scapa Flow...

ION BULEI

Până la semnarea Tratatului de Pace, armistițiul din 11 noiembrie 1918 a fost prelungit în februarie 1919. Aliații și-au rezervat dreptul de a-l suspenda după propria voință. Germanii începuseră să dezarmeze. Dăduseră tunurile și mitralierele impuse. Dar demobilizau încet; unele armamente și muniții continuau să le fabrice. Și nu ascundeau pregătirile unui război cu Polonia. Aliații au suprimat Marele Stat Major al armatei, au redus efectivele germane în timp de pace la 4.000 de ofițeri, 96.000 de militari, 288 de tunuri... Cu o astfel de armată nu se putea face decât poliția frontierelor.

De cealaltă parte, Aliații puteau întreprinde controale oricând voiau. Partea stângă

a Rinului a fost dezarmată pe o adâncime de 50 de km. Flota comercială germană a fost reținută, de englezi, la Scapa Flow. 176 de submarine germane au fost oferite Aliaților. La 21 noiembrie 1918, flota maritimă, condusă de amiralul Ludwig von Reuter (1869-1943), a ajuns la Rosyth. Acolo a fost primită de 200 de nave ale flotei britanice, conduse de amiralul David Beatty (1871-1936), de o divizie navală franceză și de escadra a VI-a americană. Cinci crucișătoare de luptă, 11 cuirasate, opt crucișătoare ușoare și 50 de distrugătoare s-au îndreptat spre Scapa Flow, cu puțini marinari la bord. La 17 iunie 1919, von Reuter a dat ordin ca vasele să fie scufundate în secret, pentru ca

englezii să nu se bucure de ele. Și, la 21 iunie, navele s-au dus... sub ape (au scăpat doar trei crucișătoare ușoare și patru distrugătoare).

Preocuparea pentru dezarmarea și ocuparea malului stâng al Rinului a devenit obsedantă pentru Franța. Deja, la 27 noiembrie 1918, Foch i-a adresat lui Clemenceau o notă, motivându-i necesitatea acțiunii pentru securitatea Franței. El avea în vedere chiar crearea de state noi în zonă. Reprezenta, în fond, o întoarcere la vremea de dinaintea războiului din 1870-1871 și a unificării Germaniei. Clemenceau și-a susținut ideea în cadrul Consiliului Păcii. Dar a întâmpinat reacția potrivnică a Angliei și a S.U.A. Philip Kerr, din delegația engleză,

Dora d'Istria

vom telegrafia, de va fi trebuintă. Sănătate și să auzim de bine. Al dumitale sincer amic,

N. Ionescu

Același către un prieten
nenumit

Paris, 15 noiembrie [1857]
20, rue de la Sorbonne

Dulce amice,

Îți scriu în senat [sic!] astă dată, numai ca să-ți dau în știre o bună noutate. Franția nu lasă, odată cu capul, chestia unirei Principatelor. În precedentă-mi scrisoare îți ziceam că alianța cu Rusia mi se părea săvârșită, după cele ce au răspuns împăratul contelui Kiseleff [Pavel Dimitrievice, 1788-1873, președinte al Divanurilor Țării Românești și Moldovei, 1829-1834, ambasador al Rusiei la Paris din 1856; reprezentant al țării sale la conferințele internaționale din 1858 din capitala Franței]. Într-același moment jurnalele engleze afirmă că alianța franco-engleză, necum să fie slăbită, este din nou întărită. Jurnalele de aici știu că n-au vorba liberă; cu toate acestea, totuși afirmă că într-adevăr o schimbare s-au făcut din ceea ce era până acum politica franceză. Zicând până acum, înțeleg de când s-au stărnit

cuestia Bolgradului, a Insulei Șerpilor [luate în 1812 de la Moldova și restituite în 1856, la Congresul de Pace de la Paris] și a evacuării Principatelor și până în momentul acesta când împăratul au declarat că înfruntarea sa cu frumusețului către Rusia au țintit numai a îndulci ceea ce era acru în „stricata aducere întru împlinire a tratatului din 30 martie” [1856].

Împlineala asta acum este cerșută cu toată grobienia unui apro numai de Austria și Anglia. Această din urmă putere beligerantă se pare acum plecată a fi mai politicoasă. Tonul presei engleze s-au modificat deodată cu întoarcerea ambasadorului francez de la Compiègne la Londra. În zilele acestea se pregătește, pare-mi-se, ceva neplăcut pentru Austria. Schimbarea ministerului turcesc, sau mai bine viziratul lui Reschid [Mustafa Reșid pașa, mare vizir, cu întreruperi, între 1846 și 1858] este chemat a dezlega chestia noastră, care, de bună seamă, este aceia ce are să cadă cam acru Austriei. Unite în politica lor, Franția și Anglia nu vor lăsa să-și joace până-n sfârșit Austria calul la noi. Încă nu se simtește nimica de acest fel în jurnalele franceze, însă presa engleză se preocupă mult de Bolgrad, Insula Șerpilor, de perfidia rusească și prin urmare încet, încet va veni a se ocupa și de organizarea Principatelor. Deja un jurnal englez, din cele mari, *Soarele* (*The Sun*), dezvălește condițiile în care ar trebui să se facă reconsiderarea alianței anglo-franceze. Ambasadorul împăratului la Londra, contele Persigny, n-au avut încă conferință cu contele Clarendon, încă nime nu știe cu prinderea nouelor instrucțiuni ce are, atâta numai au priceput informantul

Soarelui că împăcarea Angliei cu Franția s-au făcut pe terenul chestiilor ce se ating de Principate. Franția, zice *Soarele*, au adoptat maniera de a vedea a Angliei în chestia Bolgradului, numai cu aceasta ca Anglia să privească cu ochi francezi proiectul unirei Principatelor. Așa, unirea și iarăși unirea este punctul de conjungere a politicii puterilor Apusului.

În rândul trecut îți scriam, pe cât mi-aduc aminte, că și chiar cu alianța strânsă a Franciei cu Rusia, unirea română nu este încă cuprinsă în diplomație. Acum, când alianța cea veche dintre Franția și Anglia este din nou întărită, unirea Principatelor are și mai multe șanse. Spere-ze sau sperie-se antiuniștii noștri cât le va plăcea, unirea administrativă și politică, și fără de întemeierea unei dinastii străine, ba chiar cu această formală excepție, tot rămâne combinarea cea mai bună și singura care este *à l'ordre du jour* [la ordinea zilei] pentru organizarea viitoare a Principatelor.

Salutări frățești.

N. Ionescu ■

Confruntare ruso-franceză
în Războiul Crimeii

Arthur James Balfour

tru care securitatea Franței, până la urmă, n-a fost deloc asigurată la Conferința de la Paris. Garanțiile s-au dovedit iluzorii, deoarece presupuneau ratificarea lor de către cele două părți contractante. Și acea ratificare nu a fost făcută de americani. Prin extensie, nici de englezi.

Temerile lui Foch, exprimate la 31 martie 1919, s-au adevărat. Dacă francezii nu vor ține Rinul, prezicea el, atunci vor trebui întâmpinați germanii din nou în câmpiile Belgiei, și Franța va fi transformată într-un câmp de bătălie, „al înfrângerii“. Germanii ar fi ajuns repede la Ostende și Calais, înaintea venirii ajutoarelor din Anglia și S.U.A., iar Franța n-ar fi avut altă șansă, pentru a evita o înfrângere totală, decât să se retragă în spatele râului Somme sau al Senei. Același militar capabil, comandantul trupelor victorioase de pe frontul de Vest, ce au adus sfârșitul războiului, exclama la semnarea Tratatului: „Asta nu e pace; e doar un armistițiu de 20 de ani.“ Remarcabilă prevestire!

Dar cine era învingătoarea?!...

André Tardieu, unul dintre negociatorii francezi cei mai

importanți, considera, pe bună dreptate: „Pentru Franța, ca de altfel și pentru Marea Britanie și Statele Unite, este necesară crearea unei zone de siguranță. Puterile navale își creează această zonă prin flotele de care dispun și prin eliminarea flotei germane. Franța, neprotejată de ocean și incapabilă să elimine milioane de germani pregătiți pentru război, trebuie să-și creeze o zonă de acest fel în zona Rinului, printr-o ocupație interaliată a fluviului“. Pentru francezi era limpede că, singuri, nu puteau să țină piept germanilor. Câteva cifre pot sta ca mărturie: în 1880, Franța însemna 15,7% din populația Europei, în 1900 – ea mai reprezenta doar 9,7%, iar, la sfârșitul războiului, avea 41 de milioane, în timp ce Germania – 65 (Aristide Briand, când spunea că face politica externă a Franței în funcție de indicile demografice, avea dreptate!). În același an, 1880, producția de oțel, cărbune și fier a Germaniei o întrecuse deja pe cea a Franței; în 1913, Franța producea 41 milioane de tone de cărbune; Germania – 279 de milioane; pentru ca, în 1930, distanța să se mărească: 47 milioane față de 351 de milioane. Între Franța, biruitoarea în război, și Germania învinsă, de fapt, care era învingătoarea?...

Franța nu va avea mai mult câștig de cauză nici în privința reparațiilor. Articolul 231 al Tratatului de Pace stabilea responsabilitatea Germaniei în declararea războiului. Ba chiar, alături de aliata sa Austro-Ungaria, deveneau singurele vinovate de război. Toată lumea de la Paris fusese de acord în acea chești-

une. Măsurile punitive dictate împotriva Germaniei la sfârșitul conflictului porneau de la respectiva idee. O imensă responsabilitate morală, care însă curând se va dovedi că nu era adevărată decât în parte, deoarece și alții fuseseră vinovați de izbucnirea conflictului.

Cheltuielile de război fuseseră stabilite la începutul conferinței la 300 miliarde de franci aur. O sumă enormă, ce nu i se putea imputa numai Germaniei. Dar ei i se imputa plata pensiilor invalizilor de război și a refacerii imobilelor și bunurilor distruse, ceea ce ducea la 250 de miliarde de franci aur fapt nemaiîntâmpnat până atunci în istoria Europei! Reprezentantul Tezaurului Angliei la Conferință, John Maynard, lord Keynes, opunea acelei „păci punice“, cum o numea el, concepția economică potrivit căreia niciodată nu se demolează o casă ipotecată. Reparațiile nu trebuia să împiedice refacerea economiei Europei, a Germaniei inclusiv, refacerea fiind singura generatoare de progres.

Owen D. Young (primul din stânga) a fost și unul dintre pionierii radioului; aici alături de Marconi (în costum alb)

... din ordinul amiralului
Ludwig von Reuter...

i-a comunicat lui Tardieu, în acel moment însărcinat cu relațiile Franței cu Statele Unite, că, din punct de vedere britanic, un stat renan independent ar reprezenta „o sursă de complicații și de slăbiciune... Dacă vor izbucni conflicte locale, oare unde vor duce? Iar dacă, într-un asemenea conflict, se va declanșa un alt război, nici Anglia și nici dominioanele ei nu vor mai avea acel profund sentiment de solidaritate cu Franța, care le-a însușit în ultimul război.”

O ofertă „fără precedent“

Anglia părea mai preocupată – și, în fapt, chiar era – nu de puterea pe care urma s-o aibă Germania după război, ci de nemulțumirile ei viitoare. „Îmi spuneți că Angliei nu-i place ca trupele engleze să fie aruncate în luptă departe de casă. Dar haideți să vedem care este adevărul. Anglia a avut dintotdeauna trupe în India, Egipt. De ce? Fiindcă știe că granița ei nu se află pe Dover... A ne cere să renunțăm la ocupație e totuna cu a cere Angliei și Statelor Unite să-și

scufunde navele de luptă.” Iar Tardieu avea dreptate...

Inițial, francezii au propus crearea unei republici independente a Renaniei, ca o zonă de tampon demilitarizată. Cum S.U.A. și Anglia s-au opus, Franța a susținut varianta ca Renania să fie separată de Germania, până când Liga Națiunilor ar fi fost dotată cu instituții suficient de puternice pentru a putea constrânge un eventual agresor. Până la urmă, ocuparea Renaniei n-a fost decât tranzitorie (cinci ani a Kölnului, 10 ani a Koblenzului, 15 ani a orașului Mainz).

... pe care amiralul David Beatty
îl aștepta să îi predea
flota germană

La Paris, la Conferință, anglo-americanii au fost nevoiți să facă față cererii imperioase a Franței de asigurare a securității. Cum nu doreau destrămarea statului german (în Anglia persistând temerea hegemoniei Franței pe continent, vechi, dar inactuala marotă de dincolo de Canalul Mânecii), Marea Britanie s-a declarat pregătită să îi ofere Franței garanții împotriva agresiunii, prin angajamentul formal de a interveni automat într-un astfel de caz. Tardieu a apreciat oferta de garanție ca ceva „fără precedent”. Pentru că, până atunci, Anglia se angajase în

tot felul de acorduri pe termen scurt, dar niciodată nu-și asumasese o obligație permanentă. „Din când în când ne-a mai dat ajutor, însă niciodată nu s-a angajat dinainte să ni-l ofere.” El aprecia angajarea ca o ieșire din „tiparul istoric al izolării”. H. Kissinger avea dreptate când scria că, în nărdărea lor de a obține garanții oficiale, francezii n-au observat că deciziile „fără precedent” ale anglo-saxonilor erau, în primul rând, o tactică menită a convinge Franța „să renunțe la pretențiile față de dezmembrarea Germaniei”. În același timp în care își ofereau garanțiile, printre americani a apărut întrebarea dacă acea angajare nu devenea o lovitură directă la adresa Ligii Națiunilor. „Liga ar trebui să facă exact ceea ce propunea tratatul și, dacă era nevoie ca națiunile să încheie tratate de acest gen, atunci ce rost mai avea Liga Națiunilor?”

Cu alte cuvinte, existența Ligii făcea inutile alianțele tradiționale. Or, garanțiile oferite Franței erau o alianță de tip tradițional. Toată construcția diplomatică născută la Conferință risca să rămână în aer. A fost un alt motiv pen-

Charles Dawes (dreapta), în 1925, când era vicepreședinte al S.U.A., alături de președintele Coolidge. În același an a primit Premiul Nobel pentru Pace, pentru contribuția la reconstrucția lumii după Primul Război Mondial

Pastila de cuvinte

După ce am vorbit despre pas, picior, talpă, termeni moșteniți din latină care sunt folosiți și pentru a denumi unități de lungime, continuăm cu alte cuvinte latinești, tot moștenite, folosite, de asemenea, și ca unități de măsurat lungimea.

UNITĂȚI DE LUNGIME

Academician MARIUS SALA

Cot este o unitate de măsură referitoare la lungime, folosită din cele mai vechi timpuri, în toată omenirea. Apare încă din vremea construirii piramidelor, fiind preluată de greci și de romani. În latină se folosea cuvântul *cubitus*, transmis tuturor limbilor romanice: românescul *cot*, toscanul *govito*, francezul *coude*, spaniolul *codo*, portughezul *covado* (de remarcat că, în franceză, pentru măsura de lungime era folosit termenul *cou-dée*, un derivat al lui *coude*). Mărimea *cotului* a variat din Antichitate până astăzi și de la un popor la altul.

Unitatea de măsură *cot* a fost preluată, de la români, și de alte popoare europene, care au tradus cuvântul în limbile respective (polonezul *lokiec*, rusescul *lokot*; în turcă erau două măsuri ale cotului, *endazé* și *haleb*). Era utilizat cu precădere pentru măsuratul țesăturilor și al stofelor (îmi amintesc că, în copilăria mea, se măsurau textilele și

cu cotul), dar și în alte cazuri, cum ar fi înălțimea oamenilor. Istoricul Nicolae Stoicescu, de exemplu, citează cazul vestitului haiduc Grozea, care avea o înălțime de doi coți și opt verșoace (*verșoc*, împrumutat din rusă, era o măsură de lungime folosită în trecut în Rusia, egală cu 4,4 cm). Amintesc și numele *Statu-Palmă-Barbă-Cot*, figură de pitic din basme. Existau și *cotari*,

persoane care încasau *cotăritul*, venit al domniei provenit de la cei ce vindeau cu cotul; cuvintele sunt derivate de la *cot*.

Cuvântul *cot* cu sensul de unitate de măsură apare în primele texte românești: și *vârșă-se vâpaia spre cuptoriu 49 de coți* (*Psaltirea Scheiană*). A avut și sinonime împrumutate din turcă. De

exemplu *haleb*, împrumutat în Moldova din turcescul *haleb*, la bază fiind numele turcesc al orașului Alep din Siria, din sintagma *Haleb arșene* „arșin, cot de Alep”. Tot din turcă sunt și *endasea*, împrumutat din turcescul *endase*, *endaze*, ca și *arșin*, cu etimonul *arșin* „cot”, folosit în Dobrogea.

Este, de asemenea, din turcă și cuvântul *rup* „măsură de lungime egală cu a opta parte dintr-un cot (aproximativ 8 cm)”, explicat din turcescul *rup* „sfert, optime de cot”. Izolat, apare în *Anonymus Caranse-*

Un vechi ziar din Petersburg prezenta ca pe o ciudățenie soldați mongoli de o înălțime ieșită din comun: trei arșini și câteva verșoace

Dar cum urma să plătească Germania, dacă nu cunoștea o creștere economică?

Până la urmă, s-a ajuns la stabilirea unei sume globale de 100 de miliarde de mărci aur (proponerea contelui Ulrich Brockdorff-Rantzau, în 1918, ambasadorul la Moscova și, apoi, ministrul de Externe al Republicii de la Weimar), a cărei plată a fost lăsată însă în suspensie. A fost creată o Comisie de Reparații, tocmai cu misiunea de a fixa, până la 1 mai 1921, cuantumul sumei de plătit de către Puterile Centrale. Comisia a mers din conferință în conferință, din plan în plan (primul, Dawes, din 1924, denumit după bancheerul Charles Dawes, respectiv, în 1929, Young, denumit după cel al colaboratorului lui Dawes, Owen D. Young), din moratoriu în moratoriu... Toți aliații europeni, învingători în război, erau îndatorați Angliei și, într-o mică măsură, Franței. În același timp, Anglia și Franța erau greu îndatorate S.U.A. Totodată, Rusia făcuse împrumuturi la Aliați de 3,6 miliarde de dolari. Aliații și-au cerut banii împrumutați, dar bolșevicii au refuzat să-i dea. S.U.A. au cerut, la rândul lor, banii Franței și Angliei, dar acestea și-au motivat refuzul prin neplata datoriilor de către Germania. Germania a declarat că era în imposibilitatea de a o face. Și caruselul se tot învârtia. Ani în șir au continuat astfel disputele...

O altă lume, o altă Europă...

Existența tuturor acelor state, mărirea altora, cum era și cazul României, sau micșorarea altora (Ungaria sau Austria), nemulțumirea unora (Bulgaria), toate acele aspecte la un

loc au conferit o altă fațetă geopolitică Europei de după război. Surprinzător sau paradoxal, vulnerabilitatea Franței de după conflict, dar și numeroasele state noi sau reconfigurate au oferit Germaniei învinse un avans strategic însemnat.

Înainte de război, Germania nu se putea extinde în nicio parte, pentru că, în toate direcțiile, se lovea de state mari și importante: Franța, Rusia sau Austro-Ungaria. După război, ea nu a mai avut, spre Est, nicio contrapondere. Mai mult, după cum o prevestea și lordul Balfour, ministru de Externe al Angliei în 1916, renașterea Poloniei ca regat independent nu a întărit deloc poziția strategică a Franței, ci, dimpotrivă: „Polonia va fi transformată într-un regat independent, devenind un stat tampon între Rusia și Germania și Franța se va găsi la mila Germaniei într-un război viitor pentru simplul motiv că Rusia nu-i va putea veni în ajutor fără a viola neutralitatea Poloniei.”

Ca să țină Germania la respect, Franța trebuia să obțină un aliat spre Est. Numai Rusia putea fi suficient de

puternică pentru a juca acel rol. De ce nu și Polonia?! Deoarece era prea slabă. De ce nu alianțele statelor mici, profitoare ale Tratatului de la Paris?! S-a încercat cu Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică. Dar acelea erau structuri politice fără mare forță militară și politică. În plus, erau prea mari disensiunile dintre statele mici ale Europei Orientale pentru a lăsa loc unei forțe pe care Franța să se bazeze la un moment dat, respectiv la momentul unei agresiuni din partea Germaniei. Singurul lucru realizat de diplomația franceză a fost iluzia unei provocări la adresa Germaniei pe două fronturi. În spatele țărilor mici din Est era amenințătoare Rusia sovietică. Refăcută, Rusia abia aștepta să-și revendice spațiul pierdut. Două erau amenințările ce se întrevădeau asupra țărilor mici sau mijlocii din Estul Europei: Germania și Rusia sovietelor. Amândouă erau la fel de grave. Care era mai puternică?! O va hotărî un alt război...

Și, astfel, *à la longue*, nu Franța a fost câștigătoarea Primului Război Mondial, ci Germania. ■

În 1936 trupele germane reveneau în Renania, punând capăt visului Franței că ar fi putut crea o zonă demilitarizată între ea și eternul dușman

Continuăm cu partea a doua a articolului încredințat redacției noastre, care prezintă rezultatele cercetărilor autorului în arhivele de la Moscova, Sankt-Petersburg și Istanbul.

Cu excepția unor informații fragmentare privind activitatea creatoare și științifică a lui D. Cantemir la Istanbul, sunt foarte puține cele ce ar reflecta viața lui în capitala otomană. În primii ani ai secolului al XVIII-lea el a fost unul dintre participanții activi la lupta pentru tronul Țării Românești. Văzând în Dimitrie Cantemir un pericol real, domnitorul acesteia, C. Brâncoveanu, a utilizat toate relațiile și toată influența sa la Curtea sultanului pentru a compromite și

înlătura dușmanul. În septembrie 1703, Brâncoveanu l-a trimis la Istanbul cu o misiune secretă pe omul său de încredere, marele sluger Toma Cantacuzino. Conform punctului de vedere convenit în literatura istorică, lui i-a fost trasată sarcina de a determina Curtea sultanului să-l aresteze și să-l exileze pe Cantemir pe insula Chios. În cazul unui concurs de împrejurări mai favorabil, se spera ca D. Cantemir să fie răpit și adus în Țara Românească.

DIMITRIE CANTEMIR LA ISTANBUL

VICTOR ȚVIRCUN

besiensis cuvântul *ulmă* „stânjen“, dar și „cot“; la bază se află cuvântul lat. *ulma* „cot“ (unitate de măsură), dar sensul principal al cuvântului latinesc este „antebraț, braț“. În sfârșit, un submultiplu al *cotului* era *gref* sau *grif* „unitate de măsură egală cu o jumătate de rup“, luat din săsescul *Griff* „măsură de o șchioapă“, mai degrabă decât din bulgarul *greh*. Cuvântul *grif* are dubletul etimologic *rif*, desemnând o măsură de lungime învechită, din Moldova, egală cu 777 mm, care a fost împrumutat din turcescul *rif* (există la toate popoarele care ne înconjoară). La românii din Transilvania a putut fi luat și din maghiarul *réf*, cu același sens.

Deget denuște o măsură veche care există și la români. În latină, era considerat cea mai mică unitate de lungime (*pars minima agrestium mensurarum*), având lățimea unui deget sau lățimea a patru grăunțe de ovăz (4 *grana ordei*). Cuvân-

Cunoscutul actor Horia Șerbănescu, la cinci ani, în rolul lui Statu-Palmă-Barbă-Cot (foto Julietta, 1929)

tu *deget* continuă lat. *digitus*, transmis tuturor limbilor române (fr. *doigt*, it. *dito*, sp., port. *dedo*). În latină fiecare deget avea un nume particular: *pollex* „degetul mare (de la mână sau picior)“, *index* „arătătorul“, *famosus* (numit și *medius*, *impudicus* etc.) „mijlociul“, *quartus* (*anularis* etc.) „inelarul“ și *minimus* „degetul mic“. Dintre acestea numai

pollex, cu derivatul *pollicaris*, a fost transmis limbilor române și ca unitate de lungime (fr. *pouce*, it. *police*, sp. *pulgar*; există și în aromână *pulicar*; iar *policar* din dacoromână este un împrumut din latină, făcut în secolul al XIX-lea). Românescul *deget* și vechiul francez *doie*, provenite din lat. *digitus*, sunt folosite și cu sensul de unitate de lungime. În română apare prima dată într-o traducere din Herodot (1645). În documentele din Țara Românească, Moldova și Transilvania apare începând din secolul al XVIII-lea.

In Moldova, sinonimul lui *deget* ca unitate de lungime este *parmac* sau *palmă* „o optime dintr-o palmă“, cu etimologie discutabilă: unii îl consideră din turcescul *parmak* „deget“ (există și un cuvânt cuman *barmak* „deget“), alții îl cred din neogrecul *palimaki* sau din italianul *palmă*, iar Vladimir Drimba îl explică prin derivare, pe teren românesc, de la *palmă*. ■

(Va urma)

ORAȘ ÎN GRECIA ANTICĂ (Monoverb reflexiv: 7-9)

Radu STOIANOV

Soluție integramă UN ARTIZAN AL MARII UNIRI: VASILE GOLDIȘ (1862- 1934), din nr. 3/2010

A – LUT – P – M – ECOU – AVERI –
ARNICI – ON – OD – CS – NUMI – EPATA –
PAS – OMAT – RI – NT – INELARE – R – IE –
UED – TAU – IEZI – TUS – EROU – CRITA –
O – LUCI – RR – IMPUR – BRAD – ALI –
DUO – E – ENE – TONICA – EXECRABIL.

Soluție joc **TACTICĂ MILITARĂ** din nr.
3/2010

IAR ATACĂ PE FLANCURI

(I-arată ca-p/ f-la-n/cu-r-i)

mare, Antioh, în timp ce D. Cantemir era proprietarul doar a câtorva case pe care le cum-părase în Iași. Considerăm că domnitorul Țării Românești i-a propus lui D. Cantemir o afacere – bani și terenuri, în schimbul refuzului pretențiilor la tronul domnesc. Întrucât obiectul negocierilor a avut un caracter delicat, familial, ducerea lor putea fi încredințată doar unui om apropiat și care se bucura de încrederea totală a ambelor părți. Acestui rol i se potrivea de minune marele sluger Toma Cantacuzino, rudă apropiată a ambilor principii. Este puțin probabil că vom găsi mărturii directe sau izvoare scrise spre confirmarea celor spuse mai sus. Totuși, drept argument plauzibil în favoarea versiunii noastre pot servi multiple indicii indirecte.

Pregătiri de război

Nu este deloc întâmplătoare coincidența că, imediat după plecarea lui T. Cantacuzino din Istanbul, în iarna anului 1704, domnitorul Țării Românești a căzut de acord să-i plătească lui D. Cantemir anual câte zece pungi de galbeni (în fiecare pungă câte 500 de monete), drept compensație pentru moșiile fostului voievod Șerban Cantacuzino, destinate a fi zestre a fiicei sale Casandra, căsătorită cu Cantemir. În același timp, după cum am menționat mai înainte, în Fanar, unul dintre cartierele cele mai prestigioase și mai bogate ale Istanbulului, pe malul golfului Cornul de Aur, D. Cantemir a început construirea unui palat minunat, cu un parc spațios și o grădină, ce l-a costat pe

Principesa Smaragda-Catrina Galitzin, fiica lui Dimitrie Cantemir

proprietar mijloace bănești enorme, pe terenul unde se afla reședința reprezentanților Țării Românești la Poartă, Vlah Serayi. În completarea celor spuse mai sus, C. Brâncoveanu și-a luat angajamentul să nu se opună ridicării repetate pe tronul Moldovei a lui Antioh Cantemir (a doua domnie a lui A. Cantemir în Moldova are loc în anii 1705-1707), cât și să pună capăt dușmăniei cu Dimitrie.

Examinând evenimentele din viața și activitatea lui D. Cantemir în Imperiul Otoman dintre anii 1704-1710, nu vom găsi nicio aluzie referitoare la participarea lui la lupta politică a grupărilor boierești pentru puterea din Țara Românească sau Moldova. Mai mult decât atât, el s-a dezis de câteva ori să primească bunciuul – simbolul puterii domnești, cât și să fie capuchihaia – reprezentantul fratelui său Antioh la Curtea sultanului, în timpul celei de a doua lui domnii. În această perioadă, întregul lui talent și energia se manifestau în afara sferei politice, concentrându-se, mai ales, în domeniul literaturii, filosofiei, istoriei și culturii muzicale. Până la

începerea războiului ruso-turc din anii 1710-1713, ambele părți au respectat riguros condițiile contractului încheiat, neîncălcând obligațiile lor cu niciun cuvânt, cu nicio faptă.

Totuși, cum numai deasupra capului lui C. Brâncoveanu s-au îndesit norii și Curtea sultanului a schimbat bunăvoința în mânie, bănuindu-l de trădare, principele Dimitrie a depus toate eforturile, mijloacele bănești și relațiile la Curte pentru a se urca pe tronul moldovenesc.

Suspiciunile Porții privind siguranța și fidelitatea lui C. Brâncoveanu au crescut considerabil în timpul crizei relațiilor politice otomano-rusești din vara-toamna anului 1710. În afară de aceasta, un rol important în demascarea principelui drept adept secret al lui Petru I îl îndeplineau scrisorile denunțatoare, ce nimereau în mâinile marelui vizir din partea atât a boierilor nemulțumiți ai principatului, cât și a împăratului suedez Carol al XII-lea și a hanului din Crimeea, Devlet Ghirei al II-lea.

Yedikule, „Cele șapte turnuri“

Cu toate acestea, conform afirmațiilor acelorași autori, „emisarul principelui valah, în pofida instrucțiunilor primite la București, a început să joace la Poartă un joc propriu, trecând de partea lui D. Cantemir, devenind adeptul și aliatul său“. Mai mult decât atât, conform părerii lor, doar grație nobleței și poziției lui T. Cantacuzino, „care a renunțat să participe la intrigile lui C. Brâncoveanu“, au fost zădărnice planurile acestuia de a-l înlătura pe tânărul său rival.

Propunerea lui Brâncoveanu

Distanțându-ne de punctul de vedere tradițional privind misiunea marelui sluger, să o examinăm din alt unghi. În primul rând, provoacă nedumeriri faptul că Brâncoveanu se adresează marilor dregători ai Porții nu prin capuchihaia – reprezentantul său plenipotențiar la Curtea sultanului –, ci printr-un sol care nu a fost niciodată până atunci la Istanbul, nu cunoștea țara, nu avea contacte și relații personale printre rudele sau persoanele influente din anturajul cârmuitorului Imperiului Otoman. Ultima circumstanță nu este lipsită de importanță, deoarece, în perioada de timp examinată, posedarea unor cunoștințe și relații printre persoanele oficiale influente ale Seraiului constituia garanția succesului în soluționarea oricăror probleme. Pe de altă parte, este greu de imaginat

Antioh,
fratele lui Dimitrie Cantemir

că supusul principelui, chiar având legături de rudenie apropiată cu Cantemir, va acționa nu în folosul, ci în detrimentul intereselor protectorului și suzeranului său. Totodată, absolut lipsită de logică este hotărârea luată de către C. Brâncoveanu în august 1704 privind răsplătirea lui T. Cantacuzino cu rangul de mare postelnic, după ce acesta „a mers împotriva voinței domnitorului său“. Demnitatea acordată îi dădea dreptul de a fi membru atât al Divanului domnesc, cât și administratorul Curții și

odăilor personale ale domnitorului.

După părerea noastră, misiunea specială a lui T. Cantacuzino la Istanbul în perioada septembrie 1703-ianuarie 1704 nu consta în înlăturarea fizică a lui D. Cantemir. Beneficiind de o autoritate suficientă și de influență la Curtea otomană, cât și de relații vechi și durabile cu dregătorii din anturajul apropiat al sultanului, C. Brâncoveanu avea o multitudine de posibilități să-și înlătorească dușmanul. Una dintre ele ține de anul 1703, când, la ordinul sultanului, C. Brâncoveanu, însoțit de o suită numeroasă, s-a aflat în capitala Imperiului Otoman, din 28 mai până în 28 iunie. În afară de aceasta, posedând resurse financiare substanțiale, el putea, fără dificultate, cu ajutorul banilor, să-i convingă pe dregătorii otomani să soluționeze această problemă în favoarea sa. Totuși, C. Brâncoveanu a preferat să aleagă altă cale de rezolvare a conflictului, care, fără jertfe și vărsări de sânge, ar fi îndepărtat pentru mult timp pretențiile lui D. Cantemir la

tronul vreunui dintre cele două principate. C. Brâncoveanu știa că după ce D. Cantemir și-a întemeiat o familie și s-a instalat în Istanbul, starea materială și financiară a tinerilor căsătoriți era departe de necesitățile vieții din Capitală. Ea se agrava din cauză că toate moșiile tatălui le-a moștenit fratele mai

Constantin Brâncoveanu a sfârșit, împreună cu fiii,
decapitat la Istanbul

ramă argintie, fixate cu o broșă din briliante, el, însoțit de patru boieri delegați, intra în sala unde, pe o sofa mică, ședea sultanul. Principele era dus de mâini de către doi ieniceri, înaintea lui mergea marele aprod al Porții, închidea cortegiul marele dragoman. Închinându-se de trei ori, domnitorul se oprea în centrul sălii, așteptând ca sultanul să i se adreseze.

Cărmuitorul Imperiului nu vorbea direct cu principele, ci prin marele său vizir. „Credința și dragostea ta fără viclenie Maiestății Noastre mă îndeamnă să recunosc meritele, dându-ți Principatul Moldovei. Să nu încalci în vecii vecilor cuvântul și dorința noastră, să aperi și să păzești pământul ce ți s-a încredințat și să nu încalci jurământul de credință și sfințenia poruncilor“. Drept răspuns, domnitorul trebuia să

pronunțe următoarele cuvinte: „Jur cu viața și cu propriul cap să slujesc cu zel din toate puterile dreptului și marelui sultan, până când Maiestatea Sa nu-și va întoarce ochii de la sluga sa umilă“. După terminarea audienței, domnitorul se întorcea acasă, însoțit din ambele părți de straja sultanului – onoare pe care nu o avea nici chiar marele vizir.

Conform ritualului stabilit, după o lună de la audiența la sultan, principele trebuia să părăsească capitala Imperiului Otoman și să plece la Iași. Petrecerea domnitorului, de asemenea, era organizată cu mare pompă. În fața alaiului mergeau ienicerii, după care urmau grecii-hamali. După ei mărșăluia straja domnească condusă de un agă, care era însărcinat să asigure securitatea și apărarea negustorilor și a călătorilor musulmani, ce veneau în Moldova. Alaiul era

continuat de către ienicerii și spahii de Poartă, după care urmau administratorii țării. În urma lor, apărat de doi străjeri, mergea domnitorul îmbrăcat în mantie și căciulă princiară. El era însoțit de către al doilea cavaler, ce ducea sabia și securea, și de către vătaful Divanului domnesc, cu arcul princiar și tolba de săgeți. Procesiunea, pe care o închideau boierii moldoveni, se întindea pe câteva sute de metri. În opinia noastră, doar această ceremonie de plecare din Istanbul a fost omisă, din cauza războiului, din ritualul de ridicare a lui D. Cantemir la rangul de domnitor. În rest, totul a fost realizat conform tradiției stabilite. Primind binecuvântarea Patriarhului din Constantinopol și firmanul sultanului, D. Cantemir a părăsit malurile Bosforului și, deja, în 10 decembrie a sosit la Iași. ■

SOE ROMÂNIA. O ISTORIE

(Urmare din p. 29)

... dar și britanicii pe români

Z 4 a fost folosit pentru a schimba mesaje relative la atitudinea Guvernului Majestății Sale față de participarea României la atacul împotriva Rusiei și pentru a afla poziția Guvernului Majestății Sale atunci când Germania a cerut României să ocupe Banatul sârbesc. Maniu și, prin el, Antonescu, fără îndoială a fost atenționat că Guvernul Majestății Sale va privi ca inamic orice țară care va fi alături de Germania împotriva Rusiei Sovietice. De asemenea, el a fost informat de Guvernul iugoslav din exil, prin intermediul Guvernului Majestății Sale, că ocuparea Banatului va fi privită ca un act dușmănos supus reglementării la Conferința de Pace și

cu inevitabile efecte rele asupra relațiilor iugoslavo-române.

Încercări ulterioare de a-l convinge pe Maniu să părăsească țara, făcute prin intermediul emițătorului Z 4, nu au avut niciun rezultat. Am fost de câteva ori informați că Maniu este pe punctul de a părăsi țara și din timp în timp au fost făcute pregătiri la aeroporturile din Turcia, Grecia, Siria și Africa de Nord. De fiecare dată se ivea însă câte un obstacol.

Printre mulții vizitatori români ai Istanbulului din această perioadă a fost și Emanuel Rugină, care inițial urmărea să zboare din România cu un avion pilotat de Ion Burduloiu, inspectorul Forțelor Aeriene Române. Renunțând la locul său din avion în favoarea lui Maniu, ultimul a cerut SOE să aibă grijă de Rugină pe perioada războiului. Rugină a fost trimis [ulterior – M.R.] în Palestina, unde s-a crezut că va putea fi angajat crainic pentru transmisiunile radiofonice românești, dar, din păcate, a intrat în necazuri cu serviciile de securitate și a fost internat. ■

În data de 9/20 noiembrie, la Curtea sultanului a fost convocat Marele Divan, în timpul căruia s-a luat hotărârea privind începerea războiului cu Rusia. În aceeași zi, P.A. Tolstoi, ministrul plenipotențiar al lui Petru I, a fost întemnițat în închisoarea Yedikule (Șapte Turnuri). Peste cinci zile a avut loc o nouă adunare a Divanului pentru discutarea măsurilor de siguranță la granițele de Nord-Est ale Imperiului – în Țara Românească și Moldova. Atunci au răsunat cu toată puterea temerile înalților dregători otomani referitoare la loialitatea lui C. Brâncoveanu și a fost pronunțat numele lui D. Cantemir drept nou domnitor al Moldovei. Pe lângă organizarea apărării principatului și pregătirii proviziilor necesare pentru oștile otomane, el era însărcinat să urmărească și să controleze comportamentul principelui muntean, fiind asigurat prin jurământ că cel din urmă va fi detronat grabnic.

Carol al XII-lea, aliatul Porții împotriva țarului Petru I, cel în care și-a pus toate speranțele domnul Moldovei

Ceremonia încoronării

Cercetătorii consacrați susțin că pregătirile de război cu Rusia din partea Porții se desfășurau într-un tempo atât de rapid, încât D. Cantemir a fost nevoit, în mare grabă, adunându-și timp de câteva zile lucrurile, să părăsească, împreună cu familia, capitala Imperiului Otoman, neoficiind ceremonia obișnuită în asemenea cazuri de ridicare la rangul de domnitor. Însă, la o analiză mai atentă a evenimentelor, nu vom găsi fapte care să demonstreze că situația din interiorul Moldovei și în apropierea granițelor Imperiului Otoman necesita prezența imediată la Iași a domnitorului recent numit. În afară de aceasta, nici sultanul, nici marele vizir nu aveau motive să se abată de la practica, stabilită mai mult de 100 de ani în urmă, de prezentare a noului domnitor și de la ritualul de depunere a jurământului de credință Strălucitei Porți.

Pe lângă cele sus-menționate, există încă un motiv esențial de a pune la îndoială

corectitudinea versiunii despre neoficierea ceremoniei de ridicare la rangul de domnitor. În cazul în care nou-numitul principe al Moldovei nu ar fi trecut prin procedura amintită și depunerea jurământului, numirea lui, cu atât mai mult ridicarea lui la tronul princiar nu ar fi fost legale și recunoscute atât de către dregătorii Imperiului Otoman, cât și de către boierimea moldoveană. Considerăm că ceremonia de ridicare a lui D. Cantemir la rangul de domnitor și depunerea jurământului a avut loc totuși, cu toate că alte ritualuri, legate de numirea lui, puteau fi scurtate în condițiile războiului început.

O ilustrare a celor spuse mai sus o reprezintă descrierea următoare a prezentării la Curtea sultanului a domnitorului nou-numit al Moldovei. După audiența la marele vizir, care l-a îmbrăcat în caftan, semnul milosteniei sultanului, noul voievod, însoțit de membrii Divanului, se duce la Catedrala Soborului Patriarhal, unde îl aștepta Patriarhul însuși, cu o suită numeroasă. În sobor se slujea rugăciunea pentru rangul de ridicare la tronul imperatorilor bizantini. Numai după aceasta, după o zi sau după mai mult timp, domnitorul, împreună cu 12 dintre boierii cei mai apropiați, se ducea în audiență la sultan. Intrând în a doua sală a Palatului Topkapî, el trebuia să guste supă din ceaunul comun al ienicerilor, după care, îmbrăcat în haine domnești, fapt care, în afară de principii Moldovei și Țării Românești, se permitea doar Hanului Crimeei și marelui vizir, pe cap cu așa-numita „cucă” cu pene de struț în

locul unde au sfârșit și mulți domni români

**Pentru o Românie liberă,
oricând, oricum, cu
oricine, contra oricui.**

Eugeniu Carada

Eugeniu Carada s-a născut la 29 noiembrie 1836. Data morții era discutată până acum. Unii autori avansau data de 10 februarie, alții pe cea de 12 februarie. Am reușit să identificăm în arhiva Primăriei sectorului 1 certificatul său de deces și putem tranșa această dispută. A murit la 12 februarie, ora 7 seara. Era „fiul decedaților sârdarului Nicolae Carada și Petrița Carada, născută Slăviteșcu”. Tatăl este înmormântat în pridvorul Bisericii „Brândușa” din Craiova, singura fără turlă din oraș, iar mama în același cimitir în care își doarme somnul de veci și Eugeniu Carada.

Cum cititorii revistei îi cunosc biografia lui Eugeniu Carada și mai ales activitatea lui la Banca Națională a României (*Magazin istoric*, nr. 4/2004, 4/2005, 7/2008), vom insista asupra unor detalii mai puțin cunoscute. Abia ieșit din școală, a fost în pericol, în 1853, să fie exilat în Rusia (reamintim că în acel moment, Principatele se aflau sub administrație rusească, instalată aici la izbucnirea Războiului Crimeii). Era acuzat că propagă scrierile revoluționarilor de la 1848, exilați. A scăpat ascunzându-se la moșia părinților de la Mierea Birnicii. Este arestat la 23 ianuarie 1859 și eliberat a doua zi, după alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn și în Țara Românească. Peste șapte ani, a fost unul dintre cei mai activi membri ai coaliției

Eugeniu Carada, două ipostaze...

Gânditor și realizator, novator și organizator, Eugeniu Carada a trecut în lungă viață prin toate situațiile, înfruntând toate primejdiile și atingând toate obiectivele, fără a lăsa să se știe sau să se înțeleagă marea lui contribuție. Și-a creat din modestie și sobrietate, din simplitate și renunțare, din hărnicie și discrețiune, adevărate scuturi de apărare și ascundere a complexei lui personalități, împotriva oricăror priviri răutăcioase sau indiscrete, care zadarnic se sileau să-l cunoască și să-l contureze.

Academician Victor Slăvescu

care l-a detronat pe domnul Unirii și a contribuit la aducerea lui Carol pe tronul României. Până la sfârșitul vieții avea să-l evite pe acesta. A refuzat și numirea ca guvernator al Băncii Naționale tocmai pentru că decretul trebuia semnat de Carol I.

L-a cunoscut pe Giuseppe Mazzini și a colaborat la crearea unei mișcări europene republicane. Trimis, după 1876, când liberalii revin la guvernare, cu diferite misiuni prin Europa, se întoarce în țară la intrarea României în război,

în 1877, și își pune toată energia în slujba guvernului, până la victoria care a consacrat câștigarea independenței.

A sprijinit cu bani numeroase acțiuni destinate să ajute pe românii din jurul României în efortul lor de a-și păstra identitatea națională, în lupta pentru unitate. La moartea lui, ziarele românilor din Transilvania au dezvăluit că din banii proprii a plătit amenzile pe care autoritățile ungare le impuneau respectivelor publicații sub diverse pretexte.

Cea mai mare parte a activității a consacrat-o Băncii Naționale a României, la a cărei întemeiere a vegheat și a cărei activitate a organizat-o. A acceptat doar funcția de director al Băncii, dar toată lumea îl recunoștea drept adevăratul „stăpân”. El a fost cel care s-a deplasat în Franța, de unde a achiziționat

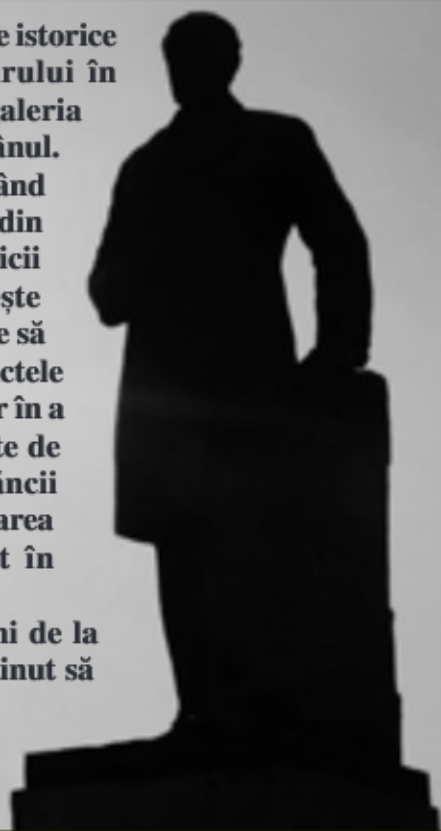

...două momente din viață

Eugeniu Carada nu apare printre figurile istorice pe care le propune manualul școlar tânărului în căutare de modele. Nu figurează nici în galeria personajelor istorice de care a auzit tot românul.

A fost, toată viața, un personaj mai curând enigmatic, în mod sigur de o discreție ieșită din comun. Respectându-i parcă voința, nici istoricii nu s-au aplecat prea des asupra lui. Lipsește monografia care să-i deslușească faptele, care să ni-l redea pe cel care a fost prezent în toate actele ce țin de procesul realizării unității românilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Înainte de toate, Eugeniu Carada a fost creatorul Băncii Naționale a României, cel care i-a dat organizarea și i-a creat spiritul în care a funcționat în următorii 130 ani.

La 12 februarie s-au împlinit 100 de ani de la moartea sa. Banca Națională a României a ținut să îi aducă un omagiu, organizând la Craiova, orașul natal, o Sesiune comemorativă și depunând coroane de flori la mormânt și la statuia ce i-a fost ridicată.

Statuia ridicată în orașul natal...

EUGENIU CARADA CTITORUL

CRISTIAN PĂUNESCU

... și cea de lângă Banca Națională, înlăturată de regimul comunist

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„Abia sosită în oraș, înainte de a-și desfășura întreaga paletă a culorilor, păstrându-și încă secretele și surprizele magnifice, primăvara a pornit, ca de obicei, în recunoaștere. Se aștepta ca și bucureștenii să-i fi pregătit surprize – e o reciprocitate pe care o cunoaște de mult, dar nu bănuia că de data aceasta surprizele acestora aveau să concure, ba chiar să le depășească pe ale ei“, scrie Elisabeta Petreanu în *România liberă*.

Și, trebuie să recunoaștem, surprizele erau multe în primăvara de acum 50 de ani.

La sfârșitul lunii martie, constructorii au îndepărtat gardurile care înconjurau șantierul ansamblului de blocuri ce înconjoară Sala Palatului. Peste două săptămâni, s-au mutat primii locatari. Au venit doar cu lenjeria și alte bunuri personale, pentru că mobila a fost cumpărată în mod obligatoriu (în rate) de la cele două magazine de mobilă deschise la parterul primelor două blocuri, cum cobori pe Știrbei Vodă dinspre Ateneu. Abia după miezul nopții au putut să mai aducă, în ascuns, o piesă-două de mobilier mai vechi.

Noile blocuri aveau în centru Sala Palatului, ridicată în mijlocul fostei grădini a Palatului Regal. O construcție modernă pentru acele vremuri, cu dotări tehnice deosebite. Aerul condiționat intra prin plafon, iar cel uzat era evacuat prin guri de absorbție plasate în podea, între șirurile de scaune. În fiecare spătar de scaun era instalat câte un difuzor, toate fiind sincronizate cu precizie, astfel încât sunetul părea că vine direct de la sursă.

Începe și ridicarea celui de al doilea bloc-turn. Ziarul *Scântea* din 12 martie anunța: „Fiecare bucureștean își amintește de vechiul cinema «Gioconda», improvizat pe ruinele unor temelii masive de lângă Teatrul de Operetă. Aceste temelii au o istorie îndelungată și bizară“. Acolo se proiectase ridicarea

clădirii Senatului, înainte de Primul Război Mondial. Fuseseră aduși specialiști belgieni, care, „în cârdășie cu antreprenori autohtoni, au întocmit un proiect costisitor“. S-a adus mână de lucru din Algeria, dar lucrările au fost sistate din lipsă de fonduri. Pe acel loc s-a înălțat blocul „Gioconda“, un ansamblu care avea o construcție centrală, de 17 etaje, iar în jur alte construcții cu parter și cinci etaje.

Tot în acest interval, mai precis în luna aprilie, ziarele prezintă planul de sistematizare pentru alte două zone: „Grivița Roșie“, respectiv, Șoseaua Mihai Bravu și Bulevardul Gheorghe Dimitrov. Încet-încet, orașul vechi, cu străzi liniștite, cu case cu curte și multă verdețură, dispare. Un singur lucru pare a fi etern în București. „De ce se repară neglijent străzile?“ se întreabă un reporter în *Informația Bucureștiului*. Muncitorilor care lucrau la repararea pavajelor li se cere: „Să nu desfaceți dimineața mai mult carosabil decât puteți repara până seara, că nu se știe dacă vă mai prindem pe aici.“

Presa anunță cu multă mândrie și deschiderea primelor magazine cu autoservire, pe Bulevardul „6 Martie“, nr. 85, și pe Bulevardul Gheorghe Magheru, peste drum de Biserica Italiană. Era o mare noutate, ca și introducerea produselor preambalate. Se insta-

Sala Palatului și ansamblul de blocuri noi

A trăit Carada o viață de muncă, cum puțini au muncit; o viață de luptă, cum puțini au luptat; o viață de sacrificii, cum nu știu altul să fi făcut, și toate: viață, muncă, luptă și sacrificii, toate au fost închinare binelui public. Va veni vremea să unim cele nevăzute la ce se scrie, spre a da perfectă imagine a marii vieți a lui Carada.

Ion G. Bibicescu, guvernator al B.N.R. (1916-1921)

hârtia specială și tipărița cu care s-au imprimat primele bancnote.

Iată, pe scurt, datele personalității pe care am evocat-o, la împlinirea a 100 ani de la moarte, la Craiova, într-o sesiune organizată de Banca Națională a României împreună cu Universitatea din Craiova, la Casa Universitarilor.

In prezența Î.P.S. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Craiovei, după Cuvântul de deschidere rostit de domnul prof. univ. dr. Marcel Drăcea, prorector al Universității, domnul academician Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, l-a evocat pe *Eugeniu Carada, economistul*. O încercare temerară, afirmație pe care domnul guvernator o ilustra astfel: „Profesorul Costin Murgescu,

care lucra la cartea *Mersul ideilor economice la români*, m-a chemat într-o zi și mi-a spus: «Am găsit un oltean despre care mai nimeni nu a scris că este economist. Nici Zane, cel care a făcut poate cea mai bună prezentare a economiștilor români din secolul al XIX-lea, nu îl amintește pe Eugeniu Carada ca economist». Carada nu a scris și de aceea este greu să îl descrii ca economist și finanțist. A fost mai degrabă un om de servicii secrete.”

Prof. univ. dr. George Virgiliu Stoenescu, membru în Consiliul de Administrație al Băncii Naționale a României, sub titlul *La început a fost Carada*, l-a situat în contextul intelectual al epocii, ocupându-se mai ales de raporturile cu Mihai Eminescu. Despre *Actualitatea unei personalități – simbol pentru modernizarea statului român*

Placheta (avers) lansată la Craiova

a vorbit domnul prof. univ. dr. Dinică Ciobotă, de la Facultatea de Științe Sociale a Universității din Craiova. Mihai-Viorel Fifor, directorul Muzeului Olteniei, a prezentat comunicarea *Oameni de seamă craioveni în Războiul de Independență: Eugeniu Carada*, iar domnul Alexandru Manda, director al Editurii Alma, l-a prezentat pe *Eugeniu Carada ctitor și filantrop*. Semnatarul acestor rânduri s-a ocupat de *Eugeniu Carada și Banca Franței*.

În continuare, s-a lansat placheta „Eugeniu Carada, 1836-1910, ctitor al Băncii Naționale a României”.

In aceeași zi s-au depus coroane de flori la mormântul lui Eugeniu Carada din Cimitirul „Sineasca” (monumentul funerar a fost conceput de sculptorul I. Mateescu și realizat de Turnătoria artistică de bronz V.V. Rășcanu et comp, din București, strada Felix nr. 89, în anul 1912) și la statuia de pe strada care îi poartă numele.

Astfel a comemorat Banca Națională a României cei 100 de ani de la moartea întemeietorului ei, în anul în care se împlinesc și 130 de ani de existență ai acestei instituții. ■

La mormântul întemeietorului

dispoziția noilor generații de scriitori. Să mi se dea voie să spun un cuvânt mai apăsător despre eficacitatea mijloacelor educative la care fac aluzie. Mă refer anume la traduceri din clasicii literaturii universale, care au apărut în ultimii ani. Din operele acestor clasici ai literaturii universale, tinerii scriitori pot să-și însușească cele mai importante secrete care duc la măiestrie artistică.

La începutul lunii martie se vernisează o expoziție cu lucrări ale artistului norvegian Edward Munch (1863-1944), iar reprezentantul Air France oferă un cocteil la Restaurantul „Ambasador” cu prilejul deschiderii liniei aeriene București-Paris.

La Institutul de teatru „I.L. Caragiale” este pus în scenă *Poemul lui Ostrovski*, de Maiakovski. Regizori sunt prof.univ. Dinu Cernescu și lector Ion Coja. Scena, prea mică, este extinsă spre sală cu schele de metal. Maiakovski este interpretat „cu talent de studentul Traian Stănescu”, iar peste 100 de studenți creează reușite scene de masă.

„America e bolnavă” – anunță un editorialist în *România liberă*. Probleme sunt și la noi. „Sedonal, calmant al sistemului nervos – se face reclamă în presă. Se poate folosi cu rezultate bune în stări de neliniște. Produce un somn odihnitor.” Motive de enervare erau destule. Iată cum sunau instrucțiunile de folosire ale televizorului „Record”: se rotește butonul întrerupător spre dreapta, până se aude o pocnitură; se așteaptă circa patru minute, până se încălzesc tuburile electronice; când apare imaginea și se aude sunetul, se rotesc butoanele contrast și sonoritate până se obțin imaginea și sunetul dorit (pentru reglarea contrastului, se proiecta, în afara orelor de program, mira); butonul 3 se folosește pentru luminozitate; 4 este comutatorul de canale; 5 se folosește când imaginea și sunetul sunt deformate; butonul R.T. pentru o tonalitate mai mare sau mai mică; butonul L.V. când partea

de sus a imaginii nu este egală cu cea de jos și invers; butonul D.V. aduce imaginea alungită sau contractată în concordanță cu dimensiunile ecranului. Cine își mai aduce azi aminte de așa ceva?

Pe stadionul „23 August”, C.C.A. învinge cu 2-0, într-un meci amical, pe Internazionale Milano. „Zavoda II, Apolzan, Zavoda I au făcut un zid de nepătruns”, scriu ziarele. Din linia de atac a C.C.A. a lipsit Constantin „Profesorul”. În minutul 17, Alexandrescu și-a fentat adversarul, a rămas singur cu portarul și a înscris primul gol. În timpul meciului a părăsit terenul și Tătaru I, accidentat. În minutul 65, un schimb rapid de pase între Raksi, Bone și Crișan îl aduce pe ultimul în situația să înscrie al doilea gol.

Un straniu fenomen meteorologic este ce apăreau atunci. Ei sunt asigurați că nu a avut nicio legătură cu cutremurul din Italia, cu cel de la Agadir sau cu erupția vulcanului Etna. Un nor de praf se lăsase peste partea de Sud-Est a țării în noaptea de 7-8 aprilie. Cu două zile înainte, în Nordul Arabiei se stârnise un ciclon, care ridicase, în deplasarea sa, praful din stepa calmucă (norul avea o dezvoltare pe verticală de 700 m) și îl adusese, peste țara noastră, spre Iugoslavia și Ungaria. Slăbind intensitatea vântului, praful a început să cadă și să se depună, până la 3 cm. Fenomene similare mai avuseseră loc în ianuarie 1947 și martie 1955. Soarele părea mai albastru,

pentru că pulberile fine din atmosferă reflectă mai mult radiațiile cu lungime mică de undă (albastru, violet, indigo). Există și o parte bună: în zilele următoare urma să plouă mult, ceea ce era foarte bine pentru agricultură. Oricum, norul de praf nu era vătămător pentru sănătate. „Într-o oarecare măsură irită doar mucoasa buco-nazală.” Nu se menționează lansarea vreunui cod galben, portocaliu sau roșu. ■

Maestrul Oscar Han și muncitorul Gheorghe Stavră privesc statuia ce îl reprezintă pe acesta din urmă

laseră mașini de preambalare, în pungi de 1 kg și de 0,5 kg, pentru zahăr și orez. Iată și un dialog pe care un bucureștean putea să îl

poarte la telefon cu „Casa de comenzi prealabile”, care funcționa în cadrul „Magazinului Central” (lângă restaurantul „Cina”). „Alo? 15.93.12?” „Da, tovarășe!” „Aș dori să cumpăr de la dumneavoastră 1 kg zahăr, 0,5 kg orez, o conservă de pește și o sticlă de «Ottonel». Vin după-amiază să le ridic. Mă numesc...” Când se prezenta la magazin, cumpărătorul găsea pachetul cu mărfurile comandate, le achita la casă și pleca mulțumit.

Uneori, se întâmpla să apară și nemulțumiri. Un cititor se plânge în *România liberă* că a cumpărat carne tocată de la măcelăria din Piața Amzei, pentru că era mai comod decât să o toace acasă. Dar chiftelele păreau făcute din seu și zgărci.

Un oraș mai mare are nevoie și de o rețea de transport în comun mai mare. Funcționau în București trei linii de troleibuz: 81 (Palatul Pionierilor, adică Palatul Cotroceni-Gara de Nord-Piața Victoriei-Piața Scânteii-Băneasa), 83 (Piața de Flori-Piața Stalin, azi Piața Charles de Gaulle-Pod Herăstrău) și 84 (Palatul Pionierilor-Vatra Luminoasă). Se înființează a patra linie, 82, cu traseul: Piața de Flori-Bulevardul 1848-Bulevardul Bălcescu-Bulevardul Magheru-Bulevardul Ana Ipătescu-Piața Victoriei-Monumentul Aviatorilor-Piața Stalin-Arcul de Triumf-Piața Scânteii-Băneasa.

Pregătirile pentru întâmpinarea primăverii sunt în toi. Se vopsesc bărcile, se curăță lacurile. La Cernica se inaugurează un lac nou, mai mare decât Băneasa, Herăstrău, Floreasca și Tei la un loc. Din 20 martie se reiau plimbările cu barca în Cișmigiu. Dar nu sunt bănci

Schița sistematizării zonei Mihai Bravu-Dimitrov

peste tot. În grădina din fața Ateneului ele lipsesc cu desăvârșire. Și la Grădina Zoologică animalele sunt pregătite pentru vizitatori.

Există un dietetician care le stabilește meniul. Se consumă 100 kg carne pe zi; numai urșii mănâncă zilnic 47 pâini.

Un ziarist de la *Informația Bucureștiului* surprinde (sau își imaginează) următorul dialog pe o alee din Cișmigiu. „Ce zici, Iorgule, ce frumos e Cișmigiul acum!” „Frumos? Unde-i Cișmigiul de pe vremea mea? Cu fotografi ambulanti, cu sacale, cu covrigari...” „Iorgule, uite un covrigar. Vrei să luăm covrigi?” „Aștia-s covrigi? Unde-s covrigii de pe vremea mea? Hapciu... Vai, cum strănut. Ce răceală strașnică!” „Ei și tu, strașnică... Unde-s răcelile de pe vremea ta?!”

Din 25 aprilie se pune în vânzare gheața artificială, pentru răcitoare. Frigiderele rămân încă o raritate.

Scânteia salută cele patru numere din revista *Secolul XX*, apărute până atunci: „O publicație care să ofere, periodic, cititorilor români, în traducere, opere de seamă ale literaturii de peste hotare nu poate fi, evident, decât binevenită”. I se reproșează publicației faptul că se dau prea puține date despre scriitorii traduși. „În genere, credem că *Secolul XX* ar trebui să fie nu o simplă culegere de traduceri, ci o publicație care să-și informeze larg și în mod competent cititorii, prin note, recenzii și articole despre literatura contemporană înaintată de peste hotare”.

Iar Lucian Blaga scria în revista *Contemporanul*: „Nu cred că s-a vorbit îndeajuns despre un mijloc de îmbunătățire calitativă a literaturii originale, pe care însuși regimul de democrație populară din republica noastră îl pune cu largă generozitate la

La începutul lunii martie are loc premiera filmului „Telegrame”, la cinema „Patria”. Scenă din film, cu actorii Ștefan Ciubotărașu (stânga) și Alexandru Giugaru

TESTAMENTUL REGINEI MARIA ANTOANETA

GABRIEL CIOTORAN

În anul 1938, un cercetător al bibliotecii Academiei din Praga a avut sarcina de a face inventarul cărților contelui Appony, decedat recent. Cu această ocazie, într-un vechi volum al lui Voltaire, a descoperit mai multe file. Scrisul era mărunț și delicat, trădând mâna unei femei. Le-a parcurs integral și a constatat cu surprindere că aparțin chiar reginei Maria Antoaneta: celebra femeie, care și-a legat soarta de dinastia Franței, având neșansa de a se mărita cu Ludovic al XVI-lea, căruia înaintașii îi lăseseră ca „moștenire“ o revoluție! Alături de rege, ea a fost executată, în octombrie 1793, de noua putere revoluționară, fiind acuzată de „trădare“ și „colaborare cu dușmanii din exterior“.

Regina se afla în detenție și își aștepta execuția. A scris cu două ore înainte, cu mult calm, testamentul ei!

S-au țesut o sumedenie de legende legate de acest testament, care de care mai fanteziste. Unii susțineau că nu l-a putut scrie din pricina rigorilor din închisoare. Alții că a fost distrus de noua putere. A mai fost vehiculată și ipoteza că a fost scris, dat gardianului și apoi nu se știa dacă mai exista. O ultimă întrebare – la care nu s-a răspuns – este prin ce împrejurare ajunsese actul în biblioteca contelui Appony.

Specialiștii l-au analizat cu atenție și au constatat că este original și veridic. Era adresat cumnatei sale, pe care o numea „dragă soră“, ea urmând să se ocupe de cei doi copii ai fostei regine, care își lua rămas bun de la toți cei pe care îi cunoscuse de-a lungul vieții.

Iată conținutul documentului: „Crede-mă, dragă soră, sunt calmă înaintea morții și voi rămâne demnă până în ultima clipă, arătând lumii cum moare o regină!“

Simt o durere vie când mă gândesc la sărmanii mei copii. Tu, dragă soră, știi bine că am trăit numai cu ei și numai pentru ei...

Sper că se vor bucura de îngrijirile tale, mai bine decât aș fi făcut-o eu!

Fă-i să se iubească și dă-le să înțeleagă că principiul fundamental al vieții este dragostea și unitatea

unei familii, prietenia între membrii unei familii! Sora să-și iubească fratele și să-l conducă pe drumul binelui și al adevărului...

Adu-le aminte mereu că ultima dorință a tatălui lor a fost ca iertarea și uitarea să se aștearnă asupra morții noastre. Ei nu vor trebui să încerce niciodată să ne răzbune!

Îți cer iertare ție, dragă soră, și tuturor celorlora cărora fără voia mea le-am făcut un rău în viață! Acum, cu o clipă înaintea morții, iert pe toți aceia care au păcătuit față de mine!

Gândul că mă voi despărți pentru totdeauna de tine și de scumpii mei copii mă îndurerează, cum nici nu poți gândi.

Adio, buna și iubita mea soră! Nu mă uita! Te îmbrățișez cu toată dragostea pe tine și pe scumpii mei copii! Doamne, cât este de dureros, de a-i părăsi pentru totdeauna! Adio, Adio!“

De la anunțarea acestei descoperiri „de bibliotecă“, la 11 ianuarie 1938, în scurt timp colecționarii din întreaga lume au făcut numeroase oferte pentru achiziționarea sa. Cea mai importantă a fost a miliardarului american Bariton, care a intrat în posesia actului contra sumei de 30.000 de dolari. ■

PRIER

5

1895. Dr. John Harvey Kellogg, un predicator adventist și dietetician – care numără între clienții săi pe viitorul președinte american Theodore Roosevelt și care propovăduiește folosirea alimentelor pure, sănătoase, curate, cât mai aproape de creația divină, considerând actul de a mânca departe de a fi o distracție, un divertisment sau o plăcere – lansează pe piață *corn flakes*. El recomandă să fie abandonat breakfastul fortifiant, pe bază de mezeluri, de ouă și bere, pentru lapte și cereale. În 1911, când se va decoperi rolul vitaminei C, se va adăuga acestei rații zilnice paharul cu suc de portocale, desăvârșindu-se astfel modelul micului dejun ideal. Se vor putea în timp înlocui *corn flakes* cu combinații de cereale și fructe (*muesli*), ale medicului elvețian Biercher-Brenner.

7

1827. Chimistul englez John Walker vinde primele 100 de chibrituri, descoperirea sa întâmplătoare. Într-o zi amesteca în laborator, într-un recipient, mai multe substanțe inflamabile, cu ajutorul unui băț de lemn. Când a frecat de perete, din greșeală, bățul, scos din vas și păstrând pe el amestecul, a văzut că el se aprinde instantaneu.

10

1756. Într-un raport al ambasadorului imperial austriac acreditat la München, acesta deplânge faptul că lacheii, deși îmbrăcați în livree, trebuie să plătească, ca orice cetățean de rând, *taxa de poartă*, dacă stingerea îi găsește, seara, în afara zidurilor orașului. Oare lacheii ambasadorului bavarez plătesc și ei la Viena o taxă asemănătoare? Răspunsul este da. Urmează dezbaterile problemei... care ocupă 13 coli! În final, ambasadorul austriac îl anunță pe contele cancelar W.A. Kaunitz că principele elector bavarez a anulat taxa de poartă pentru lacheii ambasadiei.

20

1888. Primul etaj al Turnului Eiffel este gata. Îl urmează al doilea, în august și, la 31 martie 1889, la mai puțin de doi ani de la primul nit, Gustave Eiffel înalță drapelul francez deasupra construcției. Pentru inaugurarea oficială, Eiffel ar fi vrut să-l acopere cu o husă pe care să o dea jos președintele Consiliului de Miniștri. Dar a trebuit să renunțe: ar fi fost nevoie de 75.000 de metri de pânză.

23

1918. Un îndrăzneț atac britanic asupra bazei navale germane de submarine și torpiloare de la Zeebrugge – oraș belgian de coastă în provincia Flandra de Vest, ocupat de germani din 1914 – scoate practic din funcție baza și lasă orașul Zeebrugge izolat pe tot restul războiului. Așezarea a mai fost bombardată de navele de război britanice, dar germanii construiseră pentru submarine adăposturi mari din beton, ce nu puteau fi distruse de bombe.

În această zi, un echipaj de pușcași marini britanici debarcă pe dig din nava „Vindictive”. Este o diversiune, pentru a distra atenția germanilor. În acest timp trei crucișătoare vechi încărcate cu beton sunt duse în port și scufundate în canal, pentru a împiedica vasele germane să intre sau să iasă. „Vindictive” recuperează apoi echipajul debarcat și se întoarce în Marea Britanie.

25

1742. La Moscova are loc ceremonia de încoronare a fiicei lui Petru I, împărăteasa Elizaveta. Imediat ce ia puterea, ea înlocuiește „partida germană”, în frunte cu Osterman și Minich, cu conții Aleksei Petrovici Bestujev-Riumin și frații Șuvalov. Blandă, frumoasă, tânără, noua suverană simbolizează sfârșitul unei scandaloase dominații „străine” în Rusia și chiar revenirea, într-o oarecare măsură, la zilele glorioase ale lui Petru cel Mare. De fapt, însă, există prea puține asemănări între fiică și energicul tată. Dar ei i se datorează înființarea Universității din Moscova.

SOARIA EUROPEI CENTRALE ȘI DE EST

Iată și ultima parte a conferinței ținută de Brutus Coste, în iunie 1965, cu titlul „The Strategic Importance of East-Central Europe for the Cause of Freedom in Europe” (Importanța strategică a Europei Centrale și de Est pentru cauza libertății în Europa), în care încerca să îi avertizeze pe occidentali că jocul făcut de Nicolae Ceaușescu ar fi fost de comun acord cu Moscova.

Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text aflat în Fondul Brutus Coste, cutia 13, dosarul 10, păstrat la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace.

În ceea ce privește siguranța liniilor de comunicare sovietice, popoarele captive pot ajuta sau pot refuza ajutorul sabotajelor occidentali din spatele liniilor inamice în cazul acțiunilor de dinamitare; pot să se alăture sau nu forțelor speciale parașutate în spatele liniilor pentru a organiza unități de gherilă. Mai mult, popoarele captive, în ansamblu, pot lua în considerare sau pot ignora apelurile occidentalilor la rezistență pasivă pe scară largă, sub forma grevelor generale, de exemplu, care i-ar încurca pe sovietici în efortul de a utiliza toate comunicațiile și serviciile.

Este în puterea Occidentului să îi oblige pe liderii sovietici să ia în calcul toți acești factori și în felul acesta să le afecteze în mod substanțial deciziile, ca să nu mai vorbim despre cooperarea efectivă a popoarelor captive, dacă descurajarea ar eșua. Dar acești factori de risc sunt în directă legătură cu intensitatea spiritului de rezistență al popoarelor noastre și cu gradul de demoralizare al eșaloanelor inferioare ale oficialilor comuniști. Eficiența ambelor depinde de impresia care va prevala în ceea ce privește voința de a învinge a Vestului și în ceea ce privește tăria angajamentului occidental pentru cauza libertății și independenței lor. Acestea sunt sursele speranței și credinței din care se hrănește spiritul de rezistență.

Este datoria noastră să avertizăm că acest spirit de rezistență nu poate fi considerat ca de la sine înțeles; cedările occidentalilor și neglijarea obiectivului libertății au contribuit de asemenea la o continuă scădere a moralului cetățenilor din

țările noastre. Tăcerea Vestului față de acest obiectiv și absența unor acțiuni politice și diplomatice care să indice într-o manieră mai convingătoare că problema rămâne larg deschisă au fost agravate de diferite gesturi ale occidentalilor.

Tendința sporită de a estompa distincția dintre conducători și conduși; discuțiile despre recunoașterea regimului est-german și promisiunile de neagresiune între NATO și Tratatul de la Varșovia; creditele garantate de guverne furnizate în mod liberal de firmele occidentale regimurilor comuniste fără a obține în schimb rezultate comensurabile, în ceea ce privește acordarea unei libertăți sporite și a unei independențe mai mari popoarelor respective; fraternizarea cu lideri politici comuniști de către parlamentari, oficialități, oameni de știință, artiști și mai ales oameni de afaceri din Occident aflați în vizită dincolo; rapoartele de presă occidentale ce fac apologia „realizărilor” regimului; onorurile acordate unor reprezentanți ai sateliților Moscovei în organizațiile internaționale; estimările supra-optimiste asupra evoluțiilor în direcția unei mai mari libertăți sau independențe sunt doar câțiva dintre factorii care au subminat încrederea popoarelor noastre în Occident. Ele pot și trebuie evitate cu grijă în viitor. Nimeni să nu își închipuie că toate acestea vor fi ușor uitate și, atunci când va fi nevoie, popoarele noastre vor putea fi ușor și rapid atrase la acțiune. Pentru ca acest lucru să se întâmple, climatul moral necesar trebuie pregătit cu mult înainte de o criză efectivă. Se poate îndeplini acest obiectiv printr-o clară

Telex Telex Telex Telex Telex

CONTROVERSA DESCARTES

Un profesor universitar german a lansat recent o teorie privind moartea filosofului francez René Descartes (1596-1650). Nu de pneumonie, contractată când se deplasa la ora cinci dimineața, de trei ori pe săptămână, pe o iarnă cumplit de aspră, la întâlnirile în cabinetul de studiu cu regina Christina a Suediei, ci... asasinat. Profesorul Theodor

Ebert susține că la Stockholm savantul a fost otrăvit de un preot catolic francez, cu ajutorul unei ostii (pâine nedospită care servește la cuminăcătura), conținând o doză mortală de arsenic. Cercetătorul a studiat arhivele, în căutarea unor informații privind ultimele zile din viața filosofului aflat în Suedia, la invitația suveranei. Iar concluzia lui nu lasă loc la dubii: vertijuri, rău de la stomac, hematurie, acestea nu sunt simptome de pneumonie, ci de otrăvire.

De ce ar fi făcut-o însă presupusul autor, François Viogué, misionarul apostolic pentru țările Nordului? De ce să fi dorit el moartea celui care a scris *Discurs asupra metodei*? Din rațiuni religioase. În 1648 el își informa superiorii de la Vatican că suverana Suediei, o protestantă, s-ar putea să se convertească la catolicism. Or, explică Ebert, ideile lui Descartes nu erau în total acord cu dogmele catolice. Transsubstanțierea, principiul catolic conform căruia trupul lui Hristos se afla cu adevărat în ostiile consumate de credincioși în timpul împărtășaniei, ar fi fost incompatibilă cu gândirea filosofului. Așadar, François Viogué ar fi văzut în Descartes un obstacol în calea convertirii la catolicism a reginei. Și atunci, la 2 februarie 1650, a hotărât să-l asasineze cu o ostie otrăvită. Iar nouă zile mai târziu, filosoful a decedat. Peste patru ani, Christina renunța la coroană și se convertea la catolicism.

În demonstrația sa, profesorul german apelează și la corespondența suveranei cu ambasadorul Franței la Stockholm, de unde ar reieși că s-a încercat ascunderea întregii afaceri. De fapt, nu este prima oară când se vorbește despre asasinarea lui René Descartes, dar, ca și altă dată, specialiștii în viața și opera savantului refuză aceste „afirmații anecdotice” sau cel puțin ciudate, întâmpinându-le doar cu un surâs în colțul gurii.

CELE MAI VECHI FIBRE TEXTILE

Din întâmplare, într-o grotă situată în Georgia au fost descoperite peste 700 fragmente de in, minuscule fibre din această plantă textilă, datând de 36.000 de ani și aduse la lumină de o echipă de paleontologi americani și georgieni. Obiectivul lor inițial era analiza polenului depus în diferite straturi de argilă ale grotei Dzudzuana, pentru a studia fluctuațiile de temperatură din cursul miilor de ani. Grotă Dzudzuana este o cavitate imensă, de 160 metri lungime, locuită de om o bună parte din Paleoliticul superior, între 35.000 și 10.000 î.H. Ea a oferit deja specialiștilor numeroase pietre ascuțite și oase de animale. Fibrele de in poartă urme care ne-ar îndreptăți să afirmăm că au fost lucrate cu intenție. Unele par a fi fost înnodate. Specialiștii au reperat și urme de culori: galben, roz, turcoaz, negru și gri. Culoarele puteau fi obținute din rădăcină sau tulpini de plante din regiunea respectivă. Cercetătorii au găsit și amprente mai „recente” pe fibre, datând de acum 21.000, respectiv, 13.000 de ani.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Dan Berindei – CONSTITUIREA ROMÂNIEI MODERNE: 150 DE ANI DE LA UNIREA PRINCIPATELOR**

Editura Enciclopedică, București, 2009, 541 pp.

● **Ion Constantin, Ion Negrei – PANTELIMON HALIPPA – TRIBUN AL BASARABIEI**

Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2009, 494 pp.

● **Maria-Magdalena Ioniță – CASA ȘI FAMILIA CAPȘA ÎN ROMÂNIA MODERNĂ 1852-1950** (ediția a II-a revăzută și adăugită)

Editura Oscar Print, București, 2010, 288 pp.

● **Andreea Atanasiu – VENETIA ȘI GENOVA ÎN MAREA NEAGRĂ. NAVE ȘI NAVIGAȚIE (1204-1453)**

Editura Istros a Muzeului Brăilei, Brăila, 2008, 321 pp.

● **PRIGOANA. DOCUMENTE ALE PROCESULUI C. NOICA, C. PILLAT, S. LĂZĂRESCU, A. ACTERIAN, VL. STREINU, AL. PALEOLOGU, N. STEINHARDT, T. ENESCU, S. AL. GEORGE, AL.O. TEODOREANU ȘI ALȚII** (ediția a II-a revăzută și adăugită)

Editura Vremea, București, 2010, 615 pp.

● **Robert Stănciugel, Emil Țârcomnicu (coord.) – ÎN CĂUTAREA ADEVĂRULUI PIERDUT. ÎN MEMORIAM PROF. GHEORGHE ZBUCHEA**

Editura Etnologică, București, 2009, 404 pp.

● **BUCUREȘTI 550 DE ANI DE LA PRIMA ATESĂTARE DOCUMENTARĂ. (1459-2009)**

ArCuB Centrul de Proiecte Culturale al Primăriei Municipiului București, 2009, 289 pp.

● **Gabriel-Felician Croitoru – GIURGIU VĂZUT DE ALȚII**

Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2009, 297 pp.

● **Claudiu Neagoe (coordonator) – MODELE CULTURALE ȘI REALITĂȚI COTIDIENE ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ (SECOLELE XV-XIX)**

Editura Ars Docendi, București, 2009, 267 pp.

● **Traian Lalescu – OPERE**

Editura Academiei Române, București, 2009, 906 pp.

● **Mihai Epure – DOR DE SAKURA**

Editura Cartega, București, 2007, 210 pp.

● **Constantin Nicolae Mălinaș – CAVALERUL**

Editura Arca, Oradea, 2006, 156 pp.

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

identificare timpurie a Occidentului cu popoarele noastre și cu obiectivul lor de a recâștiga dreptul de a alege în ceea ce privește treburile interne și internaționale. Acțiuni politice semnificative la Națiunile Unite și în cadrul negocierilor la nivel înalt în sprijinul acestor aspirații sunt minimul pe care popoarele noastre sunt îndreptățite să îl ceară din Occident, dacă ar fi să exercite o influență restrictivă asupra Moscovei și dacă va fi să ajute, atunci când ajutorul lor se va dovedi necesar.

Adunarea Națiunilor Europene Captive și-a exprimat de mulți ani convingerea că lupta pentru prevenirea oricărei alte extinderi a puterii sovietice în Europa nu poate fi separată de lupta pentru recâștigarea libertății în Europa de Est. Dacă Europa Centrală și de Est ar deveni ostilă Vestului sau fie și doar pasivă, pericolul pentru libertatea Occidentului ar crește dramatic. Invers, dacă Europa Occidentală și-ar pierde libertatea, soarta națiunilor captive ar

fi pecetluită. Poziția noastră în ceea ce privește potențialul de descurajare al Europei de Est ar trebui privit în acest spirit și nu ca o ofertă de sacrificiu. Consolidarea și integrarea forțelor libertății în Europa de Vest este primul pas esențial către recăpătarea libertății în jumătatea estică a continentului.

De îndată ce acest lucru este îndeplinit, de îndată ce Europa de Vest devine un centru de putere pe potriva puterii sale economice, morale și spirituale, de îndată ce Rusia Sovietică este lipsită de orice alt succes în lupta ei pentru dominația lumii și astfel nu va putea clama în continuare, în mod credibil, că istoria este de partea sa, forțele latente ale dezagregării și dezmembrării, ale căror semne numeroase le-am văzut deja, vor deveni mai puternice. Abia atunci și doar atunci libertatea se va afirma încet, dar sigur în Europa Centrală și de Est. Atunci și abia atunci va fi Europa pe deplin sigură. ■

Știința în cuvinte potrivite cu Corina Negrea și Dan Manolache luni-vineri de la 13.15

Radio
România
Cultural

cultural.srr.ro

echipați în uniforme de ofițeri de dorobanți de la 1877, special confecționate pentru acest eveniment, încercând să imprime o tematică respectivei manifestări. Activitatea Asociației „6 Dorobanți”, care se identifică cu începuturile mișcării de reconstituire istorică din România și este strâns legată de „Zilele Muzeului Militar Național”, este prezentată într-un capitol aparte al *Enciclopediei Armatei României* (Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009).

Ideea alegerii unei teme generale pentru „Zilele Muzeului Militar Național” a fost păstrată și toate manifestările ulterioare organizate la muzeu au avut o anumită temă, anunțată din timp: ediția a V-a, din 7-8 mai 2005, „60 de ani de la încheierea celui de Al Doilea Război Mondial”; ediția a VI-a, din 13-14 mai 2006, „Armata română în epoca regelui Carol I. 1866-1914”; ediția a VII-a, din 19-20 mai 2007, „1877-2007 – 130 de ani de la Independența României”; ediția a VIII-a, din 10-11 mai 2008, „Ostașul de-a lungul veacurilor” și ediția a IX-a, din 9-10 mai 2009, „10 Mai la Muzeul Militar”. Începând cu a VI-a ediție, manifestarea a căpătat un caracter internațional, prin participarea unor grupuri de reconstituire istorică din diferite țări, în special din Bulgaria.

De la o ediție la alta, rolul muzeului în organizarea

acestei manifestări s-a redus treptat, instituția punând la dispoziția participanților spațiul generos și asigurând logistica manifestării. Locul figuranților – militari echipați cu uniforme de epocă și cu arme împrumutate de la muzeu, care efectuau o serie de demonstrații doar la indicațiile muzeografilor – a fost luat de pasionații de istorie militară, civili cu profesii diferite, pe care dragostea de istorie i-a adunat laolaltă. Aceștia și-au confecționat propriile uniforme cu echipamentul aferent, riguros executate după modelele originale, s-au „înarmat” cu replici ale unor arme de epocă și, în final, s-au organizat în asociații de profil. Ei reconstituie, pentru plăcerea lor și a publicului, diferite epoci istorice, fiecare devenind un specialist care prezintă cu competență și pasiune celor interesați uniforma și echipamentul pe care-l poartă, modul în care se fac încărcarea și tragerea cu o pușcă cu capsă de la 1866 sau felul în care se desfășura traiul cotidian al unui ostaș pe timp de pace sau război.

Considerăm că marele câștig al acestui gen de manifestare este prezentarea istoriei într-un alt fel, mai atractiv și mai ușor de înțeles de către omul obișnuit.

Ediția din anul acesta a „Zilelor Muzeului Militar Național” va fi una aniversară și va avea loc la 8-9 mai 2010, între orele 10.00 și 14.00. Tema este „Viața cotidiană în armată” și își propune să reflecte aspecte mai puțin „războinice” ale vieții militare, legate de traiul de zi cu zi al ostașului în cazarmă, în tabăra de instrucție, în învoire sau permisie... La această manifestare vor participa circa 70 de membri ai unor asociații de reconstituire istorică, din România și din străinătate.

Deschiderea oficială va avea loc sâmbătă, 8 mai 2010, la ora 10.00, printr-o scurtă ceremonie militară, desfășurată în fața muzeului, prilej cu care se vor trage salve de salut cu arme și cu un tun de epocă. În continuare, publicul vizitator va putea participa la activitățile care vor avea loc în curtea interioară a Muzeului Militar Național.

Va putea fi vizitat un campament al Legiunii 3 Grăniceri de pe la 1870, amenajat de membrii Asociației „6 Dorobanți”, cu prezentarea modului de preparare a mâncării la cazan, pentru trupă, a corvezilor pe care le executau soldații, dar și a modului în care se făcea instrucția ostașilor. Pentru întregirea atmo-

A X-A EDIȚIE A „ZILELOR MUZEULUI MILITAR NAȚIONAL“

HORIA VLADIMIR ȘERBĂNESCU

În acest an, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” organizează cea de-a X-a ediție a evenimentului devenit deja tradițional, intitulat „Zilele Muzeului Militar Național”.

Prima manifestare a avut loc la 6-7 mai 2000, din inițiativa a doi entuziaști cercetători și colecționari, pasionați de istorie militară, cu sprijinul conducerii și a personalului Muzeului Militar Național. Atunci a fost stabilit cadrul general în care urma să se desfășoare prezentarea „pe viu” a istoriei militare (*living history*). Pentru prima dată la noi în țară publicul vizitator avea ocazia să vină în contact direct cu istoria, să atingă obiecte vechi militare (uniforme, accesorii de echipament, arme), să asiste la prezentări ale ținutelor militare sau la demonstrații de mânănuire sau de tragere cu diferite categorii de arme de foc. Începutul timid al acestei manifestări a fost urmat de o a doua ediție, organizată în același an (14-15 octombrie 2000), și, după o perioadă de întrerupere, de o a treia ediție, la 10-11 mai 2003.

Cu fiecare nouă ediție, activitățile s-au diversificat și au căpătat amploare, stabilindu-se un stan-

dard, niște obiective și niște repere organizatorice: standuri de prezentare a diferitelor epoci sau campanii, mini-polygonul de tir cu arme cu aer comprimat destinat tinerilor, concert *live* și înregistrat de marșuri militare românești și străine, târgul colecționarilor de „Militaria” și, nu în ultimul rând, distribuirea „rațiilor ostășești” de fasole cu cârnați, preparate la bucătăria de campanie. De asemenea, s-a convenit ca „Zilele Muzeului Militar Național” să se țină

anual, în prima jumătate a lunii mai, de preferință în apropierea zilei de 10 Mai, dată cu semnificație deosebită pentru trecutul oștirii române.

La primele trei ediții ale manifestării, pasionații de istorie militară (*reenactorii*) au participat în mod spontan, fără o organizare sau coordonare prealabilă, îmbrăcând uniforme (originale sau reconstituite) din colecțiile muzeului sau personale. În primăvara anului 2004,

aceiași doi cercetători ai trecutului militar românesc care au inițiat prima ediție a „Zilelor Muzeului Militar Național” au decis înființarea primei asociații de reconstituire istorico-militară din România, denumită Asociația „6 Dorobanți”, care comemora tradițiile Regimentului 6 Dorobanți „Mihai Viteazul”. Sub această titulatură, fondatorii asociației, cărora ulterior li s-au mai adăugat și alți entuziaști, au participat la a IV-a ediție a „Zilelor Muzeului Militar Național”, din 15-16 mai 2004,

Fotografiile ce ilustrează acest articol surprind momente din desfășurarea edițiilor anterioare ale Zilelor Muzeului Militar Național

MITOLOGIE

I						
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
II						

ORIZONTAL: 1) Zeu grec, cu corp athletic, înzestrat cu însușirea de a vedea cu tot corpul presărat cu 1.000 de ochi. Simbolul vigilenței. 2) „Colosul din...”, un uriaș de 31 m înălțat în anul 300 î.H. în insula cu același nume. Statuie intrată în rândul celor „șapte minuni ale lumii antice”. 3) Una dintre cele mai vechi divinități ale mitologiei romane, care veghea asupra porților și ușilor fiind reprezentată cu fața dublă. 4) Legiutor atenian (640-558 î.H.), considerat unul dintre cei șapte înțelepți ai Greciei Antice. 5) Muza comediei în mitologia greacă. 6) Întruchipare a poetului muzician în mitologia greacă. Acordurile lirei lui îmbânzeau și fiarele. El ar fi coborât în Infern ca să-și readucă la viață soția, Euridice, decedată chiar în ziua nunții. 7) Erou și rege legendar al Atenei. A curățat drumurile de tâlhari și a răpus Minotaurul. 8) Nume dat în Antichitate Mării Negre („Pontul...”). 9) Cuvântul creator în textul biblic grec. Grai, vorbire, expresie. La Platon – cauza cauzelor, axiomă, iar la Zenon – rațiunea divină.

VERTICALĂ I-II: Filosof grec (384-322 î.H.), numit și Stagiritul, după orașul natal Stagira, „cel mai mare gânditor al Antichității”. A fost trei ani profesorul lui Alexandru Macedon. Opere principale: *Metafizica*, *Fizica*, *Politica*, *Poetica*, *Istoria animalelor*. ■

D. CIREAȘĂ

sferii de epocă, ofițerilor și soldaților de la 1870 li se vor alătura doamne și domnișoare, purtând costume civile și populare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În apropiere va putea fi văzut un corp de gardă (Comenduirea Pieței), cu gheretă de pază, unde se va face schimbarea periodică a gărzii. Jandarmi călări vor viza „biletele de voie” ale vizitatorilor și vor „patrula” prin curtea muzeului, asigurând „ordinea și disciplina”. Asociația „6 Dorobanți” va mai amenaja un „cuib de mitralieră”, de pe frontul de la Mărășești, din 1917. Artileriști din Regimentele 4 Artilerie „Regele Ferdinand” (Asociația „6 Dorobanți”) și 1 Artilerie „Regele Carol I” (Asociația Națională a Colecționarilor de Arme), echipați în uniforme de la 1868, vor face demonstrații de mânăuire și tragere cu un tun de bronz cu încărcare pe la gură.

Membrii Asociației „Datina Străbună” din Oradea vor prezenta un grup de ostași ardeleni din Regimentul I grăniceresc Nr. 16, de la Orlat, din vremea revoluției de la 1848-49, și vor reconstitui un punct de prim-ajutor al Regimentului 3 voluntari ardeleni „Avram Iancu” din timpul Războiului de Întregire.

Ca și în alți ani, membrii Societății „Tradiția” din Bulgaria vor fi prezenți în număr mare și vor face prezentări ale uniformelor și tra-

dițiilor militare din țara vecină, precum și demonstrații de tragere cu arme de epocă cu pulbere neagră.

În acest an, la acțiune vor participa și oaspeți din Marea Britanie, membri ai Asociației „C.20 The Twentieth Century Warfare & Living History Society”, și doi *reenactori* individuali organizatori de evenimente de reconstituire istorică. Ei vor recrea epoca Marelui Război: armata țaristă, inclusiv „Batalionul Morții” Nr. 1, compus din femei, singura unitate feminină combatantă din acele timpuri.

Colecționarii înregistrați de arme de foc vor putea face demonstrații de tragere cu replici ale unor arme de foc istorice, cu pulbere neagră, într-un mini-poligon special amenajat, cu sprijinul Asociației Naționale a Colecționarilor de Arme, sub coordonarea și supravegherea unui artificier autorizat

În ambele zile ale manifestării, la ora 12.00, va avea loc un mic ceremonial militar, de depunere a unei coroane de flori la fiecare dintre monumentele aflate în incinta muzeului: monumentul dedicat ostașilor din Regimentul

IV Infanterie nr. 21 „Ilfov” căzuți în campaniile 1877-78 și 1913, realizat de sculptorul Oscar Han, și la monumentul dedicat generalului Ioan Emanoil Florescu, realizat prin subscripția ofițerilor armatei române, în prezența unor gărzii militare de epocă.

Activitățile devenite deja tradiționale: accesul în mini-poligon pentru „tragerea la semn” cu arme cu aer comprimat și degustarea „rației ostășești” de fasole cu cârnați, pregătită la bucătăria de campanie, vor fi permise în baza „biletului de voie”, eliberat gratuit tuturor vizitatorilor la intrarea în muzeu.

Pe toată durata manifestării va putea fi audiat un concert de muzică de promenadă, valsuri, marșuri și cântece ostășești. Pentru amatorii de obiecte vechi va fi organizat un târg al colecționarilor de „Militaria”.

În fiecare zi, la ora 14.00, manifestarea se va termina printr-un mic ceremonial desfășurat în fața muzeului, la care vor participa toți membrii grupurilor de reconstituire istorică.

Sperăm ca publicul vizitator, deja sta-tornic participant la manifestările anterioare, să vină în număr mare și la ediția din acest an a „Zilelor Muzeului Militar Național” și să re-trăiască alături de noi, timp de câteva ceasuri, în epoca vechii oștiri din secolele al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea. ■

A XVIII-a ediție a Simpozionului de istorie și civilizație bancară

„CRISTIAN POPIȘTEANU“

BANCNOTELE ȘI MONEDELE BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI 130 DE ANI DE ISTORIE

Înființarea Băncii Naționale a României, în luna aprilie 1880, reprezintă un moment istoric pentru modernitatea țării. La exact 130 de ani distanță în timp, instituția și-a început demersul aniversar prin cea de-a XVIII-a ediție a Simpozionului anual de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu“, desfășurat la 23 februarie 2010.

Tema reuniunii din acest an, enunțată în titlu, a fost dezbătută prin prezentarea unor comunicări subsumate ei despre: Cronologia anului 1880; Două reforme fundamentale ale modernității românești: instituirea Sistemului Monetar Național și înființarea Băncii Naționale (autor academician Mugur Isărescu, guvernatorul B.N.R.), Însemnătatea baterii monedei naționale (academician Dan Berindei), Pluralismul monetar, ieri, azi, mâine (prof. univ. dr. Bogdan Murgescu), Tendințe de unificare monetară în Țările Române (dr. Eugen Nicolae), Aspecte ale circulației

monetare în perioada 1916-1918 (Cristian Păunescu, Mihai Chiriac), Aspecte ale circulației monetare din Basarabia și Bucovina în perioada august 1940-septembrie 1941 (dr. Sabina Marițiu, dr. Romeo Cîrjan), B.N.R. și emisiunea sa de bancnote în preajma reformei monetare din 1952 (dr. Brîndușa Costache), Monede jubiliare românești în perioada 1948-1989 (Dan Ilie), Bancnotele și monedele B.N.R. în perioada 1990-2009 (Silviu Neacșu, Răzvan Dumitriu, Cristian Ciornei), De ce primii bani românești de hârtie sunt albaștri? (Zbysek Sustek, cercetător slovac, din Bratislava).

Audiența s-a putut delecta privind bancnotele și monedele care au circulat în țara noastră în timpul istoric anunțat, fiecare dintre ele sugerând o epocă, amintiri personale, gânduri despre puterea de cumpărare, de ieri și de azi, comentarii despre „estetica“ și designul cupiurilor.

DIALOG CU CITITORII

SĂ NE AMINTIM
DE STALINGRAD

Domnul PAUL STAVARACHE, din Craiova, ne trimite o scrisoare din care publicăm câteva fragmente:

Am ascultat discuțiile dintre doi istorici și un ziarist, la un canal de televiziune, în legătură cu predarea istoriei în școli. Astfel am aflat, cu părere de rău și indignare, că în manualele de istorie pentru liceu nu se pomeneste despre Al Doilea Război Mondial.

Într-o revistă, într-un articol referitor la bătălia Stalingradului din Al Doilea Război Mondial, este amintită lupta cumplită dintre trupele sovietice și trupele hitleriste. Niciun cuvânt despre participarea noastră, despre morții noștri. Oare bătălia de la Stalingrad nu face parte din istoria noastră? Ce gândesc cei ce și-au pierdut fratele sau tatăl la Stalingrad? Ei sunt morții dintr-o bătălie care nu a existat?

Acestea sunt motivele pentru care vă trimit notițele tatălui meu.

Menționez că tatăl meu s-a întors cu bine de la Stalingrad, iar anul 1944 l-a prins pe malul Nistrului. În fața ofensivei ruse, s-a retras spre malul mării și s-a lăsat prins între tancurile venite pe uscat și ambarcațiunile rapide pe mare. S-a predat celor de la

marină. Era dimineața de 25 august 1944. Când au aflat rușii că este maior, l-au transportat pe altă ambarcațiune, care a plecat imediat spre Delta Dunării, unde, pe un braț al Deltei, a fost prezentat comandantului flotei din Marea Neagră. A fost dus la Odessa, apoi transportat în lagărul de la Oranki, pe Volga. Îmi povestea că prizonierii (lagărul era numai de ofițeri) proveniți din marină se considerau „deținuți politici”, ei fiind făcuți prizonieri la 12 septembrie 1944.

În 1945 ne-am pomenit cu o telegramă: „Sosit în țară. Vin pe [...] în Craiova” semnată „Tata”. S-a întors cu Divizia a II-a de voluntari „Horia, Cloșca și Crișan”.

„5 septembrie 1942.

A fost o zi grea, încărcată. Atacul începea, sub protecția focului de artilerie, până la circa 6 km. Se reface dispozitivul și se va relua atacul la ora 13.30.

E ora 12.30. Cei mari ne presează mereu: «Nu sunteți gata? Dați-i drumul!» Ei stau însă deoparte, în spate. La ora 13.30 îi dăm drumul. Un fluier lung și o comandă: «Hai, băieți!». Pornim cu comandantul batalionului Vâșcanu, maiorul Antonescu, comandantul altei divizii și cu mine, cu primele plutoane. Abia ne-am ridicat și o avalanșă de

proiectile de toate calibrele cade asupra noastră – vaiete, urlete, strigăte care te îngrozează.

7 septembrie 1942.

Suntem în sprijinul R 26 Infanterie. Încercăm să atacăm din nou satul Balșoi. Se trage mult foc de artilerie. Atacă Divizia 1 și ajută cu foc Divizia 2. Ambele divizii sunt istovite – efective complet reduse –, dacă mai sunt 25% din efective, de proastă calitate, rămășițe și completări. Infanteria află în apropiere – un batalion de 150 de oameni pe circa 8 km de front – este slabă.

Stalingradul rezistă. Ne aflăm la circa 40 km în [indescifrabil] Volgăi, la 7 km de cot. Nu putem să-i scoatem din vizuini pe ruși, se apără și rezistă cu încăpățănare.

10 septembrie 1942.

Nu se mai aude de plecarea noastră acasă. Căderea Stalingradului întârzie – rămânem cu problema dacă va cădea – rușii sunt din ce în ce mai puternici. Cred că nu vom pleca în țară, ci ne vom retrage în spațiile frontului pentru refacere.”

DOI LA SUTĂ

Puteți direcționa 2% din impozitul anual către Fundația Culturală Magazin Istoric, cont RO10RNCB0080005630130001, BCR, Sucursala Sala Palatului, C.I.F. RO 1590422.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul electronic al Poștei Române la poziția 19.356.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

mândri cu ideea că au înființat Banca Națională, Brătianu și Carada, au fost liberali.

Intre 27 martie pe stil vechi (8 aprilie pe stil nou) și 31 martie pe stil vechi (12 aprilie pe stil nou), atât în Cameră, cât și în Senat, au loc dezbateri ale proiectului de lege care, cu toate că întrunise consensul partidelor politice, este vehement criticat de o parte a opoziției, atunci conservatorii. Până la urmă, Parlamentul României votează masiv pentru adoptarea legii de înființare a băncii de emisiune. Se înregistrează numai trei voturi contra în Senat, două voturi contra și 14 abțineri în Camera Deputaților. România avea și atunci, bineînțeles, parlament bicameral.

La 11 aprilie pe stil vechi (23 aprilie pe stil nou), Legea pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune este promulgată de principele Carol I. Din partea Senatului legea este semnată de către Dimitrie Ghika, președinte, și Dumitru Pișca, secretar, iar din partea Adunării Deputaților de către C.A. Rosetti, președinte, și Constantin Poroineanu, secretar. Din partea guvernului, documentul este semnat de Ion I. Câmpineanu, ministrul Finanțelor, și de Anastase Stoiljan, ministrul Justiției.

Și, în sfârșit, ajungem la momentul pe care noi în mod tradițional l-am luat ca referință. La 17/29 aprilie este publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 90, *Legea pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune*, Banca Națională a României, sub forma de societate anonimă, cu un capital social de 30.000.000 lei, cu privilegiul exclusiv de a emite bilete de bancă la purtător.

La 20 aprilie/2 mai, sunt angajați primii funcționari ai Băncii Națio-

nale: Miltiade Barbu, Al. N. Ștefănescu, C. Apostol, Robert van Sannen, toți absolvenți ai Școlii Comerciale Superioare din București. Și procesul continuă, cum vă spuneam, până la sfârșitul anului. La 22 mai/3 iunie, principele Carol I promulgă Statutele B.N.R., iar între 15/27-17/29 iulie are loc prima Adunare generală a acționarilor B.N.R. și se constituie Societatea Acționarilor B.N.R. Lucrările adunării s-au desfășurat pe durata a trei zile. Din procesul-verbal rezultă că în prima zi a fost numit de guvern și instalat guvernatorul Băncii Naționale, în persoana lui Ion I. Câmpineanu, iar în zilele următoare au fost votați cei patru directori și cei patru cenzori. Conform Legii constitutive, B.N.R. avea șase directori (patru aleși de acționari și doi numiți de guvern) și șapte cenzori (patru aleși de acționari și trei numiți de guvern).

La 24 iulie/5 august se deschide *Registrul de procese-verbale al ședințelor Consiliului general al B.N.R.* și se întocmește procesul-verbal cu numărul unu. La prima ședință a Consiliului general al B.N.R., prezidată de guvernatorul Ion I. Câmpineanu, au participat directorii aleși: Theodor Ștefănescu, Theodor Mehedințeanu, Emil Costinescu, Dinu Bilcescu. Dintre directorii numiți a participat numai Gogu C. Cantacuzino, care, fiind director și la Regia Monopolurilor Statului, s-a retras, în scurt timp, de la B.N.R.. În locul său guvernul l-a numit ca director pe Ion Procopie Dumitrescu. De asemenea, a fost numit ca director și Anton Carp. Cenzorii aleși care au participat au fost: Ștefan Ioanid, Menelas Ghermani, Emanuel Hillel

Ion C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, a depus la Parlament proiectul Legii constitutive pentru înființarea Băncii Naționale a României

CRONOLOGIA ANULUI 1880

Prezentăm în continuare un extras din Cuvântul de deschidere al domnului academician Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României. Textele complete ale comunicărilor intitulate Cronologia anului 1880 și Două reforme fundamentale ale modernității românești – instituirea Sistemului Monetar Național și înființarea Băncii Naționale a României, susținute de domnul Mugur Isărescu în deschiderea simpozionului, pot fi citite pe site-ul revistei noastre, la adresa www.magazinistoric.ro

Îmi face o deosebită onoare să deschid Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”. Tema simpozionului din acest an este *Bancnotele și monedele Băncii Naționale a României – 130 de ani de istorie*. Cu această ocazie deschidem și anul aniversar al Băncii Naționale a României, care împlinește 130 de ani de la înființarea sa. De regulă, țineam această sărbătoare în aprilie și aș vrea să nu pară surprinzător faptul că începem acțiunile aniversare din luna februarie.

In acest an, în loc să spunem în aprilie că sărbătorim 130 de ani de la întemeierea Băncii Naționale, spunem de pe acum și vom spune pe parcursul întregului an, până în luna decembrie. La o cercetare mai atentă, am constatat cu toții că înființarea Băncii Naționale a fost un proces mai îndelungat. Noi am legat aniversarea din aprilie de momentul în care Legea Băncii Naționale a fost publicată în *Monitorul Oficial*, dar din cele ce voi prezenta în continuare veți constata că pe parcursul anului 1880 au avut loc mai multe evenimente care fac parte din procesul complex prin care Banca Națională, ca orice instituție serioasă, solidă, a intrat în funcțiune.

Găsesc de cuviință, în consecință, la începutul prezentării mele, prezentare care va avea trei părți, să vă arăt cronologia anului 1880. Cum vă spuneam, discuțiile despre înființarea Băncii Naționale au fost mai îndelungate, s-au intensificat odată cu Unirea Principatelor și s-au terminat în 1880. Când am văzut cât de mult a durat discuția națională în cazul României și cât de repede s-a înființat Banca Națională a Bulgariei, vecina din Sud, cu un an înaintea Băncii Naționale a României, am reacționat aspru în sinea mea și am spus:

„Uite, și atunci politicienii români au vorbit mult și ne-au întrecut vecinii”.

Dar nu este deloc așa. În cazul B.N.R., după toate datele pe care le avem acum, aceste discuții prelungite au fost benefice, chiar s-a înființat o instituție solidă, după câștigarea Independenței. În cazul Bulgariei, un avantaj l-a avut ocupația rusească, care a împins lucrurile într-o manieră forțată. În cazul nostru, după cum ne vor spune și istoricii, lucrurile au fost mult mai complicate, pentru că până și trecerea trupelor rusești pe teritoriul României a constituit un element de mare dezbatere și publică, și politică. Aveam toate motivele pentru această dezbatere, precum și toate motivele să avem fricile noastre istorice legate de armatele rusești.

Nu întâmplător, când am ales data acestui simpozion, am ales-o de așa manieră, încât să fie foarte apropiată de momentul pe care putem să-l considerăm cel de demarcare a acestui întreg proces, și anume 24 februarie pe stil vechi, 10 martie pe stil nou, când Ion C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, depune la Parlament proiectul Legii constitutive pentru înființarea Băncii Naționale a României. În expunerea de motive, raportorii apreciază că „posteritatea va lua cu recunoștință act în analele ei că România și-a dobândit astăzi instituțiunea unei Bănci Naționale, prin propunerea guvernului conservator și prin stăruințele și eforturile partidului și guvernului liberal. Această împrejurare onorează egal și pe cei care au luat inițiativa propunerii și pe acei care din propunere au făcut o realitate”. Este acest citat o dovadă de consens politic, pentru că inițiativa au avut-o conservatorii, dar cei care au pus în practică această inițiativă și care practic se pot

ÎNSEMĂNĂTATEA EMITERII MONEDEI NAȚIONALE

Constituirea României moderne a fost un proces extraordinar, realizat într-un răstimp istoric scurt, începând cu cea dintâi modernizare din anii '30 ai veacului al XIX-lea. Ritmul modernizării s-a intensificat mai ales după ce, prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, a fost dobândit cadrul statal cel mai favorizant. Tratatul din 1856 și mai ales Convenția de la Paris din 1858 au reprezentat contextul internațional care a îngăduit treptat românilor să-și construiască România ca o entitate europeană.

Totul a fost întemeiat pe un efort național fără precedent. Întreaga societate ajunsese să înțeleagă atunci că numai strângerea laolaltă a eforturilor, dăruirea către o cauză comună, favorabilă tuturor, dobândirea cât mai grabnică a unui statut de neatârnat și, până atunci, apărarea cu mare fermitate a drepturilor de autonomie recunoscute de toate marile puteri reprezentau un program de însemnătate pentru țară, dar și pentru soarta fiecărui locuitor al ei. Formarea în universități străine de prestigiu a unei elite intelectuale – și ea devotată devenirii României – a asigurat necesarul de cadre de nivel european pentru societatea Principatelor Unite Române. Dintre români s-au putut ridica cei mai de seamă constructori ai societății și statului modern, ei dovedindu-se competitivi cu elitele intelectuale ale vremii din țările înaintate. Învățătura dobândită în Apus i-a ajutat la edificarea unei Românii care, la sfârșitul veacului al XIX-lea, a ajuns să aibă un Mic Paris drept capitală, o rețea de căi ferate, porturi moder-

nizate – fluviale și unul maritim –, la nivelul epocii, și podul de la Cernavodă, realizare tehnică deosebită pentru epoca respectivă.

În cei șapte ani de domnie ai lui Alexandru Ioan Cuza, realizările fuseseră remarcabile. Totul fusese construit, pornindu-se de la programul mișcării unioniste – dezbătut mai ales în detaliu în Adunarea ad-hoc a Moldovei, din 1857 –, întemeiat, la rândul său, pe cel al

revoluției române din 1848, și de la statutul fundamental al Convenției de la Paris, din august 1858. Dar, totodată, s-au demonstrat inițiativă, îndrăzneală și mai ales multă inteligență politică și dăruire. În primul rând, a fost realizată o unitate deplină a celor două țări, depășindu-se de la început cadrul limitat al unei uniuni personale și mai ales acționându-se pentru constituirea statului instituțional unitar.

In fapt, din momentul întrunirii laolaltă a deputaților la București și al constituirii guvernului unic, în ianuarie 1862, existența României a fost ireversibil consolidată. Lanțul de re-

Alexandru Ioan Cuza...

Manoah și Constantin Angelescu, iar cenzorii numiți: Eugen Alcaz, Petre Stoicescu și Alexandru Băicoianu.

Pentru istoricii de la Banca Națională și nu numai pentru ei, problemele discutate la acest prim Consiliu general ar putea constitui fiecare în parte subiectul unui colocviiu. O problemă importantă a fost hotărârea Consiliului privind mutarea provizorie a băncii, care ocupa câteva camere la sediul Senatului, în clădirea Creditului Funciar Rural, din strada Colței nr. 21. Putem să vedem această clădire, care și acum arată onorabil, când venim dinspre bulevard și intrăm pe strada Doamnei. Acolo a fost primul sediu al Băncii Naționale, înainte ca palatul din strada Lipscani să fie construit.

Un alt punct la ordinea de zi a fost citirea raportului trimis de Eugeniu Carada, delegatul guvernului la Paris, prin care acesta solicita autorizația de a comanda materialul tipografic necesar imprimeriei băncii. Consiliul încuviințează comanda și îl autorizează pe Carada să-și continue în străinătate misiunea de supraveghere a confecționării biletelor de bancă, a cecurilor, precum și a titlurilor nominative și la purtător.

Fac aici o întrerupere în prezentarea mea și vreau să vă reamintesc numai două lucruri, pe care noi le-am mai spus. Eugeniu Carada, adevăratul ctitor, fondatorul Băncii Naționale, a fost un om foarte interesant. El a început activitatea în câmp politic, fiind unul dintre autorii Constituției din 1866 și, cu toate că nu avem dovezi preemtorii, suntem siguri că el este în spatele Statutului și a Legii constitutive ale Băncii Naționale, aprobate în aprilie 1880, cu toate că nu era în țară. Activitatea lui a fost extrem de interesantă, a scris puțin, cu excepția titlurilor de la

Românul, acolo a fost foarte prolific, dar nu întotdeauna semnă. Însă pe cât a scris de puțin, pe atât a făcut de multe. Studiindu-i activitatea, putem spune, exagerând, bineînțeles, că seamănă cu cea a unui șef de Serviciu secret. Pe acest om îl găsim mai peste tot. De la înființarea instituțiilor României moderne, până la finanțarea mișcării naționale din Transilvania și a transilvănenilor, de multe ori din bani proprii. Pe listele de plată ale lui Carada a fost găsit, de exemplu, Iuliu Maniu. Nu a fost niciodată guvernator al Băncii Naționale, dar, practic, fiind și în bune relații cu Brătianu, a înființat instituția și a condus-o timp de 30 de ani [...]

Ansamblul manifestărilor aniversare din acest an este foarte bogat. Vom organiza sesiuni de comunicări și expoziții în București și la sucursalele noastre din țară. Avem și un program numismatic, vor fi realizate și emisiuni filatelice. În spiritul „Zilelor Culturale ale Băncii Centrale Europene” dedicate României, manifestare desfășurată la Frankfurt în toamna anului 2009, pe parcursul căreia Banca Națională a organizat o succesiune de acțiuni menite să promoveze istoria

și cultura națională, anul acesta realizăm „Zilele culturale ale B.N.R.” la București. În luna septembrie, va fi organizată o sesiune omagială, cu invitați străini. Cu acest prilej, în Palatul Băncii din strada Lipscani, a cărui restaurare se apropie de final, vor fi inaugurate „Galeria guvernatorilor” și Sala „Costin C. Kirițescu” și va fi redeschisă expoziția permanentă a Muzeului B.N.R. [...]

Mă opresc aici, dorind succes lucrărilor celei de-a XVIII-a ediții a Simpozionului „Cristian Popișteanu”!

Mugur ISĂRESCU,
Guvernatorul Băncii
Naționale a României

*Primul tezaur B.N.R.,
din vremea când a funcționat
în clădirea Creditului Funciar Rural*

rului de Finanțe. Era fără îndoială că situația generată de circulația a zeci de monede străine și problemele variate pe care le puneau schimbul impuneau, în condițiile neconținentei extinderii a economiei moderne, apariția unei monede naționale.

Incercări fuseseră făcute și în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza pentru crearea monedei naționale, sub denumirea de *romanat*. Dar proiectul nu putuse fi concretizat, deoarece – ca și în problema decorațiilor – era vorba despre un drept regal (unul dintre atribuțiile ce țin de suveranitatea statului), care afecta puterea suzerană. Tratatul de la Paris impusese pentru Principatele Unite „o administrație independentă și națională”, precum și „deplină libertate de comerț și navigațiune”, dar formularea nu era deplin motivantă în ceea ce privea dreptul de batere a monedei.

Nu întâmplător, s-a prevăzut în Constituția din 1866, în articolul 93, dreptul țării de a bate monedă. Este adevărat că opoziția Sublimei Porți se văzuse imediat în proiectul de firman de recunoaștere a principelui Carol, în care, printre altele, se impunea Principatelor Unite să nu bată monedă. Negocierile care s-au dus în jurul acestui firman au dus până la urmă la acceptarea de către Poartă ca România să bată monedă, dar cu condiția de a purta „semnul particular al guvernului imperial”. Era o condiție prin care se evidenția, discret dar hotărât, poziția vasală a statului român față de Imperiul Otoman. Noi negocieri au dus, până la urmă, la menținerea acestei condiții numai pentru monedele de aur și argint.

Prin politica faptului împlinit, cu care se raportaseră atâtea succese începând cu ziua de 24 ianuarie

1859, problema avea să fie rezolvată în sensul vederilor și intereselor românești. Nicio monedă nu va purta „semnul particular” mai înainte amintit! Este adevărat că a fost o problemă care a dus la proteste și la lungi negocieri și că punerea în circulație deplină a monedelor din aur n-a putut avea loc decât după schimbarea statutului internațional al țării, dar important este faptul că în această problemă esențială pentru economie, dar și pentru afirmarea poziției țării și a drepturilor ei, nu s-a făcut niciun pas înapoi. De altfel, semnificativ, chiar Ion Strat, ministrul de Finanțe al lui Cuza Vodă, se pronunțase, încă în februarie 1865, pentru „introducerea unei monede naționale, adoptându-se sistemul zecimal și o nouă unitate monetară identică cu francul”.

Un martor străin al realităților românești, Thibault Lefebvre, văzuse cu limpezime în acei ani ce cale trebuia aleasă. „Înlocuirea tuturor acestor monede, propusese el, printr-o monedă unică și proprie Principatelor, constituie o reformă pe care o cer comerțul, poporul și statul.” Evident că aceasta a și fost calea pe care s-a mers, înfruntându-se complicațiile de tot felul și mai ales împotrivirea, de altfel, de înțeles, din punctul de vedere al intereselor sale, a Imperiului Otoman. Pentru tânăra Românie a fost vorba despre o măsură economică de acută necesitate în vederea înlesnirii

funcționării moderne a economiei sale accelerat ascendențe, dar totodată despre o măsură care se înscria pe parametrii afirmării sale suverane, premisă a apropiatei neatărnări a țării.

Academician
Dan
BERINDEI

Târg în Țara Românească, după 1840

forme, unele fundamentale, a asigurat transformarea pe multe planuri a societății românești. Totodată, pași însemnați au fost făcuți în direcția marilor obiective naționale următoare. Secularizarea, mai ales în privința recuperării teritoriului național, poziția frățească față de românii din Imperiul Austriei, ducerea unei politici externe de demnitate, „cu fruntea sus”, deschizând drumul spre ne- atârănare, dublată de silințele și realizările pe tărâmul militar, proclamarea dreptului la autocefalie, afirmarea pe plan cultural, prin crearea a două universități și prin înzestrarea țării cu o excelentă lege a instrucțiunii publice, sunt tot atâția pași înainte care au fost realizați într-un răstimp extrem de scurt, pe drumul către independență și într-un viitor relativ apropiat pentru desăvârșirea unificării statale a națiunii.

Cotitura din 1866 a inaugurat o nouă etapă în complicatul proces de construire a României. A fost adus prințul străin dorit de Adunările ad-hoc și a fost obținut consensul marilor puteri garante, inclusiv, până la urmă, cel al puterii suzerane și, totodată, a fost adoptată – de reprezentanții întregii clase politice a vremii – cea dintâi Constituție, care avea să stea (cu modificările și întregirile din 1923) la temeiul României până în 1948. Străduințele pe drumul dobândirii treptate a unor noi drepturi, care să conducă spre ne- atârănarea României, au continuat sub noul domnitor Carol I, cel mai dornic și interesat în schimbarea statutului internațional al țării care-l chemase în fruntea ei. De mai multe ori, tentative pentru obținerea pe cale amiabilă, diplo-

matică, a independenței, eventual prin răscumpărarea tributului pe un număr de ani (pe calea unui împrumut extern), au eșuat. În schimb, continuându-se ceea ce se realizase până atunci, s-a încercat pe toate planurile să se grăbească momentul în care România avea să devină un stat neatârnat, beneficiind pe deplin de drepturile ei suverane.

Avântul multiform al țării, întemeiat pe o creștere economică, dar mai ales pe reforme care fuseseră realizate și prin care se constituise un alt și nou cadru de dezvoltare, întâmpina o piedică majoră în haosul circulației bănești, cu zeci de specii de monede străine și în lipsa unei monede naționale. Monedele străine n-ar fi trebuit decât să completeze necesitățile circulației monetare, care se cerea a fi întemeiată pe o monedă proprie. În fapt, exista un curs în care variatele monede efective erau raportate la o monedă fictivă, leul, monedă de calcul, pe care Dionisie Pop Marțian o definea în 1858 drept „o cantitate imaginară”. În aceeași vreme, după cum aprecia eco-

nomistul Nicolae Suțu, acest leu nu avea „nicio statornicie”. Bancherii și mai ales zarafii profitau de această stare de nesiguranță monetară și de fluctuație la efectuarea schimburilor și se mai punca și problema monedelor calpe sau găurite. Specula monetară ființa și chiar existau complicații și pentru cei ce doreau a-și plăti dărilor, căci debitorii trebuia să recurgă la zarafi, deoarece nu se admiteau la plata dărilor decât anumite monede străine. Existau și cursuri variate; cel „comercial” al pieței era mai mare decât cel al Ministe-

...și Ion Strat, ministrul său de Finanțe, au fost preocupați de introducerea unei monede naționale

imaginea multitudinii tipurilor de monede care se aflau simultan în circulație.

Într-o lucrare depre aur publicată acum aproape trei decenii împreună cu Nicolae Murgu, domnul guvernator Mugur Isărescu, după ce enumera diverse tipuri de monede folosite de-a lungul timpului în diverse părți ale lumii – unele chiar exotice, cum ar fi scalpul de ciocănitoare sau pieile de castor –, observa cu sinceritate: „Pentru oricine studiază problema banilor având credința că există un singur lucru care «prin natura lui» este ban și care a fost folosit în această calitate în toate timpurile și în toate locurile, prezentarea anterioară a mărfurilor bani poate fi, desigur, derutantă.“

Nu este însă singurul tip de pluralism monetar. Există și alte tipuri de pluralism monetar, cuprinzând instrumente monetare diferite ca natură și mod de întrebuințare, hârtii cu valoare, instrumente de credit și monede virtuale care intră în compunerea masei monetare și influențează realitățile economice. Aceasta pentru a nu mai vorbi despre cvasi-monedele care apar în diverse situații de criză. În Germania de după Primul Război Mondial, pe timp de inflație galopantă, într-o zonă rurală din Nord, s-a emis o bancnotă de „1 chintal de secară“. În România socialistă „circulau“ pachetele de „Kent“ și de „Wiener Kaffee“.

Se pune întrebarea: este pluralismul monetar un accident al istoriei, care va dispărea odată cu raționalizarea deplină a vieții economice (și cu globalizarea), sau,

dimpotrivă, pluralismul monetar reprezintă starea naturală a economiei monetare, iar coexistența unei multitudini de monede și/sau alte instrumente monetare îndeplinește anumite funcții economice și/sau sociale utile?

O primă funcție este că îngăduie speculația, jocurile monetare, acumularea de profit. Observația este valabilă atât pentru formele reziduale de pluralism monetar, cât și pentru pluralismul monetar generat prin inserția unor noi instrumente monetare. Și este o realitate foarte veche, constatată încă de Fernand Braudel atunci când afirma că „monedele sunt limbaje“, unele de același nivel de complexitate, altele cu niveluri de complexitate diferite, și în interacțiunea lor deținătorii limbajelor cu grad superior de complexitate tind să câștige disproporționat. Desigur, aceasta înseamnă că unii câștigă, alții pierd, dar aceasta este în fond situația naturală într-o economie competitivă

O altă funcție este legată de finanțele statului. Statul are un rol ambiguu sau poate mai corect spus bivalent: pe de o parte este marele uniformizator, pe de altă parte un mare trișor, organizația care manipulează moneda pentru a-și spori resursele financiare sau alte probleme economice și/sau politice.

Voi da un singur exemplu, luat dintr-o istorie mai îndepărtată, dar care arată că domnii români au învățat repede să manipuleze moneda. Exemplul se referă la Ion vodă cel Viteaz (sau cel Cumplit). El a emis niște monede frumoase, mari, de circa 25 de grame, primele monede cu legenda în limba română, de fapt într-un amestec lingvis-

Două imagini sugestive pentru Germania de după Primul Război Mondial...

PLURALISMUL MONETAR, IERI, AZI, MÂINE

Termenul de pluralism monetar nu apare ca atare nici în mica enciclopedie Moneta de Costin Kirițescu, nici în enciclopediile consacrate, nici în manuale, nici măcar în wikipedia.

Totuși, termenul „pluralism monetar” – desemnând interacțiunea în circulație a mai multor tipuri de monede, care au surse diferite de fundamentare a valorii lor și uneori chiar logici diferite de funcționalitate economică – a început să fie folosit în ultimii ani în câteva contexte specifice.

Atunci când lansează în discuție conceptul de „pluralism monetar”, reprezentanții acestor abordări contestă legitimitatea funcției de etalon general a banilor și propun alternative la aceasta, respectiv dezvoltarea unor etaloane monetare alternative, care să favorizeze o dezvoltare durabilă, să respecte echilibrele ecologice, principiile morale și mai ales fundamentarea socială a activităților economice.

Cei care l-au citit pe Fernand Braudel își amintesc poate de superbul capitol VII din volumul I al monumentalei sale lucrări *Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul*, unde el se ocupă de monedă. Este trecută în revistă multitudinea tipurilor de monedă: monede „primitive”, monede de aur și de argint, bancnote și tipuri diverse de hârtii cu valoare, creditul și alte instrumente monetare. Tot acolo putem găsi prezentări sugestive despre „jocurile” diverselor monede, despre speculații și fluxuri monetare, ca și despre interferențele între

oameni și circuite economice care funcționează după „limbaje” monetare diferite. Pe scurt, o analiză model, aplicată lumii secolelor XV-XVIII, dar cu multe posibilități de extrapolare la alte spații și timpuri istorice.

Indiversitate poate la fel de mare putem constata și în Țările Române înainte de instituirea sistemului monetar național în 1867. De exemplu, au circulat la noi

nu numai monedele bătute de domnii Țării Românești și Moldovei și de principii Transilvaniei, ci și – sau mai ales – aspri otomani, mai apoi padișahi și parale, dinari ai regilor Ungariei, groși, polgroși, tripli groși și polturi poloneze, taleri germani, taleri-lei olandezi, piese spaniole de 8 reali sau, ca să nu uităm și monedele de aur, ducăți venețieni, florini ungurești, altuni otomani și multe, multe alte monede bătute de diverși emitenți. Ajunge să vedem un tezaur din respectiva perioadă, sau să citim un inventar de moștenire și vom avea

Ion vodă cel Viteaz

ASPECTE ALE CIRCULAȚIEI MONETARE ÎN PERIOADA 1914-1918

La 12 februarie 1910 moare Eugeniu Carada și, odată cu acest trist eveniment, Banca iese din zodia fastă a întemeietorilor ei și intră în cea a marilor încercări. În 1914, Europa abandonează brusc epoca rațiunii, pentru a lua calea războiului irațional, a confruntării totale.

La acel moment, clasa politică românească era înnobilită, prin asociere, de prestigiul acumulat de tânărul regat român. Victorios în trei războaie în ultimii 40 de ani, legat la nivel dinastic de marile familii domnitoare ale Europei, acesta promova o politică externă echilibrată, previzibilă și de anvergură. Proiectele politice ale Estului european țineau seama de România.

La rândul ei, Banca Națională se bucura de o poziție excelentă, având o imagine consolidată de o lungă perioadă de stabilitate monetară. De altfel, epoca 1867 (instituirea sistemului monetar modern) - 1916 (intrarea în război) a reprezentat perioada celei mai mari stabilități monetare din istoria noastră. Anii 1901-1914 au fost ani de excedent bugetar, dublat de un excedent al balanței comerciale, aproape în fiecare an. Și totuși, bugetele României nu puteau susține un efort de înarmare pe măsura țelurilor politicii noastre externe.

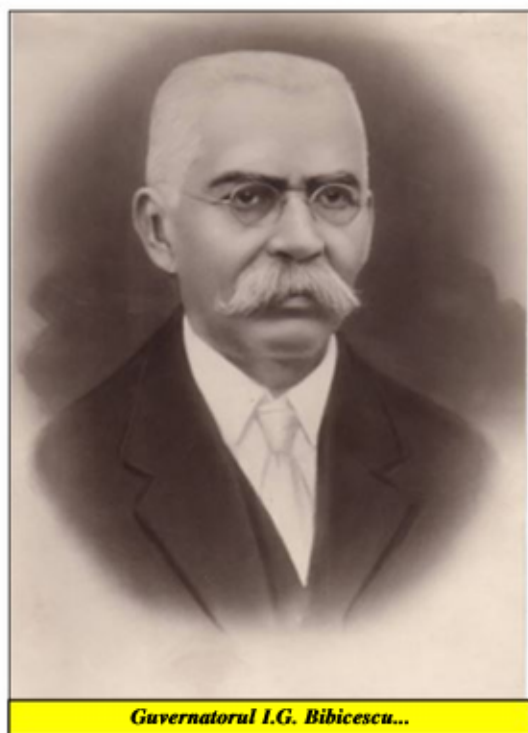
La începutul veacului al XX-lea, curentul economic de gândire dominant era încă cel al protecționismului (dezvoltat de D.P. Marțian). Măsurile protecționiste erau promovate, în special, prin politica tarifară vamală. Creșterea cererii de produse agricole la export a impulsionat sporirea suprafeței arabile. De aici, o agricultură extensivă, predominant cerealieră, cu o productivitate scăzută. Câștigurile din exportul de cereale au

atras anumite progrese notabile în comerțul interior: instalații portuare moderne la Brăila și Galați, construcția de silozuri gigant, extinderea rețelei de căi ferate.

Dacă în planul înfăptuirii unității naționale, clasa politică românească demonstra o oarecare unitate, în ceea ce privește reformele sociale se intra într-un dezacord critic. În pragul izbucnirii Primului Război Mondial, liberalii preconizau înlocuirea anacronicului sistem electoral cenzitar, împărțit pe colegii, cu un

sistem uni-colegial, al știutorilor de carte. Reforma agrară și cea electorală sunt anunțate ca iminente de Ion I.C. Brătianu din 1913. Prosperitatea este strâns legată de avansurile democrației, iar legătura dintre ridicarea clasei țărănești și înfăptuirea marilor țeluri în politica externă este conștientizată de elita politică.

Izbucnirea Primului Război Mondial și neutralitatea declarată de guvernul român au condus la o luptă acerbă între reprezentanții celor două blocuri

Guvernatorul I.G. Bibescu...

tic româno-slavon. Pe revers este efigia lui, cu legenda „Oteț Moldovei“ („părintele Moldovei“), iar pe avers „Akce Geregje Moldovei“, adică „accea bătută în monetăria Moldovei“. Acea era o monedă mică de argint, care avea rolul central în sistemul monetar otoman și circula de asemenea și în Țările Române. Numai că moneda lui Ion vodă nu era din argint, precum cea otomană, ci din aramă. Desigur, otomanii băteau și ei monedă de aramă, care primea din partea statului o valoare de schimb mai mare decât cea derivată din valoarea intrinsecă a metalului din care era alcătuită. Numai că monedele otomane de cupru se numeau „mangâri“ și erau cotate de stat ca subdiviziuni ale acelei, de regulă o optime sau uneori un sfert de aceea; mangării circulau doi-trei ani într-o provincie sau în alta, după care statul refuza să îi mai primească pentru impozite și să le impună cursul de schimb, astfel încât cei rămași cu mangării se trezeau că nu mai puteau să-i valorifice decât la nivelul – redus – al valorii intrinseci al aramei conținute. Era o formă de suplimentare a veniturilor statului, ca și de asigurare a monedei divizionare necesare schimburilor mărunte din provincii. Or, prin legenda pusă pe monedele sale de aramă, Ion vodă a încercat să impună pentru mangării săi valoarea de 1 aceea, adică de patru sau opt ori mai mult decât monedele similare otomane.

Un moment remarcabil în procesul prin care statele s-au decis să se înfrâneze în tentația de a utiliza emisiunile monetare pentru rezolvarea problemelor lor financiare îl constituie introducerea euro, deși criza actuală ne-a arătat cât de greu (sau chiar imposibil) de respectat au fost criteriile de la

Maastricht cu privire la limitele în care trebuie menținute deficitul bugetar, datoria publică și inflația.

Introducerea euro a însemnat prin definiție o reducere a pluralismului monetar, în sensul că o multitudine de monede au fost înlocuite cu una singură. Avantajele au fost clare, atât în ceea ce privește scăderea unora dintre costurile agenților economici (costuri de tranzacție, risc valutar etc.), cât și prin stabilitatea monetară asigurată. Pe de altă parte, introducerea euro nu a putut conduce la o eliminare a pluralismului monetar, ci doar la o reducere punctuală a acestuia.

Putem spune că nu este deloc realist să ne așteptăm la dispariția pluralismului monetar într-un viitor previzibil. Nu este realist, pentru că o asemenea renunțare la pluralismul monetar ar presupune trecerea la un cu totul alt tip de economie și o revoluție radicală nu numai la nivelul mecanismelor economice, ci și la cel al motivațiilor acțiunilor agenților economici, fie ei indivizi, fie diverse forme de organizații.

Ar trebui să încercăm să înțelegem mai bine diversele forme ale pluralismului monetar și felurile în care acesta poate fi folosit mai eficient, atât pentru indivizi, cât și din punctul de vedere al economiei în ansamblu. Aici, rolul istoricului se eclipsează în fața celui al economiștilor specializați. Istoricul poate atrage atenția asupra unei realități, poate oferi exemple judicioase extrase din experiența istorică și poate fi un partener de dialog, dar de găsirea soluțiilor trebuie să se ocupe finanțistii.

**Prof. univ. dr.
Bogdan
MURGESCU**

... când banii de hârtie nu mai aveau aproape nicio valoare

mul circulației monetare), 1915 – 314,7 milioane lei (40,0%), 1916 – 505,5 milioane lei (34,7%), 1917 – 1.060 milioane lei (53,6%), 1918 – 1.604,1 milioane lei (64,2%). Procedura a fost scontarea bonurilor de tezaur emise de stat. Guvernul a recurs și la împrumuturi de război de la populație.

Circulația monetară a biletelor B.N.R. a atins 2.613.800.000 lei în decembrie 1918, de patru ori mai mult decât în 1914. Piața monetară a fost încărcată în plus cu „monedă divizionară de hârtie”, în valoare de 10.000.000 lei, emisă de guvern în locul monedei metalice divizionare, alături de bonuri de rechiziție de 1 miliard de lei. S-a ajuns ca, în 1918, 93% dintre creditele deschise de B.N.R. să aibă caracter pur bugetiv.

Dacă prin legea de la 21 decembrie 1916 se decreta cursul forțat, prin Convenția de la 12 aprilie 1917 se suspenda plata biletelor B.N.R. în monedă metalică națională sau străină. La scurt timp după intrarea în război a României, să nu uităm, B.N.R. a fost nevoită să urmeze guvernul în pibegie, în Moldova.

În anii 1916-1918, Banca Națională a fost obligată să facă față unor greutăți nemăsurate. Pe de-o parte, se ridicau presiunile aproape permanente din partea guvernului român pentru finanțarea războiului. B.N.R. încerca să evalueze aceste nevoi, să ofere statului român împrumuturi în condițiile imposibile de atunci, dar fără a prejudicia încrederea în moneda proprie. Pe de altă parte, să ne amintim că institutul de emisiune nu funcționa deloc în condiții normale: mai bine de jumătate din sucursale și agenții erau închise, spațiile în care își desfășurau activitatea erau impropii și supraaglomerate, Impri- meria și Arhiva

erau sechestrate în mâinile ocupantului. În acest context, trebuie amintit episodul „Banca Generală Română” (B.G.R.) – o bancă cu capital german înființată în anul 1895, care în anii 1917-1918 a emis bancnote de 25, 50 bani, 1, 5, 20, 100 și 1.000 lei, la ordinul armatei germane, prin violarea flagrantă a dreptului de monopol al B.N.R. Banca Generală. a emis efectiv, între 19 ianuarie 1917 și 7 octombrie 1918, circa 2,1 miliarde lei.

Inflația și înrăutățirea condițiilor de viață, odată cu intrarea în război, au erodat puternic nivelul de trai al populației. Salariul nominal lunar crește de la 230 lei în 1912 (la 260 ore de lucru) la 280 lei în 1917 (pentru o medie de 312 ore). Pe lângă acestea, șomajul accentuat în rândul populației urbane, penuria de alimente și specula devin fenomene curente. Din 1917, procurarea produselor de bază devine o aventură cotidiană. Prețurile cresc de două până la șapte ori, la produse precum: pâine, lapte, ouă, petrol lampant.

Dimensiunile rolului B.N.R. în viața țării în anii 1914-1918 pot fi subsumate unui număr de trei concluzii:

1. Neutralitatea nu a ferit țara de fenomenele economice negative: inflația se datora atât marilor împrumuturi de stat, cât, mai ales, blocării comerțului mondial și scăderii dramatice a veniturilor;

2. Suspendarea convertibilității bancnotelor

în aprilie 1917 a marcat finalul sistemului monetar monometalist aur în România;

3. Niciodată în istoria sa, Banca Națională nu a avut propriul destin mai strâns legat de cel al națiunii române ca în anii Primului Război Mondial.

**Cristian
PĂUNESCU,
Mihai CHIRIAC**

*Memoria funcționarilor din B.N.R.,
căzuți în Războiul de Reîntregire*

militare în jurul economiei românești. În ajunul intrării României în război, capitalul Antantei își asigurase dominația și reprezenta peste 61% din capitalul societăților industriale din România. La pasiv se înregistrau: mobilizările din 1914-1916, care au redus semnificativ volumul forței de muncă, respectiv blocarea Strămtorilor de către Turcia (1915), care a dat o lovitură dură comerțului cu Anglia, Belgia și Franța. Partea germano-austro-ungară în comerțul exterior al României a crescut vertiginos, de la 22%, în 1913, la 90,4%, în 1915, pe fondul reducerii drastice a volumului comerțului internațional.

Din perspectiva finanțării Războiului de Întregire, guvernatorul I.G. Bibicescu are aceleași merite pe care premierul Ion I.C. Brătianu le are în planul politicii interne și externe. Pregătirile de război au necesitat mari împrumuturi publice, ceea ce a impus limitarea convertibilității în aur a leului. Pentru prevenirea speculei cu argint, B.N.R. a pus în circulație bancnotele de 1, 2 și 5 lei (nominaluri rezervate până atunci monedelor de argint). În paralel, statul a căutat să centralizeze la B.N.R. rezervele de aur deținute, astfel încât, în preajma intrării României în război, stocul Băncii Centrale reprezenta 218% față de anul 1914.

B.N.R. pierduse din capacitatea de creditare încă din 1914-1915, în urma retragerilor masive de capital străin și ale lichidării depozitelor și plasamentelor populației. Banca avea nevoie de aur pentru garantarea circulației monetare și

pentru mărirea capacității sale de emisiune, pe măsura împrumuturilor solicitate de guvern. Pentru a conserva aceste atribute, guvernul român hotărăște, prin Convenția din 19 decembrie 1915, suspendarea circulației aurului. Banca putea astfel să absoarbă aurul de pe piață. Se fixează taxe de import și export de aur, care este vărsat apoi către B.N.R., în contul datoriei statului. Tot pentru sprijinirea monedei naționale, B.N.R. obține monopolul comerțului cu cereale cu străinătatea. În posesia acestui drept exclusiv, Banca a încheiat cu Puterile Centrale și cu guvernul britanic câteva contracte pentru furnizarea de cereale contra devize/aur.

Pentru a profita de relativa abundență de devize din perioada neutralității, B.N.R. a obținut dreptul controlului pieței valutare și reglementarea comerțului cu devize. Rezerva de aur și devize a B.N.R. s-a triplat în cei doi ani de neutralitate, leul fiind acoperit în proporție de 34-40% în aur. Dar, cum cheltuielile bugetare sporesc, această acoperire nu scutea moneda națională de depreciere. Prețurile interne au crescut, iar la sfârșitul lui 1916, aurul avea unagio (diferență cu care prețul unui semn monetar sau al unei hârtii de valoare depășește valoarea nominală a acesteia) de peste 57%.

... și premierul Ion I.C. Brătianu, două personalități care au contribuit, primul din punct de vedere financiar, al doilea din punct de vedere politic, la izbânda României la sfârșitul Primului Război Mondial

Circulația monedei a leului crește de la 578 milioane lei (1914), la 2.489 milioane lei (1918), pe măsură ce Banca acordă împrumuturi statului român. Creditele B.N.R. către stat au evoluat astfel: 1914 – 120,4 milioane lei (18,8% din volu-

pagubele ridicându-se la 10 milioane lei. În același context, tipărirea bancnotei de 1.000 lei cu efigia lui Nicolae Bălcescu era considerată inutilă și ilegală, alimentând zvonurile privind pregătirea reformei monetare.

Dincolo de acuzații, emisiunea Băncii Naționale a cunoscut în intervalul 1947-1952 mai multe reglementări, care au marcat transferarea deciziei de la conducerea instituției la Consiliul de Miniștri. Legea de etatizare din decembrie 1946 preciza că forma bancnotelor, modalitățile emisiunii și cantitatea pe cupiuri erau fixate de către Consiliul general al Băncii, în vreme ce legea pentru reformă monetară din 16 august 1947 arăta că B.N.R. era autorizată să emită bilete de 100, 500 și 1.000 lei.

În noiembrie 1948, noile reglementări pentru organizarea Băncii Republicii Populare Române – Bancă de Stat precizau că aceasta emitea bilete de bancă, asigura circulația monetară și menținea stabilitatea monedei de acord cu ministrul Finanțelor și conform cu politica monetară a Consiliului de Miniștri.

Introducerea utilizării planului de casă la sfârșitul anului 1949 a determinat apariția unui alt decret pentru organizarea și funcționarea B.N.R., în februarie 1951. Acesta arăta că suma totală a biletelor de bancă și a tuturor semnelor monetare aflate în circulație era stabilită prin planul de casă aprobat de guvern, iar modelele noilor bilete de bancă erau supuse aprobării acestuia, prin intermediul Ministerului Finanțelor. Rămăneau la latitudinea Băncii por-

ționarea pe cupiuri și înlocuirea biletelor deteriorate.

Dincolo de aspectele legale, mecanismul emisiunii funcționa după reguli și norme rezultate din experiența dată de practică. Clișeele originale erau confecționate la inițiativa conducerii B.N.R. Pe baza acestora, până în 1948, Consiliul general al B.N.R. dădea aprobarea pentru emisiune, având avizul Ministerului Finanțelor. Ulterior, guvernatorul autoriza emisiunea, beneficiind de aprobarea aceluiași minister, pentru ca, din februarie 1951, aprobarea amintită să fie dată de guvern.

Avizul final pentru începerea imprimării era dat până în 1948 de Consiliul general, iar apoi de guvernator, după examinarea bancnotelor cu statut de probe. Cu acel prilej, se indicau cantitățile ce urma să fie tipărite, pentru a acoperi necesarul de bancnote destinate circulației și stocului de rezervă. Se luau în considerare cerințele anului precedent și, din 1949, indicațiile planului de casă. Stocul de rezervă reprezenta 60-100% dintre bancnotele aflate în circulație, dar, neexistând precizări legislative, nivelul exact era stabilit prin decizia guvernatorului. Acesta ținea seama de uzura ce impunea retragerea a 30-50% dintre bilete și de necesitatea înlocuirii bancnotelor falsificate.

In intervalul 1947-1951, bancnotele puse în circulație cu prilejul reformei monetare (1947) au fost fie modificate, așa cum s-a întâmplat cu bancnota de 100 lei, fie înlocuite, cum a fost cazul cupiurii de 500 lei. Acest demers era generat de schimbările intervenite în conducerea și titulatura insti-

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI ȘI EMISIUNEA DE BANCNOTE ÎN PREAJMA REFORMEI MONETARE DIN 1952

Cucerirea puterii politice a permis liderilor comuniști orientarea către reorganizarea economiei și soluționarea conflictelor pentru putere în interiorul partidului. Printre schimbările din economie se numărau etatizarea principalelor întreprinderi industriale și de transport, reorganizarea sistemului de credit, colectivizarea agriculturii și planificarea economiei. Implicarea statului în conducerea acesteia și promovarea modelului sovietic nu au soluționat productivitatea scăzută a muncii, organizarea deficitară a activității industriale, întrebuințarea inefficientă a mijloacelor financiare, propagarea inflației.

Producția insuficientă și creșterea circulației monetare de la 26.059 milioane lei, la sfârșitul anului 1947, la 54.152 milioane lei, în 1951, au contribuit la accentuarea lipsei de produse cartelate sau distribuite liber la prețuri fixe și sporirea prețurilor la mărfurile comercializate pe piața liberă. În perioada 1947-1951, prețul unui ou a crescut de la 1,6 lei la 14 lei, al unei găini de la 50 la 500 lei, iar al unui kilogram de brânză de la 48 la 340 lei. S-au accentuat scăderea puterii de cumpărare a leului, precum și a nivelului de trai al populației, salariul mediu fiind în 1950 de 337 lei, iar venitul mediu în agricultură de 167 lei. „Soluții” pentru problemele economiei românești au fost realizarea unei noi reforme monetare, în ianuarie 1952, dar și eliminarea din sfera deciziei politice a grupului Vasile Luca, ministrul Finanțelor, Ana Pauker, ministrul Afaceri-

lor Externe, și Teohari Georgescu, ministrul de Interne.

Printre cei considerați vinovați pentru dificultățile economice s-a numărat și guvernatorul Băncii Naționale a României, Aurel

Vijoli, destituit la 3 martie 1952. Decizia Consiliului de Miniștri a fost motivată prin „gravele abateri de la legile și hotărârile guvernului în perioada dinaintea reformei bănești, abateri care au dăunat intereselor statului și populației muncitoare”. Printre acuzații se număra și menținerea „practicilor burgheze” în tipărirea bancnotelor și biletelor de tezaur. Emisiunea se realiza – spun rapoartele acuzatorilor – după aprecierea ministrului Finanțelor și a guvernatorului B.N.R., „atunci când ei socoteau necesar, fără aprobarea Consiliului de Miniștri”. Bancnotele păstrate la B.N.R. în ianuarie 1952 depășeau necesarul, reprezentând 97% din valoarea celor aflate în circulație,

*Reforma monetară din 1952
(cu acest leu surmontând victorios o scară)
a fost prezentată de autorități ca o soluție
pentru problemele economice ale țării*

MONEDELE ȘI BANCNOTELE BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI DUPĂ 1989

Istoria emisiunilor monetare de după decembrie 1989 este una a banilor în vremea tranziției. Liberalizarea prețurilor de la începutul ultimului deceniu al veacului al XX-lea a provocat explozia inflației și, în câțiva ani, numărul de emisiuni de monede și bancnote a crescut semnificativ, în încercarea Băncii Centrale de a ține pasul cu devalorizarea leului. Bancnotei de 100 de lei, aflată încă în circulație în 1990, i-au urmat, la scurt timp, cea de 500 de lei, apoi 1.000 și 5.000, transformate în 1999 în monede, apoi emisiunile de bancnote au continuat cu 10.000, 50.000, 100.000, 500.000 și 1.000.000 lei. Abia în 2005, odată cu scăderea inflației, a fost posibilă reșezarea monedei naționale. Denominarea din iulie a însemnat trecerea la o altă epocă, aceea a inflației măsurate în procente cu o singură cifră.

Cum se înfățișa România la începutul anilor '90? La începutul perioadei în discuție, cea mai mare valoare nominală aflată în circulație pe piața românească era bancnota de 100 de lei „Nicolae Bălcescu” – bancnotă populară, ce a rămas peste ani un punct de referință în conștiința publică. Fără îndoială cea mai cunoscută bancnotă din epoca denumită „comunistă”, ea a fost emisă inițial în anul 1952, odată cu o întreagă serie de bancnote de valori mai mici, fiind modificată cu designul bine cunoscut în 1966.

Tipărită până în 1993 la Imprimeria Băncii Naționale, contrar unei legende urbane care-i plasa fabricarea în străinătate, această bancnotă era imprimată pe hârtie produsă la fabrica Letea din Bacău, hârtie care nu avea însă elemente de siguranță care să-i confere un grad de

securitate adecvat împotriva contrafacerii. Calitatea bancnotelor era mult depășită față de standardele de siguranță ale vremii. Pe de altă parte, circulația intensă uzase în mare măsură bancnotele, iar noile condiții economice erodaseră puterea lor de cumpărare. Era deci nevoie de primenirea numerarului în circulație și acest lucru a început la sfârșitul anului 1990.

Liberalizarea prețurilor și a salariilor a impus introducerea unor bancnote cu valori nominale mai mari, care să răspundă nevoilor pieței la momentul respectiv. O cupiură mai mare era de asemenea necesară pentru creșterea eficienței în activitățile casierilor, care se confruntau cu volume din ce în ce mai mari de bani.

Bancnota de 50.000 lei și problema neobservată

tutului de emisiune, precum și în denumirea oficială a statului român.

Evoluția bancnotei de 1.000 lei cu efigia lui Tudor Vladimirescu este edificatoare. Aceasta a cunoscut schimbări succesive. În decembrie 1947 semnătura guvernatorului Tiberiu Moșoiu a fost schimbată cu cea a lui Aurel Vijoli, iar în iunie 1948 stema regală a fost înlocuită cu stema R.P.R., nefiind însă schimbată și titulatura institutului de emisiune, modificare survenită abia în noiembrie același an. Consecința acestei ultime schimbări a fost, în 1949, inițierea emisiunii unei noi bancnote de 1.000 lei.

Drumul între concepție și punerea în circulație a bancnotei de 1.000 lei cu efigia Nicolae Bălcescu a fost punctat de schimbarea legislației, Consiliul de Miniștri devenind factor de decizie. Aceasta a prilejuit și acuzațiile aduse lui Aurel Vijoli, care inițiasse această emisiune fără a avea acordul guvernului.

Clișeele pentru biletul acesta, ultimul până în 1991, care a purtat semnăturile guvernatorului și casierului B.N.R., au fost confecționate din dispoziția guvernatorului, în intervalul octombrie 1949-mai 1950, de pictorul gravor

Șerban Zainea. Ulterior, la 20 septembrie 1950, conducerea Băncii, cu acordul ministrului Finanțelor, a aprobat emisiunea. Probele au fost tipărite în perioada 17 ianuarie-20 martie 1951, iar avizul de imprimare a fost dat la 28 martie 1951. Până la 25 ianuarie 1952, erau complet imprimate 13 milioane de bancnote. La 22 decembrie 1951, guvernul puna în circulație noua bancnotă, care, în ciuda acuzațiilor ulterioare, reprezenta un mijloc pentru contracararea zvonurilor despre reforma monetară.

In perioada 1947-1952, emisiunea de bancnote a fost transformată dintr-o activitate specifică a B.N.R. într-un instrument de luptă politică. Iconografia bancnotelor a fost puternic influențată ideologic. Dreptul de decizie asupra emisiunii a fost transferat de la B.N.R. Ministerului Finanțelor, iar apoi Consiliului de Miniștri. Frecvențele schimbări legislative au creat confuzie. Aceasta a fost utilizată de Gheorghe Gheorghiu-Dej în formularea unora dintre acuzațiile care au dus la eliminarea ministrului Finanțelor Vasile Luca, precum și a guvernatorului Aurel Vijoli.

Dr. Brîndușa COSTACHE

DECRET

privind destituiri și eliberări din funcțiuni

Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, decretează:

1. Alexandru Iacob se destituie din funcția de Ministru Adjunct la Ministerul Finanțelor.
2. Aurel Vijoli se destituie din funcția de Președinte al Băncii de Stat, Banca Republicii Populare Române și Ministru Adjunct la Ministerul Finanțelor.
3. Vasile Modoran se eliberează din funcția de Ministru Adjunct la Ministerul Finanțelor.

Dat în București la 5 Martie 1952.

C. I. PARHON
MARIN FLOREA IONESCU

Nr. 51.

Aurel Vijoli, destituit din funcția de guvernator în martie 1952, și decretul de eliberare din funcție

Dimensiunile bancnotelor ajunseseră deja mari, iar costurile lor de producție crescuseră semnificativ. Se simțea nevoia reproiectării, iar odată drumul imprimării intaglio deschis, aceasta se putea face și din punct de vedere estetic, nu numai dimensional. Astfel, la 1 iunie 1998, au fost emise bancnote cu design modificat pentru valorile nominale de 1.000 și 5.000 lei, dar și o bancnotă cu valoare nominală superioară, de 100.000 lei, toate având dimensiunile proiectate proporțional cu cele ale bancnotei de 50.000 lei, pentru a asigura o serie unitară de bilete de bancă. Bancnota de 100.000 de lei a fost de asemenea tipărită intaglio pe avers. În 1999 seria s-a încheiat cu bancnota de 10.000 de lei reproiectată (15 iulie). Tot în 1999, cu toate că inflația a scăzut sub 50%, datorită devalorizării continue a leului (1 USD=15.332 lei) și a scăderii puterii de cumpărare a bancnotei de 500 lei, aceasta a fost înlocuită cu o monedă de aceeași valoare, emisă la 15 martie.

În același an, 1999, în luna august, Banca Națională a României a pus în circulație, cu ocazia eclipsei totale de Soare, prima bancnotă de polimer din Europa, bancnotă ce rămâne una dintre cele mai frumoase emise de Banca Centrală după 1990.

În România, bancnota comemorativă dedicată eclipsei, având valoarea nominală de 2.000 lei, s-a bucurat de un succes deosebit la public, ea circulând până în 2004, deși se devalorizase relativ repede, fiind „ajunsă din urmă și depășită” de moneda de 5.000 lei, emisă în anul 2001, fapt neobișnuit pentru o circulație bănească normală, în care valorile nominale mici sunt reprezentate de monede, iar cele mari de bancnote.

În anul următor, Banca Centrală a emis o bancnotă nouă de 10.000 lei, pe suport de polimer. Este prima bancnotă de plastic

tipărită la Regia Autonomă Imprimeria Bancii Naționale, ce devine astfel prima imprimerie din Europa care a imprimat bancnote pe suport de plastic. În același timp, pentru a pune capăt comentariilor legate de bancnota de 50.000 lei, și aceasta a fost reproiectată, pata cu pricina fiind înlocuită cu o vioară.

În condițiile în care rata de schimb leu/dolar creștea continuu, o nouă bancnotă, cea de 1.000 lei, a fost înlocuită cu o monedă de aceeași valoare, emisă la 23 octombrie 2000. În același timp, nevoia constantă de cupiuri mari a determinat lansarea în circulație, tot la 23 octombrie, a bancnotei de 500.000 lei, tipărită pe suport de polimer, în intaglio față/verso o nouă premieră pentru România.

În anul 2001, B.N.R. continuă proiectul de trecere a tuturor bancnotelor pe suport de polimer și reproiectează bancnotele de 100.000 de lei și 50.000 de lei, astfel încât la sfârșitul aceluiași an România era prima țară europeană care avea în circulație o întreagă serie de bancnote pe plastic. Tot în 2001, este înlocuită cu monedă și bancnota de 5.000 lei (14 decembrie).

În anul 2003, deși inflația a coborât sub 15%, rata de schimb a monedei naționale a ajuns la 33.200 lei pentru un dolar S.U.A., astfel încât a fost necesară introducerea unei noi valori nominale, aceea de 1.000.000. Această bancnotă, tipărită pe polimer în intaglio față/verso, avea să fie ultima

din seria de bancnote bogate în zerouri.

În anul următor, inflația a coborât sub zece procente, iar cursul de schimb a atins maximul istoric (40.532 lei pentru 1 euro și 32.636 lei pentru 1 dolar S.U.A.). Prin legea nr. 348 s-a hotărât denominarea monedei naționale prin eliminarea a patru zerouri din „coada” leului (*Magazin istoric*, nr. 1/2005).

La 1 iulie 2005 a fost lansată în circu-

Moneda de 1 leu, emisiunea 1992

În această conjunctură, Banca Națională a României a decis înlocuirea bancnotelor de 10 lei, 25 lei, 50 lei și 100 lei (emisiunea 1966) cu monedele de: 10 lei (emisă la 26 decembrie 1990), 20 lei și 50 lei (emise la 9 septembrie 1991), și 100 lei (emisă la 1 decembrie 1991), precum și emiterea a două bilete noi de bancă, având valorile nominale de 500 de lei, respectiv, 1.000 de lei.

Vidul legislativ de după 1990 a găsit însă Banca Centrală fără o lege a sa proprie, aflându-se astfel în imposibilitatea de a emite însemne monetare. Pentru a legaliza emisiunea bancnotei de 500 lei, guvernul Petre Roman a emis hotărârea nr. 303 din 23 aprilie 1991, bancnotele fiind lansate apoi prin circulara B.N.R. nr. 3, din aceeași zi. Ceva mai târziu, în același an, au fost promulgate legile 33, privind activitatea bancară, și 34, privind statutul B.N.R.

În 1992, în condițiile în care inflația ajunsese la 210,4%, iar dolarul american era cotelat peste 300 lei, a fost lansată bancnota de 5.000 de lei (emisiunea 25 mai 1992). În același timp, au fost înlocuite cu monede noi piesele de 1 leu emisiunea 1966 și 5 lei emisiunea 1978, care aveau însemnele republicii socialiste. S-a emis o bancnotă cu valoarea nominală de 200 lei și a fost re proiectat designul bancnotei de 500 lei (21 decembrie 1992).

La 1 februarie 1993, România a semnat acordul de asociere cu Uniunea Europeană,

prin care se institua o zonă de liber schimb cu statele membre, recunoscându-se obiectivul țării noastre de a adera la Uniune. Inflația a continuat să crească (256,1%), iar raportul dolar S.U.A./leu a crescut de 2,5 ori. În acest an nu s-au emis valori nominale noi. Au fost însă re proiectate monedele de 1 leu și 10 lei (28 mai) și bancnotele de 1.000 lei și 5.000 lei (31 martie), pentru a se include în design noua stemă a statului.

Deși inflația a scăzut în anul următor la 136,7%, moneda națională a continuat să se devalorizeze, ajungând la 1.655 lei pentru 1 USD. În acest an a fost emisă o nouă valoare nominală – bancnota de 10.000 lei (23 mai). Doi ani mai târziu, la 20 noiembrie 1996, bancnota de 50.000 lei venea să se adauge la cele aflate în circulație. Odată cu tipărirea ei, B.N.R. realiza un vechi deziderat, acela al imprimării în relief (tehnică intaglio), pe care ar fi dorit să o folosească încă de la emiterea în 1991 a bancnotei de 500 lei. Deși era o premieră tehnologică pentru România, bancnota a născut o nouă legendă urbană, fiind criticată în presă pentru faptul că elementul cafeniu ce avea încorporată imaginea latentă ar fi fost o reprezentare cvasisubtilă a hărții României, fără Transilvania și Dobrogea. Nimeni nu a observat însă că Sfinxul din Bucegi era reprezentat pe revers într-o poziție în care nu ar fi putut fi fotografiat niciodată.

Ultima bancnotă din seria celor bogate în zerouri

CONTENTS (Romanian History) G. Călinescu The Confessions of Mihai Viteazu Statue ● I.-A. Pop The names of Romanian and Romania are not a 19th century creation, after the 1859 Union and the creation of the Romanian state, as some authors try to insinuate. Like many other people during the mediaeval period, were known under one name by the foreigners and designated themselves under another name ● V. Corduneanu, I. Chirca Recollections of a doctor during the Crimean evacuation. He was one of the 82 survivors of the 9.000 persons on board the SS Totila ● C. Nițulescu After he returned back from Washington, where he served as ambassador, Corneliu Bogdan was investigated by the Securitatea ● M. Retegan For the first time, the complete history of SOE operations in Romania, written by Alfred Gardyne de Chastelain, the former leader of the Autonomous. 1940-1941 ● G. Roșu Easter eggs. Rituals and meanings ● M. Pakucs In 1556, the inhabitants of Sibiu rebelled against their leadership, afraid that they were to return under Ottoman suzerainty ● G. Filitti Letters from former days. Nicolae Ionescu about the attitude of the Great Powers towards the project of the 1859 Union ● V. Țivircu New documents from the Ottoman Archives about the presence of Dimitrie Cantemir in Istanbul ● C. Păunescu The founder of the National Bank of Romania, Eugeniu Carada, commemorated in Craiova, 100 years since his death and 130 years since the creation of the Bank ● In Bucharest, 50 years ago ● H. Șerbănescu The Days of the National Military Museum – „Everyday life in the Army” ● Romanian Documents at Hoover Institution (CII). Conference of Brutus Coste, in 1965, about the strategic importance of the Central and Southern Europe ● The 18th Symposium of banking history and civilization „Cristian Popisteanu” The National Bank of Romania banknotes and coins – 130 years

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Дж. Кэлинеску Исповедь статуи Михая Храброго, когда узнаёт, что будет перемещена ● И.-А. Поп Вопреки некоторых теорий, распространяющих эту идею, наименования румын и Румыния не появились в XIX-ом в., после Объединения и создания государства Румынии. Подобно другим европейским народам, во время Средневековья, у румын было одно наименование, по которому они были известны другим, и другое, по которому обозначались сами ● В. Кордунеану, И. Кирка Воспоминания румынского врача на Крымском фронте. Эвакуирован на пороходе „Тотила“, он был одним из 82 переживших среди 9.000 людей ● К. Ницулеску После возвращения из должности в США, посол Корнелиу Богдан попадает под наблюдением Секуритате, которое ему создаёт личное информативное дело ● М. Ретеган Впервые полная история спецопераций британских служб в Румынии, написанная Алфредом Гэрдайном де Частелейном, бывшим начальником Миссии Аутономуса. Год, предшествующий вход Румынии в войну ● Дж. Рошу Пасхальные яйца. Смыслы и обряды ● М. Пакуч В 1556 г. после сильного пожара, уничтожающего несколько сот домов, население города Сибиу восстаёт. Руководитель города убит. Конфликт имел не только социальные причины, но и политические: отказ населения быть снова под османским суверенитетом ● Дж. Филитти Письма былых времён. Николае Ионеску о позициях Великих Держав по отношению объединения румын в 1859 г. ● В. Цивирку Новые документы в архивах Стамбуля о пребывании Дмитрия Кантемира в городе в Босфоре ● К. Пэунеску Крайова. В память Еуджену Карады, основоположника Н.Б. Румынии, по случаю 100 лет со дня смерти и 130 лет со учреждения Национального Банка Румынии ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● Х. Шербанеску Дни Национального Военного Музея. „Ежедневная жизнь в армии” ● Румынские документы в Институте Гувера (CII). Последняя часть лекции Брутуса Косте в 1965 г. о значении Центральной и Юго-Восточной Европы ● XVIII-ый Симпозиум по истории банковской цивилизации имени „Кристиан Попиштяну”. Купюры и монеты Национального Банка Румынии – 130 лет истории

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 4,00

lație noua serie de bancnote românești, pe suport de polimer, cu valorile nominale de 1 leu, 5 lei, 10 lei, 50 de lei și 500 de lei, precum și patru monede cu valorile de 1 ban, 5 bani, 10 bani și 50 bani. După 15 ani, reîntrau în circulație *de facto* valorile divizionare ale leului – banii.

Dimensiunile bancnotelor noi au fost alese după dimensiunile bancnotelor euro, astfel încât instituțiile de credit să elimine parțial costurile determinate de adaptarea bancomatelor în momentul trecerii la moneda unică europeană.

La 1 decembrie 2006, sistemul monetar a fost completat cu bancnota de 200 lei, creată în principal pentru a acoperi „distanța” dintre valoarea nominală de 100 de lei și cea de 500 de lei, iar la 31 decembrie în același an au fost demonetizate vechile însemne monetare. Ultima bancnotă lansată în perioada de referință este cea de 10 lei, emisiunea 31 decembrie 2008, o reproiectare pentru tipar plan a bancnotei de 10 lei, emisiunea 2005.

Un capitol aparte în emisiunile Băncii Naționale a României de după 1989 îl constituie monedele pentru colecționare, care se fabrică în general din metal prețios. Menite să promoveze valorile românești în rândul publicului din țară și străinătate, acestea sunt dedicate unor evenimente și personalități ale culturii, istoriei, științei sau politicii românești. De asemenea, unele evenimente internaționale au fost și ele marcate prin astfel de emisiuni, pe care Banca Centrală a început să le lanseze din anul 1995.

Dintre tematicile acestor monede le amintim pe cele dedicate unor personalități: scriitorii Publius Ovidius Naso, Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Ion Eliade Rădulescu, Mircea Eliade, domnitorii Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Dimitrie Cantemir, muzicianul George Enescu, sculptorul

Constantin Brâncuși, oamenii politici Nicolae Bălcescu și Eugeniu Carada; unor evenimente din istoria României: 1.900 de ani de la primul război dintre daci și romani, Unirea celor trei Țări Române sub Mihai Viteazul, Revoluția Română de la 1848, Independența României, Luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz, Marea Unire de la 1918; sau unor evenimente contemporane, precum: vizita Papei Ioan Paul al II-lea la București, aderarea României la Uniunea Europeană și Summitul NATO de la București; unor valori materiale din patrimoniul național, ca monumentele de arhitectură laică și religioasă românească, precum Castelul Bran, Palatul Mogoșoaia, Catedrala Patriarhală, Biserica Colțea și mănăstirea Bistrița, sau unor artefacte și tezaure de obiecte antice ori medievale, precum: Coiful de aur de la Poiana Coțofenești, Tezaurele de la Pietroasa, Perșinari și Hinova, Vulturul de la Apahida, Engolpionul Cantacuzin sau Rhytonul de la Poroina.

Mai trebuie amintite monedele dedicate unor evenimente internaționale: Summitul FAO din 1995, Campionatele Mondiale sau Europene de fotbal, Jocurile Olimpice de vară și de iarnă, aniversarea a 50 de ani de la semnarea Tratatului de la Roma sau aniversarea a zece ani de la instituirea Uniunii Economice și Monetare.

Nu în ultimul rând, trebuie menționate seturile de monetărie, a căror emitere s-a făcut în fiecare an începând din 1999 și care au fost dedicate unor instituții – Banca Națională a României, Muzeul Municipiului București, Facultatea de Medicină din București, Muzeul Grigore Antipa sau unor evenimente deosebite: reuniunea BERD 2002, Anul Internațional al Astronomiei 2009.

Silviu D. NEACȘU,
Răzvan DUMITRIU,
Cristian CIORNEI

Moneda pentru colecționari „Ștefan cel Mare”, cu valoarea nominală de 100 lei, emisiunea 2007

magazin istoric

5 948384 040050

04